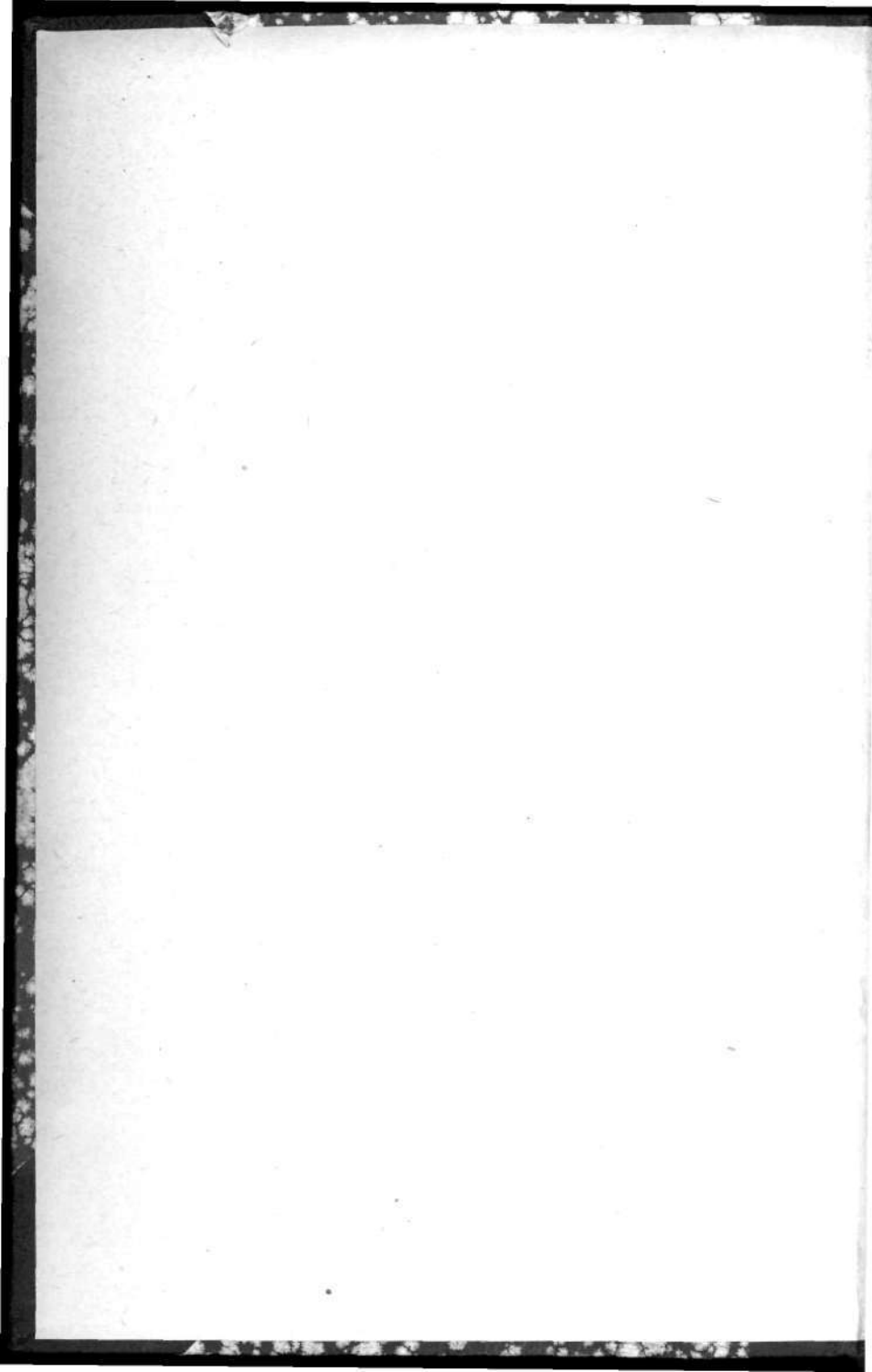

II
C 26085
f

Slovenske
Večernice

za pouk in kratek čas.

Izdala in založila
Družba sv. Mohorja v Celovcu.

Tri in štirideseti zvezek.

1889.

Tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu.

Slovenske
Večernice

za

pouk in kratek čas.

Izdala in založila

Družba sv. Mohorja v Celovcu.

Tri in štirideseti zvezek.

Z dovoljenjem visokočastitega krškega knezoškofijstva.

Jean Zichowski

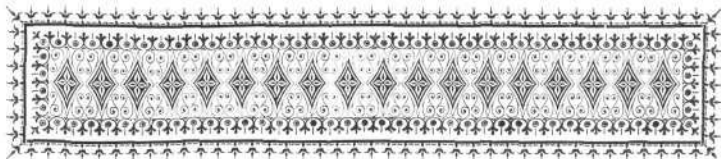
1889.

Natisnila tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu.

II 26.0854

IN = 030003332

Domačija nad vse!

Povest na podlagi prijateljskih pisem.

(Spisala *Pavlina Pajkova.*)

I.

Po krasnem jesenskem dnevu se je bil polagoma vlegel mrak nad neki majhen, a mičen trg na Slovenskem. Iz jednostropne, lepo pobeljene hiše z zelenimi polkami stopi sedaj še jako mlada deklica, na pol še otrok, ter se vsede na kamenito klop pred hišo. Blagodejno tihoto, ki je ves popoldan vladala po trgu, motili so zdaj pa zdaj od leve in desne koraki mimogredočih ljudij. Zdelo se je, da deklica nekoga pričakuje, kajti z nemirnim očesom upira v somrak skrbno svoj pogled.

V prahu ceste so se zdaj začule mehke stopinje. Bil je bosonogi kmetič z orodjem na rami, vračajoč se počasno in tiho z dnevnega opravila. Kmalu za njim je prišla kmetica z detetom v naročju in z jerbasom polnim posod na glavi; kopica živahnih otrok se drži njenega krila.

Vola, utrujena od težkega dela, stopala sta leno mimo hiše, a za njima je mukala zadovoljno brhka, dobro rejena kravica, ki se je vračala s paše, in zraven nje razuzdano poskakuje mlado tele.

Nató nastane nekaj časa tihota. Zvezda za zvezdo se užiga na nebu; žabe v bližnjem ribniku regljajo na vse grlo, kakor da bi stavo veljalo. Vmes pa se oglašča iz bližnjega vrta čvrsti glas ljubeznivega čerička.

Deklica postaja vedno bolj nemirna. — „Še jih ni od nikoder, strica“, žalostno reče ter posluša na vse strani.

Razdraženi glasovi se približujejo. Mimo gresta prepiraje se mož in žena. Kmalu za njima se giblje v somraku človeška podoba veselo si pevajoč. Njena hoja je nestanovitna, zdi se, kot bi merila dolgost in širokost ceste. Deklica pre-

strašena vstane s sedeža; zapazila je, da je bil mimogredoči mož pregloboko pogledal kozarcu na dno in zató zbeži urno kot srna v hišo.

„Strica še ni, Špela“, reče dekcle z jokajočim glasom, v hišo stopivši. „Danes so predolgo na lovu ostali; ko bi se jim le kaka nesreča ne bila pripetila“.

„In ravno danes“, odgovori ženica, katero je deklica za Špelo klicala, „prišlo je več kmetov s prošnjami k stricu. Jednemu je krava zbolela in prosi pomoči, drugemu — —“

„Dober večer vsem!“ zadoni v tem trenutju na hišnem pragu globok moški glas.

„Stric!“ zakliče dekcle veselo ter leti prišlecu naproti. „ali ste prišli? Ah, in torbica je tudi napolnjena, imeli ste li srečen lov?“ — In prijela je strica za roko ter ga skoro vlekla k mizi, na kateri je stala luč.

„Jelica, Jelica, zvrnila me boš“, odgovori mož z globoko-gromečim glasom ter se utrujen spusti na stol.

To je bil prav medvedji glas, in luč, ki je zdaj prisvetila njemu v obraz, pokazala je tudi človeka medvedu podobnega. Njegovo telo ni bilo sicer veliko, a zato tembolj široko in okroglo. Pleča je imel široka in močna, velike njegove roke so imele podobo lopat; bile so žulave in žilave ter z lasci poraščene. Na kratkih in širokokoračnih nogah se je gugala njegova postava. Imel je debelo glavo, od spredaj do vzadi plešasto, niti jeden las se ni videl na njej; človek bi bil skoro dvomil, da so na ti gladki, svetli koži bili kdaj vzrastli lasje. A kar mu je narava bila z glave vzela, povrnila mu je obilo na drugi strani: z njegove široke brade je visela dolga kodelja, mehka in gladka kot sama svila. Izpod košatih obrvij so gledale majhne, bistre oči. — Človek, ki ga je prvokrat videl, bil bi se lahko njegove nenavadne podobe prestrašil. Duša kakega človeka se sploh sodi po zvonanji podobi, pa pri tem človeku je bila zopet enkrat velika izjema. Naš znanec ni bil tak, kakoršen se je videl. Pod to okorno podobo je tičalo najboljše jedro, bilo najblažje srce.

Doktor Jarnej, tako so ga ljudje imenovali, bil je mož okoli petinšestdesetih let. Od kod je bil prišel, nihče ni prav vedel. Mlajši ljudje so se ga spominjali, odkar so živeli; pa tudi starejšim se je tako godilo. Vedeli so le toliko povedati, da se je bil pred davnimi leti med njimi naselil. To pa je bilo tako-le. Neka hiša sredi vasi je bila svoje dni prišla na kant. Doktor Jarnej stopi med ljudi in čez nekoliko minut

je bila hiša njegova. Župljani so godrnjali na neznanega prišleca in se izogibali njega in njegove hiše. Hudo se je ubogemu doktorju s početka godilo; nobeden sosed mu ni hotel pri opravih pomagati. Nič ni pomagalo, da je prijazno govoril z otroki, da je hodil v cerkev, da je beračem dajal vbogajme ter ni nikomur nikdar nič žalega rekel ali storil. Prestrašeni praznoverni ljudje so menili, on se hlini, da jih zamore potém laže napadati ter v zanjke loviti. Ko je pa enkrat v vasi nastala kužna bolezen in je doktor Jarnej z največjo ljubeznijo in postrežljivostjo lečil in zdravil bolnike, a za obilni trud ni hotel prejemati nobenega plačila, odprle so se ljudem oči. Spoznali so, da je on njihov najboljši prijatelj in dobrotnik. In niso se zmotili: že nad trideset let je bil doktor Jarnej blagoslov vsemu trgu. Zdravil je ljudi in živino, podpiral reveže z denarjem in svètom, počeval otroke ter sploh skrbel za blagostanje celega trga. In tako ljubljen in spoštovan od vsakega, živel je doktor Jarnej srečen in zadovoljen med svojimi ter je popolnoma pozabil, da razun njega in njegovih dragih mu tržanov še drug svet stoji.

Doktor Jarnej se zdaj vsede za mizo, sname kapo z glave, nategne svoje kratke noge ter si jame z veliko pisano ruto pot brisati s čela.

„Te šmentane jerebice!“ povzame med tem jezé se; „kako dolgo so pustile na-se čakati. Menil sem že, da nocoj pridem s prazno torbo in dolgim nosom domú. Od pol štirih vjutro do petih popoldne lazil sem za njimi in prežal na-nje, a niti sledú nisem mogel zapaziti o njih. Žejen in gladen, utrujen, da sem komaj lazil naprej, vrnem se nató najslabše volje proti domu. V srcu sem pa poslal vse jerebice rakom žvižgat. No, kar na enkrat, ko sem se ravno najbolj na nje hudoval, pa mi udari neki daljen šum na uhó. Obrniti se, zagledati, prejeti za puško in pok, pok, bilo je v trenutku storjeno. Pred mojimi nogami je ležalo čvetero tolstih jerebic. In zdaj sem tú ter pričakujem zaslužene večerje, da utešim prazni želodec.

Jelica, ki je smeje se ves čas poslušala doktorja in jerebice jemala iz torbice, skoči zdaj po koncu, da postreže stricu z večerjo.

II.

Kmalu potem je imel doktor na snažno pokriti mizi okusno pečenko, veliko skledo solate in steklenico rumenega

vinca. Jelica vzame pletenico v roke ter se tiho vsede stricu nasproti. Špela streže med tem doktorju ter hodi važno sem in tja po kuhinji. Zna se ji, da ji nekaj teži srce; rada bi nekaj povedala, pa si ne upa govoriti. Saj ji je bila predobro znana doktorjeva navada, katero so morali vsi na tanko spoštovati, da kedar je on jedel, ni smel nihče besede ziniti.

Doktor je med tem časom z največjo slastjo jedel. Jelica ga z otročjim dopadjenjem opazuje in njeni drobni prstki pletejo z nenavadno urnostjo nogavico naprej.

„Je-li kaj novega v trgu?“ popraša čez nekaj časa doktor; „vse zdravo? vse v redu?“

Špelino lice se nenadoma zvedri; ona hitro neha nemirno hoditi po kuhinji; zdaj je prišel čas rešitve njenemu gibčnemu jeziku.

„Vse po starem v našem trgu“, ona hitro odgovori; „ali jaz stavim svojo glavo, da bode v teh pismih, ki so čez dan prišla na kup, zopet kaj moledovanja in beračenja.“ — To izreki, vzame s police več pisem ter jih nekako sovražno ogleduje na vse strani.

„Saj pravim jaz vedno“, nadaljuje važno, „podajte ljudem mezinec in oni zgrabijo takoj za celo roko. Dokler so gospod doktor pomagali svojim sosedom tržanom, bilo je prav pošteno in hvale vredno, ali da bi oni nekako vsega-mogočni postali, ki — —“

„Bodi tiho, klepetulja, in daj sem pisma“, preseka ji doktor besedo.

„Pa je tako, kakor pravim“, nadaljuje Špela neustrašeno, a pisem še ne da iz rok. „Ono malo človeče iz Zagorja, ki je še lani v jeseni trdil proti planinskemu Petru, da Vaša neznana preteklost skriva gotovo kaj čudnega v sebi, drznil se je danes sem priti in prositi pomoči v neki denarni zadregi. No, jaz sem bila huda in rekla — —“

„Grom in strela! boš-li mi dala kdaj pisma“, zagrmí še enkrat doktor, navidezno hud.

Špela je bila sicer vajena doktorjevega zapovedujočega glasú, stresla se je pa vendar vselej, ko je on, kakor zdaj, nenadoma na njo zarjul. Ona spusti torej hitro pisma iz rok in se tresoča vsede na stol.

Jelica porine svečnik bliže strica, da bi laže čital, potem vzame hitro naočnike iz miznice ter jih poda stricu, nekako v skrbeh rekóč: „Kaj ne, stric, da nocoj ne pojdete več z doma, ko bi tudi kdo Vaše pomoči potreboval? Tako utrujeni ste in tako pozno je že.“

Doktor nič ne odgovori. Natakne naočnike, odpečati prvo pismo, ki mu ravno pride pod prste, ter se va-nj zagleda.

Špela ga pazljivo opazuje, kakor da hoče iz črt na njegovem obrazu posneti, kaj je v pismu zapisano.

Pri čitanju prvega in drugega pisma je doktor samo nekoliko godrnjal ter majal nevoljno z glavo, ko pa do tretjega pride, zatemni se mu čelo.

„Tako“, reče nató polglasno, „pogorel mu je skedenj. Prav se mu godi; škoda le, da tudi hiša ne. Zakaj me ni ubogal, ko sem mu čestokrat svetoval, naj bi si zavaroval dom? Za letos je berač, popolnoma berač. Ne trohice sena, ne bilke slame, da bi pokladal živini! Kam vodi lahkomiselnost ljudi! Grom in strela! prav se mu godi.“

Stopil je nekolikokrat z dolgimi koraki gor in dol po sobici ter nekaj mrmral.

„Poglejmo četrto pismo“, dostavi nató mirneje ter se zopet vsede.

„Stric, ne jezite se več zavoljo teh pisem“, prosi Jelica z mehkim otročjim, a bojazljivim glasom.

„A kaj, ne bodi še ti sitna, kakor Špela“, zavrne jo doktor okorno. „Ženske, ženske! Po vašem okusu naj bi bil človek vedno mehek kot goba, ali pa se smejal kot pust. A jeziti se je tudi včasih treba; hudir, to je moško, to je zdravo za pljuča.“ — In udaril je s pestjo po širokih prsih, da so zabobnele. Skočil je smeja se kvišku; pismo, katero je bil ravno prečital, vtaknil je v žep, segel po suktnjo in klobuk, ki sta na klinu visela, potem pa važno in resno pristavil: „Nujni pot še moram nocoj napraviti. Ti Špela pa hitro prozračí sobico za tujce in postelji postelji; mogoče, da se ne vrnem sam. — Hej, Franc“, zakliče nató mlademu fantu, domačemu hlapcu, ki je ravno stopil čez prag, „jutre za rana pelji hitro nekaj centov sená Tonetu na hribu, ki je dave pogorel. Vreden sicer ni nobene pomoči, ker me ni hotel ubogati, a škoda je lepe živine, da bi jo pustili stradati.“

„In zdaj pa srečno, Jelica! Spat idi, pa ne bodi za-me nič v skrbeh; jutre pri zajuterku se zopet vidiva. — Z Bogom, Špela; opravljaj lepo, kar sem ti naročil, pa se ne drži tako kislo, kakor da bi bila grizla pelin. — Ženske, ženske! Ha, ha, ha!“ — In šel je.

Špela, ki je ves čas, ko je doktor svoje želje izrekaval, stala kot kip, sklene zdaj zavzeta roke in vzdihuje: „Našemu gospodu se meša v glavi, Jelica. Komaj so prišli domú utrujeni in zmučeni, pa že zopet odidejo, a še ne povedó, kam.

— Pa sobo za tujce naj bi pospravila? Koga hočejo neki še v hišo privleči? Ali nas ni že dovolj? — Pa voz sená hočejo Tonetu na hribu poslati in mi sami smo ga letos tako pičlo pridelali, da bo morala živina to zimo še stradati, ako hočemo izhajati. Ubožali bodemo, to jaz prorokujem; spomni se, Jelica, mojih besed. Ne, tega bi jaz ne prestala, od tuge bi mi počilo srce. — Ah, ah, ah!“ — Spustivši se na stol, pokrije si lice z zastorom ter se glasno zajóče.

„Nič se ne boj, Špela“, tolaži jo Jelica. „Gospod župnik so z lece čestokrat pravili, da kdor ubogemu daje, Bogu daje. Bog pa ničesar nóče zastonj; on vse z dvojno mero povrača.“

A Špela je še ihtela glasneje, ne zmenivši se za tolažilne besede nedolžnega otroka.

III.

„Tako, prišli smo srečno do doma. In zdaj ga prav pazljivo položite na ta-le naslonjač. Tako je prav. Koliko je pa na uri? — Pol jedne že? — Ne upam si še Špele vzbujati, sicer bo zopet sodnji dan v hiši. Naj se naspi, potem bo laže prenašala novi udarec, da sem ji bolnega gosta privedel v hišo.“

Tako je govoril doktor Jarnej čveterim kmetom, ki so nezavestnega moža v hišo prinesli. Nató vzame iz shrambe steklenico vina ter jo pred nje postavi rekoč: „Tu imate za trenutek le toliko, da si poplahnete grlo; več vam ne morem dati, ker ga nimam pri roki. Pridite pa zató prihodnjo nedeljo na majhno južino, saj že dolgo nismo skupaj sedeli, da bi se nekoliko pomenili.“

Med tem, ko so možje izpraznili vsak svoj kozarec vina, pregledaval in potipaval je doktor Jarnej nezavestnega tujca.

„Ranjen ni, hvala Bogu“, povzame nató zopet besedo, „a revež ima želodec popolnoma prazen, kar znači, da nesrečnik ni najmanj tri dni ničesar použil; onemogel je od slabosti. — To se mi čudno zdi. Mož je sicer precej dobro rejen, čedno oblečen, in njegova zvananjost sploh kaže, da je boljšega stanú. Žepe ima tudi prazne“, nadaljuje, pregledujoč tujcu vse žepe; „niti jednega listka, niti žepne rute, ničesar ni, kar bi moglo vsaj nekoliko razjasniti njegove okoliščine. Res, čudna prikazen to. — Povejte mi, Tomaž, kako ste ga pa zasledili?“

„Sekala sva s tovarišem v gozdu les“, odgovori mož, ki je bil krščen za Tomaža, „kar priteče na enkrat moj

Sultan k meni, glasno lajajoč. Ker je na moje svarjenje, da najjenja, le še bolj lajal in cvilil ter me začel celó po kolenih nekako pomenljivo drapati, pustiva s tovarišem delo in greva za Sultanom.

Kako četrť ure nas zvesta žival vodi po gozdu, veselo pred nama skakajoč, ko prideva do znane votline pod pečino. Tú se Sultan ustavi. Midva stopiva v votlino in najdeva tujca na tleh ležečega. Menila sva prvi trenutek, da imava mrliča pred seboj, a potem, ko najdeva, da mu žila še rahlo bije, a rane nikjer na njem ni bilo videti, spoznala sva takoj, da je v omotici. Začela sva ga z vodo škropiti, kar pa nič ni pomagalo. Ko nama moja žena prinese ob štirih popoldne južino, poskušala sva mu nekoliko kapljic vina v usta vlivati. Nató je nesrečnik res nekoliko globlje dihal. To nama je dalo upanje, da še utegneva moža smrti oteti. Hitro sklenem iti po Vas, gospod doktor, ker sem vedel, da ste Vi v takih rečeh v celem našem okraju najbolj zvedeni. Ženo s tovarišem pa sem pustil pri tujcu. Ker pa Vas nisem našel domá, napisal sem Vam oni listič, naj se Vam izroči, brž ko se z lova povrnete. No, drugo Vam je znano.“

„Dobro in pametno si ravnal, Tomaž“, pohvali ga doktor Jarnej ter mu podá roko v znamenje zadovoljnosti svoje. Če revežu z božjo pomočjo življenje rešimo, gre le tvoji bistroumnosti hvala.“

„In zdaj pa le pojdite vsak na svoj dom, da se še nekaj ur naspite. Tuji mož ostane med tem pod mojim varstvom in upam, da ga bom čim prej oživil.“

Možje se nató razidejo. Doktor pa odpre brž omaro, v kateri je hranil različna zdravila in dasi sam najbolj utrujen in počitka potreben, začne vendar z največjo ljubeznijo baviti se z bolnikom.

In res, njegov trud in njegovo prizadevanje nista bila zastonj. Vsled prijetne toplote, drganja po životu in vlivanja nekih zdravilnih kapljic v usta, dobivalo je bolnikovo lice polagoma vedno več barve; žila in srce sta začela močneje biti, bolnik je jel hitreje dihati ter zdaj pa zdaj za trenutek odpirati oči. Ah, kako srečen se je tedaj čutil naš blagi doktor. Pozabil je zaspanost in zmučenost in pri vsakem novem znamenju, da bolnik okreva, zasvetilo se mu je okó. Pač res, ni ga blažnejšega čuta na svetu od zavesti, da smo komu dobro storili.

Ko je drugo jutro doktorjeva družina vstajala, bil je tuji mož že rešen smrti, a nezavest ga še ni bila zapustila.

Špela se je močno prestrašila, zvedevši, da se je čez noč hiša za jednega človeka pomnožila in ta je še povrh bil bolnik! Njeno besedovanje in tugovanje je bilo brez konca in kraja.

Doktor jo je mirno poslušal, ne da bi zinil besedice. Saj je dobro poznal Špelo ter vedel, da ima ona, dasi jezična in godrnjava, vendar le dobro srce.

In res, potem ko se je zarotila, da ne bode stregla bolniku, ker ima skrbi in dela s hišnim gospodarstvom čez roke in glavo in da naj torej gospod doktor za tujega vsiljenca strežnico najme, še le potem, ko se je kujala in jokala nekaj ur, začela je z dušo in telesom skrbeti za bolnega tujca.

Vedno je pošiljala Jelico pogledavat k bolniku, ali že okreva, ali pride kmalu k zavesti; vedno mu je prinašala čvrste juhe, da bi se mu vlivala v usta, da bi revež čim prej izgubljene moči dobil. Doktor ji je moral celó braniti, kajti njena prevelika skrb za bolnika bi mu lahko bila še v škodo.

A bolj radovednost nego sočutnost je bila takrat pri Špeli vzrok njene pretirane milosrčnosti. Ona je hotela čim prej pozvedeti, kdo je tuji mož, in zato je celi dan bila v nekem nemiru.

Tujec je med tem le polagoma okreval, a predno je prišel k popolni zavesti, minilo je nekaj dnij. Tresla ga je mrzlica in pogostoma se mu je blodilo. V blodnji pa je neprestano popraševal po nekem doktorju, po neki deklici, njegovi hčerki; govoril je o Ameriki, o nevihti na morju in o drugih zmedenih rečeh.

Doktor Jarnej, ki je največ čuval pri njegovem vzglavju in mu torej ni ušla nijedna njegovih besed, ni se s početkoma brigal za prazno blodjenje bolnikovo, ali ko je bolnik vedno le isto govoril, le iste dogodbe ponavljal, začel je pazljiv in ob enem nemiren postajati. Spoznal je takoj, da tujcu neka skrivnost srce teži, da je ona menda celó v nekaki zvezi z njegovo boleznijo. Zatorej ni več dovolil drugim bdeti pri bolniku, temveč čuval in stregel mu je noč in dan sam.

Prvo jasno vprašanje, katero je stavil bolnik, prišedši k zavesti, bilo je, kje da je.

Ko mu doktor, razloživši njegovo stanje, pové, kako in kje so ga našli, ter mu razkrije, kje da je, vzdihne bolnik: „Hvala Bogu, prišel sem tedaj vendar le do tolikanj zaželenega cilja. O, povejte mi, dragi gospod, ali Vam je morda znano, kje v ti okolici stanuje neki doktor Jarnej.“

„Kaj hočete od njega?“ popraša doktor nemirno in ob jednem radovedno.

„Ali še živi? — Pa kako živi? — Ali nima neke najdenke pri sebi?“ poprašuje na vso sapo bolnik ter seže po doktorjevi roki. „Oh, odgovorite hitro, povejte mi vse, kar veste o njem. Ko bi Vi vedeli, koliko sem prestal, da pridem do cilja, da najdem doktorja in njegovo najdenko, mojo jedino hčer!“

„Vašo hčer?“ zakliče doktor iznenadjen in njegovo sicer kot pireh rudeče lice nenadoma zbledi. — „O uboga moja Jelica, moral te bodem izgubiti“, mrmra bolj za-se nató.

„Ah, Vi jo poznate tudi po imenu“, zakliče tujec prijetno zadet in njegove oči veselja zažaré. — „O, povejte mi tedaj, ljubi gospod, vse, kar veste o njej. Ali še ona živi? — Pa kje? — Ali je srečna? — Pridna?“

Doktor zadobi med tem prejšnjo mirnost, a neka pobitost se mu bere na obrazu. S prijaznim, toda nekoliko negotovim glasom odgovori: „Prosim Vas, ljubi mož, upokojite se; Vaše razburjenje Vam še utegne škodovati. Vse zveste od mene, kar koli vem in znam. A zdaj se mi vidite preveč upehani in utrujeni, da bi se o tem še dalje pomenkovala. — Náte, izpijte nekoliko vode, da se pomirite in se nekaj ur spočijete; poskusite spati, ako mogoče, in potem še le mi boste pripovedovali vse svoje prigodbe. Jaz pa Vam tudi obetam, na tanko odgovoriti na Vaša vprašanja.“

Bolnik, če ravno težko, vendar uboga ter izpije ponujano vodo, saj je sam izprevidel, da vsaka žila v njem trepeče od upanja, strahú in radosti.

IV.

Ko se doktor Jarnej čez nekaj ur povrne k bolniku, sedel je ta na blazinah v postelji, na-nj čakajoč.

„Ali ste vendar prišli?“ reče nestrpljivo, doktorja zagledavši; „nisem mogel zaspiti. Negotovost, ali bodem mogel objeti svojo drago hčerko, je strašnejša in mučnejša, kakor če bi vedel, da je za-me za vselej izgubljena.“

Doktor nič ne odvrne. Primakne stol k postelji ter resno izpregovori: „Zdaj tedaj povejte, kaj vam teži srce. A prosim, da pri tem bolj ko mogoče na tanko in resnično govorite.“

Bolnik si ni dal dvakrat veleti in začne takoj pripovedovati: „Vi vidite pred seboj že popolno zastarelega moža, dasi še petdesetega leta nisem dovršil. Ne borbe v življenju ali pomanjkanje, kakor bi kdo sodil, so me postarale; ime

sem, Bogu bodi hvala, vedno vsega dovolj; ampak nepremagljivo poželenje, pohajati po svetu, neko večno hrepenenje po čudnih prigodkih. Toda glavni in najsilnejši vzrok zastarelости je moja slaba vest, njen glas, ki mi vedno po ušesih doni in me spremlja že celih štirinajst let. Ne oddaljenost od domovine, ne bivanje med tujimi ljudmi, ne veselo življenje, ne vedno potovanje po svetu niso mi utegnili iz duše izbrisati spomina na pregreho mojo.“

„Gospod, jaz sem veliko pregrešil, toda ne iz hudobije, temveč iz lahkomiselnosti. Pravi vzrok mojemu razuzdanemu življenju pa je bila moja slaba odgoja. Bogatih kmetov jedini sin, ljubkovan in razvajen že od otročjih let, vzrastel sem trmast. Ustreči nisem hotel roditeljevi želji, da bi ostal pri domu ter enkrat prevzel lepo gospodarstvo. Puhle in prazne želje sem imel. Hotel sem postati gospod. Kmetški stan se mi je zdel prenizek. Postal sem študent, toda čez vse slab, kar se lahko razume, ker nisem bil ukaželjen; hodil sem le zato v šolo, da bi postal enkrat imeniten gospod.“

„Bil sem že osemnajst let star, ko sem za silo izgotovil četrti razred na realki. Čudim se, da sem še tako daleč prišel, saj se nisem učil nikdar nič, a zato tem pridneje čepel nad zabavnimi knjigami.“

„Moje berilo je bilo vedno slabo in pretirano, mladini jako škodljivo. V moji mladi razvneti glavi se je vzbujala vedno bolj želja, kaj jednakega preživeti, kakor sem čital v knjigah. A vedel sem, da se to ne more zgoditi v domovini. v Evropi, temveč potujočemu po širokem svetu, čez široko morje in visoke gore, v tuje, neznane dele sveta, med zamorce, divjake in besne zverine. Nisem hotel več študirati. Kmalu potem so me vzeli k vojakom, kjer sem kot prostak med večnim svarjenjem in zaporom doslužil postavna leta. Prišel sem z nova domú, v križ in nadlogo ubogim starišem. Delati nisem hotel, temveč na pol po gosposko, na pol po kmetško sem živel. Niti očetovo resno svarjenje, niti bridke materine solze me niso mogle spraviti na pravo pot. Saj sem do dobra čutil, da bi bilo pri meni zastonj, lotiti se pametnega, poštenega življenja; v njem bi itak dolgo ne strpel.“

„Noč in dan sem pretuhtaval in delal sklepe, na kak način bi mogel zbežati z doma. Amerika je bila moj prvi cilj. Toda brez denarja se nisem mogel podati na tako dolgo pot. Ker sem pa vedel, da bi od starišev nikdar za to ne dobil potrebnega denarja, čakal sem na primerno priliko, da

po poštemem ali nepoštemem potu, to mi je bilo vse jedno, pridem do denarja.“

„Tako čakajóč zagledam se v mlado, lepo, pridno in pošteno županovo hčerko. In moje nagnjenje do nje je bilo tako globoko in resnično, da sem se nenadoma lotil dela in poštenega življenja, samo da morem njo dobiti za ženico.“

„In res, leto pozneje sem bil njen presrečni mož. Živel sem z njo v najlepšem srčnem sporazumljenju. O, kako presrečni so bili moji ubogi stariši, da se je njihov sin tako nepričakovano poboljšal. Kako lahko je bilo meni pri srcu, videčemu zdaj okoli sebe samo srečne, vesele obraze! — In ko sem zvedel, da postanem tudi oče, takrat sem storil trden sklep, nikdar več odstraniti se od pravega pota, pozabiti vse svoje nečimurne, brezpametne nekdanje namene in želje ter odslej živeti in delati samo za blagor svojih dragih.“

„Ali, ah, ah, da ima sreča tako kratke noge, da je človeška volja tako slabotna in nestalna, da ima strast tako moč in oblast do čednosti!“

„V jednom letu mi je vzela smrt troje dragih oseb: očeta, mater in — oh! ta izguba je bila najhujši udarec, iz katerega izvira vsa moja poznejša nesreča — zvesto, predrago mi ženico!“

„Ona je umrla, a zato mi hčerkico pustila v spomin. Izgubil sem Gabrijelo, a dobil Jelico.“

„Moj obup je bil takrat neskončen. Kakor čez noč padel sem iz svojih jasnih nebes v temno brezdno.“

„Čednost je bila v meni še premalo ukoreninjena, da bi me bila mogla tolažiti v moji nesreči. Ona mi ni bila prirojena, niti je nastala v borbah in težavah življenja mojega, kajti le taka čednost ne zapušča človeka nikdar ali vsaj le redkokdaj. Moja čednost je bila nastala le iz srčne zadovoljnosti, vsled mirnega, srečnega domačega življenja. Zato me je tudi, brž ko sem drago ženico, vir mojega spokorjenja, izgubil, mahoma ta čednost zapustila ter dala prostor prejšnjim slabim navadam. Kakor nikdar poprej, vzbudi se zdaj v meni nestrpljiva želja, iti po svetu. Gospodarstvo me ni več veselilo in nedolžni nasmehljaj mojega otroka me je sicer za trenutek omehčal, a zadušiti ni mogel v meni skrivnih naklepov. Čutil sem vedno strastneje, da moram zapustiti domovino.“

„Prodal sem gospodarstvo, in lepa svota denarja, katero sem iz njega izkupil, zagotovila mi je za nekaj časa brezskrbno življenje tudi onkraj morja.“

„Toda kaj početi z otrokom? — Ah, nesrečni trenutek, v katerem je dozorel v meni sklep, ki sem ga tudi brezsrčno izvršil.“

„Noč je bila, ko s potno torbo v jedni roki, s štiri-mesečnim detetom v drugi zapustim domačo vas, rekoč, da sem si drugje nakupil novo gospodarstvo.“

„Sosedje niso sicer prav zaupali mojim besedam, a branili mi niso. Potoval sem torej tako obložen celo noč in ves poslednji dan.“

„Otrok je postajal vedno nemirnejši. Ravnal sem najbrž nerodno z njim, in tudi mleko, katero sem bil vzel seboj, bil je že vse izpil.“

„Z otrokom sem postajal tudi jaz čim bolj nevoljen. Tako naprej hoditi, čutil sem, da je nemogoče, in vendar še nisem imel poguma, da bi otroka zapustil, kakor sem bil namenjen.“

„Osem milj hodá sem bil že oddaljen od svoje domačije. Proti večeru drugega dne dospem v lepo vas, obdano s krasnim gozdom. Otrok mi je bil ravno po dolgem jokanju zaspal.“

„Kraj mi je bil sicer po imenu znan, a ljudje v njem popolnoma tuji.“

„V vas nisem šel, temveč se ustavil pred vasjo ob gozdnem robu, kjer je blizu stala majhna, na pol podrta kočica, v kateri je, kakor se mi je videlo, nekdo prebival.“

„Pomladanska večerna sapa je pihala prijetno skoz gosto smrečje ter me vabila k dobrodejnemu počitku.“

„Tú si spočijem nekaj ur, oči vedno na spečega otroka upirajoč.“

„Kaj sem ondi čutil, ne bodem pripovedoval; dovolj, ako povem, da so se stare strasti, očetova ljubezen in očetove dolžnosti bojevale v meni. Dà, ko bi dete vedno tako mirno bilo kakor zdaj v spanju, vzel bi ga bil seboj do konca svetá. A kedar je začelo tako neusmiljeno vpiti, ker je revče pogrešalo skrbne pomoči spretnejših rok, takrat sem obupoval. Ta misel me je z nova razburila. Ne, dete ne more z menoj, sklenem pri sebi.“

„Nató otroka strastno poljubim, zavijem stotak v papir, na kterega sem bil napisal, da je deklica krščena za Jelico, ter ga varno vtaknem med povoje. Še enkrat se ozrem plaho okoli, ali ni koga videti blizu; potem pa zgrabim dete in ga položim na kup drv, ki so bila zložena za kočó, a nató zbežim kakor besen naprej. Zbal sem se, še enkrat slišati glas lastnega otroka, ko bi se slučajno vzbudil.“

„Tekel sem dalje, ne oziraje se na levo, ne na desno, vedno naprej, naprej po temnem gozdu.“

„Kako dolgo sem potem hodil, ne vem. Solnce je visoko že stalo, ko dospem na pol mrtev od truda in notranjega nemira v majhno mesto. Tam si najmem v gostilni sobo. Menil sem ondi ostati nekaj dnij, da se okrepcam, predno se podam na daljni pot. Tudi sem upal med tem po časopisih zvedeti osodo mojega zapuščenega otroka.“

„V ta namen sem kupoval dan za dnevom časopise ter jih s trepetom od konca do kraja pregledaval. In res, že takoj tretji dan berem v domačem časopisu kratko vest, da je našla neka stara beračica za svojo kočo zapuščeno dete, na pol mrtvo od gládú in mraza, in da je vzel neki doktor Jarnej to deklico kot lastno k sebi.“

„Tedaj se mi odvali težek kamen od srca.“

„Moja prva pot je bila potem v cerkev in ne prej in ne pozneje nisem v dolgem svojem življenju več tako iskreno molil, kakor tedaj.“

„A potem dalje, dalje čez morje proti toliko zažele-nemu cilju.“ —

Tu preneha bolnik pripovedovati. Utrujen zapre oči in jame težko sopsti.

„Dovolj bode za danes, ljubi mož“, reče zdaj doktor Jarnej vidno ganjen; „pripovedovanje Vas je zeló utrudilo, jutre boste nadaljevali.“

A bolnik dobi nenadoma nove moči; vzdigne hitro glavo, uprè oči v doktorja, rekóč skoro prestrašen: „Do jutre naj bi čakal, pravite? — Ali pa vé bolnik, ali ima jutre pred seboj? — O ne, ne, ta teža mi mora enkrat od srca, saj sem kmalu pri koncu.“

„Prišel sem srečno v Ameriko“, nadaljuje potem, „ondi sem prepotoval kot mešetar celo deželo, večkrat si pridobil veliko premoženje, a zopet vsled nesrečnih podvzetij na novo ubožal.“

„Izkusil sem mnogo dobrega, a vendar nobene srečne ure nisem več na tuji zemlji preživel. Spomin na zapuščeno hčerkico mi je težil kot môra srce; očitajoči glas slabe vesti me je spremljal po vseh mojih potih: po dnevu v naj-veselejše družbe, po noči v sanjah. Bil sem najnesrečnejši človek na svetu.“

„Kolikokrat sem se hotel vrniti v domovino, a vselej so me zadržavale različne zapreke. Vendar, z božjo pomočjo, po dolgih štirinajstih letih srčnih borb in bridkega kesanja

sem se mogel podati na pot. Nekaj tisočakov tolarjev sem si bil s pridnostjo in varčnostjo prihranil. Z njimi sem si mislil, ako mi Bog dá milost in še hčerko pri življenju najdem, ustanoviti dom ter mirno z njo starost preživeti. Saj sem kot dragoceno svetinjo še hranil oni kos časopisa, v katerem je bil imenovan isti doktor, ki je bil moja hčer k sebi vzela. Upal sem tedaj trdno, najti njega in pa njo.“

„A človek obrača, Bog pa obrne. Med potoma je zadela ladijo, ki me je peljala v domovino, strašna nesreča. Že proti koncu našega potovanja v Evropo zadela se je v nevihti v drugo njej naproti prihajajočo ladijo ter se vsled tega potopila.“

„Od tri sto potovalcev si je otelo življenje le kakih petdeset, ki so znali plavati. Med onimi srečno rešenimi sem bil tudi jaz.“

„Toda rešil sem si samo življenje. Svojo potno robo in ves denar, celó oni kos časopisa, vse je utonilo v morje.“

„Z beračenjem, stradanjem in sto drugimi mukami potoval sem potem peš ne vem kako dolgo, do tega kraja v domovino, čegar ime sem si bil dobro utisnil v spomin.“

„Čim bliže sem prihajal, tem bolj sem podvzival svoje korake. Bal sem se, da bi obnemogel, še predno pridem do zaželenega cilja, saj že nisem bil tri dni skoro ničesar použil.“

„Nenadoma dospem do zaraščenega gozda. Kraj se mi je zdel tako znan. Ah, da! še preveč znan mi je bil, kakor sem se kmalu zavedel. Na pol podrta kočica ni sicer več stala na svojem mestu, še sledú ni bilo o njej, ali gozd je bil brez sumnje oni, ob čegar robu sem bil jaz pred štirinajstimi leti zapustil lastnega otroka! Jaz nečloveški oče! Spomin na ta brezsrčni čin me je vsega pretresel. Onemogel se vlečem v mah. Nisem mogel dalje. Moči so me jele zapuščati. . . .“

„Kaj se je potem zgodilo z menoj, pa je Vam samim najbolj znano.“

„In zdaj bivam v topli sobici, počivam na mehkih blazinah, imajoč Vas, blagi gospod, v svoji bližini, ki tako po očetovsko za-me skrbite! O ljubi Bog, kako in kdaj sem jaz grešnik zaslužil tolike milosti?“

In nesrečni mož si je pokrila lice z rokami ter se kakor dete glasno razjokal.

V.

„Ali ne bom Jelice še videl?“ poprašal je bolnik drugo jutro, brž ko je doktor prišel k njemu.

Doktor je bil namreč potem, ko je mož svojo povest dokončal, tujcu naznanil, da je on isti doktor, ki je bil njegovo sirotico vzel v svoje varstvo.

V tem vidite z nova neskončno milost in previdnost božjo, dostavil je slovesno, „ktera je Vas, nezavestnega, naravnost vodila v hišo, kjer živi Vaš otrok. Jelice pa Vam ne morem takoj pripeljati; moram prej govoriti z njo in jo pripraviti na tako nenadejano svidenje. Ona še nikdar ni vprašala po roditeljih, prvič, ker je zato še premlada, štirinajst let je dopolnila, in drugič, ker ljubi mene z nepopisljivo udanostjo prave hčerke. Ona meni za trdno, da sem njen stric, in bolelo jo bode gotovo, ako zvé, da sem njeni rodbini popolnoma tuj človek in da je ona le najdenka.“

„Ali“, izgovarjal se je nató tujec, „njena bolest bode s tem poplačana, da dobi nenadejano očeta, ki hoče zanaprej le za-njo živeti in jo ljubiti.“

Doktor ni na to brž odgovoril. Pokašljal je nekolikokrat v zadregi, a potem resno dejal: „Ona najde očeta, ki še le hoče za-njo skrbeti in jo ljubiti, ali kateri se še do zdaj za njo nič brigal ni. Menda vendar ne zahtevate od nje, da bi Vam z odprtimi rokami letela naproti, kakor bodele najbrž Vi storili?“

„Vi ste ji tujec, dasi pravi oče, in kakor njo poznam, ne bode Vam tako hitro nagnjena.“

„Vi prav govorite, vedno prav“, odvrne mož z bridko udanostjo. „Storite z menoj in z njo, kakor mislite; saj za Bogom hočem le Vam odslej naprej zaupati in Vas ubogati.“

Potolažen zapusti potem doktor za oni večer bolnika.

Drugi dan, ko ga bolnik vpraša za Jelico, odgovori doktor: „Jelico boste kmalu videli, a obljubiti mi morate najprej, da se ji še ne boste odkrili.“

„Sinoči sem ji z jako težkim srcem razodel, kaj da je in kako sem jo bil našel. Kako se je revica bridko jokala; posebno jo je zbolelo, da nisem njen stric.“

„Saj me ne boste zato iz hiše odposlali“, rekla je ihté; „oh, brez Vas, predragi moj stric, ne vedela bi kaj na svetu početi.“

„Srce se mi je krčilo pri tem prizoru, dasi jaz sicer nisem občutljiv. Kajti vedite, ljubi mož, da Vašemu otroku jaz nisem nikdar še jedne same solze prizadel. Vajen sem bil Jelico videti vedno z jasnim, veselim licem in smehljajočih ust, v znamenje notranje zadovoljnosti. Saj sem jo tudi ljubil kakor lastnega otroka, in če ji tudi nisem tega nikdar z ljubkovanjem kazal, vedela je prav dobro, kako mi je draga.“

„Zato mi je ta njena prva žalost presunila dušo. In tedaj tudi nisem imel še poguma, odkriti ji, da ste Vi njen oče.“

„Naj se Vas nekoliko privadi in potem —.“

Tú doktor umolkne. Vrata so se ravno odprla, in Jelica, cvetoča kakor jutranja zarja, stopila je v sobo.

„Prinesla sem Vam zajuterk, ljubi mož“, reče ona z nekoliko plašnim, a ljubeznivim glasom ter postavi čašo kave na mizo pri bolnikovi postelji. „Stric so mi dovolili, obiskati Vas“, nadaljuje ona, „ker pravijo, da boste kmalu popolnoma zdravi, kar nas vse v hiši toliko veseli. Kaj ne da, ljubi stric?“

To izrekši, pogleda doktorja z nepopisljivo iskrenostjo, a potem takoj zmedena povese oči in močno zarudi. Uboga Jelica, saj je zdaj vedela, da doktor ni njen stric, temveč le tuj njen dobrotnik. In če jo je tudi doktor prosil, naj ga še zanaprej, kakor do sedaj, kliče za strica, vendar je ona zdaj pri ti besedi prišla v zadrego. Saj je vedela, da tiči laž v tem imenu, a ona do sedaj laži še poznala ni!

Ko je bolnik tako nenadejano zagledal Jelico, vzpel se je više, uprl željno oči v njo ter jo nekaj trenutkov z na pol odprtimi usti nepremakljivo opazoval, med tem ko so se na njegovem obrazu barve menjavale. Ko pa deklica neha govoriti, razpne on roke proti njej in kakor v sanjah ves zmeden zakliče: „Ona je, ona, saj je moje rajnke Gabrijele živa podoba!“ — Nató se mož strese in roke mu omahnejo; spomnil se je nenadoma doktorjeve prošnje, naj bi se Jelici še ne razodel. Neskončna bledoba pokrije hipoma njegovo upadlo lice in onemogel skloni glavo v blazino nazaj.

„Kaj je to bilo, stric?“ reče zdaj deklica silno prestrašena ter se hitro odmakne od bolnikove postelje.

Doktor, zeló vznemirjen, približa se bolniku. Spoznal je hitro, da je bil ta vsled silne presunjenosti na pol omedlel.

Nató se obrne k deklici: „Jelica“, tako jo resno odgovori ter jo prime za roko, „prišel je trenutek, da ti odkrijem še zadnjo skrivnost tvojega življenja. Ni je mogoče več dalje zakrivati, Bog hoče tako! — Dobro poglej tega nesrečnega moža in povej, ali ti srce pri tem pogledu ne daje ničesa slutiti?“

Jelica, tresoča se po vsem životu in z roko krčevito držeč se stričeve roke, skloni se za trenutek nad bolnikom. Potem dene roke okoli doktorjevega vratú in prosi v pretrganih besedah glasno plakajoč: „Ó ljubi stric, dovolite, da ostanem vedno pri Vas. Bojim se tega možá, dasi slutim, da je on — moj oče.“

Doktor se lahko iznebi Jeličinega objema. Glas se mu trese, okó mu je rosno, ko odvrne polglasno: „Jelica, tvoj oče je o svojem času veliko pregrešil, a zato je tudi veliko trpel. Trpljenje in pokora pa naklonita človeku božje usmiljenje in mu odpuščanje pridobita. On je zeló nesrečen, Jelica, in ti jedina mu še utegneš razvedriti njegovo žalostno življenje. Bodi mu dobra. Pozneje, ko se ga privadiš in se prepričaš o njegovi udanosti do tebe, vem, da ga bodeš tudi ljubila. Saj je tvoj oče, Jelica! In ne veš, kaj pomeni to ime? — Gledé tvoje prihodnosti pa se ni treba vznemirjati, nič še ni določeno. Naj oče popolnoma ozdravi, potem hočemo o tem govoriti. Ti pa ostaneš vedno kakor do sedaj moj ljubi otrok, dokler me Bog k sebi ne pokliče. Ali pa veš, Jelica, da sem jaz že precej star? Petinšestdeset let sem prebil, in ko pride ura ločitve od tega svetá, bode me ta misel neskončno tešila, da imaš namesto mene očeta.“

„Jelica, Jelica“, klical je zdaj slabotni bolnikov glas. Deklica pri tem klicu zatrepeta. S priklonjeno glavo se približa postelji, počasi se nagne nad bolnika ter ga rahlo na čelo poljubi. Potem se pa hitro obrne k stricu in ga pomenljivo, a žalostno pogleda, kakor da ga hoče vprašati, je-li tako prav storila.

Doktor jo je umel. Roko na njeno glavo položivši, pohvali jo ginjen rekóč: „Lepo si storila, Jelica!“

„Bog te blagoslovi, Jelica, moj otrok“, šepetal je pri tem bolnik in njegovo lice se je začelo oživljati.

VI.

„Zakaj si pa danes tako zamišljena, Špela?“ poprašala je kakih štirinajst dnij po zadnjih dogodbah stara ženica prijateljico svojo, ko ste se sešli pri studencu. „Saj je, kakor se govori, pri Vas zdaj veselo življenje, odkar biva v hiši Jeličin oče. A ti si vendar tako nezadovoljna videti.“

„Veselo življenje?“ odvrne Špela zaničljivo, „ker imamo v hiši pritepenca, berača, ki nič ne dela, a zato je in pije za troje ljudi.“

„Berač, Jeličin oče?“ začudi se ženica in jo debelo pogleda; „saj pravijo, da je neizmerno denarja prinesel iz Amerike.“

„Bog se usmili, kako lažnjiv je svet!“ odvrne Špela. „Prazen želodec in pa raztrgano obleko je prinesel seboj, drugega nič. — Pri nas da bi bilo veselo življenje?“ ponavljala je še enkrat Špela vsa razdražena. „Povem ti, Mica,

da večjega nereda in nemira še ni bilo v naši hiši, kar pomnim. Jaz mislim, da se mojemu rajnkemu možu v njegovem temnem grobu bolje godi, kakor meni v tem babilonskem stolpu. Dela črez glavo, večno premišljevanje in pretuhtavanje, kako bi Jeličin oče prišel do zaslužka; naš gospod resen, razmišljen, ne brigajoč se več za gospodarstvo, temveč on le jedino premišljuje, kako bi tujcu čim prej pomagal. Jelica, ktera mi je prej pri hišnih opravkih že pridno hodila na roko, mora sedaj vedno bivati z očetom, sprehajati se z njim, da se mu privadi in da ga razvedruje. A pri tem je ona kakor izpremenjena; tiha je, zamišljena in večkrat jo najdem, da se na skrivnem joče. In to naj bi bilo veselo življenje! — Povem ti, Mica, da take čudne izpremembe dan za dnevom gledati zdravju bolj škoduje, kot strup jemati. Če gre to še nekaj časa naprej, umrla bom jetična, toliko se pri tem jezim in žalostim.“

„Ali pa ima Jeličin oče hčerko rad?“ pozveduje ženica radovedno; „dekle je tako brhko in ljubeznivo!“

„Rad, rad“, odvrne Špela osorno. „Prosim te, da mi ne govoriš o očetovi ljubezni sploh. Očetje ljubijo svoje otroke le tako dolgo, dokler jim je to v razvedrenje in zabavo. Otroka ljubiti, iskreno, stalno ljubiti, znajo le matere. Ne govorim o dobri duši mojega rajnkega moža, Bog ga imej v svoji milosti: on, dà, ljubil je resnično najinega jedinega otroka. A taki možje so redki, prave bele vrane.“

In pri spominu na svojega rajnkega moža, s katerim pa se je dan za dnevom svajala, brisala si je z zastorom oči.

„Bog pomagaj! kakošne novosti sem danes zvedela“, dostavi starka in maje sivo glavo; „zastonj nisem imela nocoj tako čudnih sanj.“

„A povem ti, da se po celi vasi teden dnij o drugem ne govori, kakor o zakladih Jeličinega očeta. Vsi zavidajo tebe, Špela, češ ti bodeš darov od njega dobila, da bo kaj! . . Glejte, glejte, kako malo sme človek svetu verjeti. Pa le pogum! Bog bode od druge strani povrnil tvoje trpljenje. Težava za težavo, tako gre v ti solzni dolini. Da bi le na onem svetu bolje bilo!“

„Zdaj pa moram iti k sosedom, k pekovem, da jim povem, kar si mi zdaj le povedala. Ti bodo strmeli!“

In ženica je podvzivala korake proti trgu, presrečna, da bode imela dovolj tvarine raznašati.

„Mica, počakaj vendar, da skupaj greve“, kliče Špela za njo. In ko jo dospé, reče nekoliko v zadregi:

„Nič preveč okoli ne raznašaj, kar sem ti zaupala; kaj češ, skrb in premnogo dela me včasih razburi, da vse bolj mračno vidim, kakor je v resnici. Saj vendar upam, da postane pri nas kmalu bolje. Jeličin oče dobi najbrž službo občinskega tajnika v bližnjem trgu; a ko ta odide, pojde zopet vse po starem pri hiši. Kaj hočeš, revež se mi le smili. V Ameriki ali Afriki, ne vem prav kje, bil se je res obogatil, ali ladija, ktera ga je v domovino pripeljala, utonila je in pri tem je izgubil vse imetje. Res, pomilovanja je vreden. Bog mu hotel pomagati na bolje! Moline jutre pri sv. maši jeden očenaš v ta namen; Mica, dobro delo bove storili s tem.“

Mica ji to obljubi in se vsa ginjena vsled osode Jeličina očeta poslovi od Špela.

„Da bi se mi jezik zavozljal vselej, ko postajam jezična“, hudovala se je Špela sama nad seboj domú gredé. „Bog zna, kaj bode zdaj Mica po trgu raztrošala! Pač prav imajo naš gospod vselej, ko pravijo, da jezik in srce nikdar ne zastarita, posebno pri ženskah ne. Kaj bi zdaj dala, da bi ne bila proti Mici obrekovala domačinov. Da sem jo morala srečati!“

Ko stopi Špela v hišo, pride ji Jelica z veselim obrazom naproti rekoč: „Oče so dobili zaželeno tajniško službo in takoj pojutrešnjem bodo že službo prevzeli. Pa kako so tega veseli, ne morem Vam dopovedati. Vsaj zdaj ne bodo več tako revni; jesti in oblačiti se bodo mogli dovolj.“

„Pa ti li ni žal, očeta v novič izgubiti?“ popraša Špela radovedno.

Jelica nekoliko zarudi: „Saj nas bodo vsako nedeljo obiskovali in če mogoče, tudi včasih med tednom“, izgovarja se ona; „saj veste, Špela, da sem vendar najrajši pri stricu“, pristavi polglasno.

„To je res vesela novost“, meni Špela zadovoljna; „ona je vredna, da bi danes krape pekli in raco zaklali. Pojdi v kuhinjo pomagat mi, Jelica! Naj bode danes očetu na čast boljši grizljeji na mizi.“

In zgodilo se je tako, kakor je Jelica poročala Špeli. Njen oče je dobil omenjeno službo, in vsi so bili tega neskončno veseli.

Preteklo je tako nekaj mesecev. Jeličin oče je prihajal redno vsako nedeljo k doktorju in tedaj so se vsi skupaj prav dobro imeli.

Jelica mu je bila sicer dobra in udana, ali vendar je njena ljubezen bila tudi še zmirom pri starem doktorju Jarneju z dušo in srcem.

Njen oče je to kmalu spoznal. Spočetka je prenašal to mirno; saj mu je pamet jasno pravila, da Jelica čisto naravno čuti. Ali ni ona z doktorjem preživela celo svoje življenje, posebno pa otročja leta, ki so za čuvstva toliko pomembna, a z njim je komaj le nekaj mesecev občevala!

Toda pozneje je začel vsled tega postajati vedno bolj nemiren. Pamet je omahovala ter dajala prostor nezaupnosti, temu ostudnemu črvu človeškega srca, ki toliko zla svetu prizadeva. Začel je gledati v doktorju svojega sovražnika, kateri še vedno hoče deliti z njim otročjo ljubezen svoje hčerke, ktera bi pa naj po božji in človeški pravici, kakor si je domišljeval, le njemu pripadala.

Ubogi mož, kako ga je strast zaslepila! Več ni hotel izpredvideti kakor nekdanj, da se čutja ne dadó prisiljevati, da on in doktor uživata obadva le sad semena, ktero sta vsak posebej vsejala. Mučil se je noč in dan z mislijo, kako bi izpodrinil svojega tekmeča.

Ko bi Jelico mogel k sebi vzeti, da bi ona na doktorja pozabila, mislil je pri sebi, to bi bil jedini pripomoček, da si pridobi vso ljubezen svoje hčerkice.

A za sedaj je bilo celó nemogoče to misel izvršiti. Saj so bili njegovi dohodki tako majhni, da je sam le za silo izhajal.

Ta skrb ga je delala vsak dan bolj resnega, čemerneja, neprijaznega. Lice mu je z nova upadalo, oči so vedno temneje gledale in z njegove zvonanjosti je bila brati največja pobitost.

Ko je sedaj zahajal k doktorju, bilo je njegovo vedenje jako neprijetno in izpremenljivo. Nekaj časa je bil tih, razmišljen, mračen, a kmalu potem se je začel z Jelico živahno pogovarjati, z najslajšimi imeni jo klicati ter ljubkovati, da se ga je ona kar prestrašila. S tem čudnim vedenjem pa jo je on nevedé še bolj od sebe pahal, ne pa da bi se ji bil prikupoval.

Doktor ga je z vedno večjim nemirom opazoval.

Ta človek je zopet padel v oblast kake strasti ter nekaj nespametnega kuje, mislil si je s strahom pri samem sebi in je sklenil, z njim o tem čim prej govoriti.

In res, še tekom istega tedna se napoti doktor v tri ure hodá oddaljeni trg, kjer je Jeličin oče služboval. Tja dospevši obišče najprej župana, ki mu je bil od nekdanj dober prijatelj. Od njega je slišal samo pohvalne vesti o Jeličinem očetu. Marljiv, natančen, vesten, pošten v vsakem oziru, gla-

sila se je županova sodba. „Jedino, kar se mi pri njem ne dopada, je njegova mračnost in vedna zamišljenost. Z nikomur ne občuje, a zato si tem pridneje dopisuje po svetu ter dobiva tudi različna pisma. Zdi se mi, da prihajajo vsa iz tujih dežel.“

Doktor je vedel dovolj. Poslovi se od župana ter gre naravnost v stanovanje Jeličinega očeta.

Tedaj v službi ne tiči vzrok njegove nezadovoljnosti, misli si potem sam pri sebi. Možu se najbrž v domovini več ne dopada; ona postaja kakor nekdanj pretesna njegovim visoko letečim mislim. Njegova ciganska nráv se gotovo zopet vzbuja v njem, ter bi rad z nova pohajkoval po svetu. Da ga bridka izkušnja še ni dovolj izučila! Škoda možá, kateri ima sicer tudi dobrih lastnostij. Strast, strast, kdor tebe takoj v začetku kot jedva vidljivo seme brž ne uniči, trudil se bo pozneje zastonj izruti tvojo strupeno rastlino!

Tako premišljujoč pride doktor do namenjenega stanovanja.

Jeličin oče se ne malo začudi, vidéč nenadoma doktorja pred seboj. Brž vrže neko knjigo na pismo, katero je ravno pisal, ter ga sprejme v največji zadregi.

„Dragi prijatelj“, začne takoj doktor brez posebnih uvodov, „Vi se gotovo čudite o mojem nepričakovanem prihodu, kakor se jaz čudim Vaši nenadejani izpremembi. In ravno zato, da si to začudjenje razložim, prišel sem Vas danes obiskavat.“

„Že dva meseca niste več oni srečni mož, ki ste bili na početku najinega znanstva. Kam je nenadoma izginila Vaša zadovoljnost, Vaša prijetnost v družbi, Vaša ljubeznivost pri občevanju; zakaj je nenadoma ugasnil oni srečni, hvaležni žar očij, s katerim ste poprej vedno svojo hčer opazovali? — Čemu ta nenadna, brza izprememba? — Kaj se Vam je neugodnega pripetilo? — Ali niste dosegli vsega, po čemur je skoz toliko let brez mirú hrepenelo Vaše srce? — Dospeli ste v domovino, dasi Vam je med potoma za las pretila smrt v morskih valovih; našli ste po čudnem potu hčerko svojo, in sicer kot pridno, blago, nepokvarjeno dekle, pravi zaklad v naših izprijenih časih. Dosegli ste tudi, da se Vas je ona v neverjetno kratkem času privadila, da Vas kot očeta že spoštuje, da se Vam njeno srce čim dalje vedno bolj udaja; našli ste tudi tolikanj zaželeni zaslužek, kateri Vas, če tudi menda ne tako, kakor bi želeli, toda vsaj z najpotrebnejšim preskrbuje. — Kaj hočete več božjih darov? — Ali se ne

spominjate, v kako revnem stanu so Vas pobrali milosrčni ljudje?"

Ko je začel doktor govoriti, spustil se je mož na stol ter si zakril lice z rokami; ko pa je končal in se ustavil pred njega, čakaje odgovora, povzdigne on počasi obraz, ki je bil blede kakor stena.

„Vi imate prav“, odvrne nató s trepetajočim glasom, „popolnoma prav. Jaz sem velik nehvaležnež proti Bogu in proti Vam, ali ne morem drugače. Čutim se tako neizmerno nesrečnega.“

„In zakaj ste nesrečni, če smem vprašati?“ huduje se doktor.

Mož ničesar ne odgovori; obraz njegov se zatemni, žile na čelu se napenjajo, z očmi pa se skrbno izogiblje doktorjevega ostrega pogleda.

„Vi molčite?“ povzame doktor z nova besedo, vidéč, da odgovora zastonj pričakuje. „Dobro, dovolite tedaj, da Vam povem jaz uzrok Vaše domišljene nesreče.“

„Človeško življenje, dragi prijatelj“, nadaljuje potem s prijaznejšim, a resnim glasom, „je srečno ali nesrečno, kakor ga stvarja njegova nprav: to je čuvstvo in odgoja. Vi, kakor smem soditi po tem kratkem času, kar Vas poznam, in pa po dogodkih Vašega burnega življenja, ne boste nikdar srečni, ko bi tudi vedno vsega imeli, po čemur Vaše srce hrepeni. Vaš nemir in Vaša nezadovoljnost tičita v Vas samih in ne prihajata iz zvananjih izvirov. Komaj se Vam izpolni jedna želja, že drugo gojite in tako mučite v jednomer sebe in še one, ki so z Vami v bližnji dotiki.“

„Ali morete tajiti, da na novo kujete skrivne naklepe, ki utegnejo Vas in morda še koga drugega v nesrečo pahniti?“

Mož se zdaj hitro ko blisk po koncu vzravna ter se doktorju postavi nasproti. Oči mu žaré, ustnice zatrepčejo, ko reče z votlim glasom: „Mojega otroka, njegovo udanost hočem celo in popolno sam imeti; to je vse, kar še k svoji sreči zahtevam. Nočem, ne trpim“, nadaljuje vedno bolj ognjeno, „da bi kdo drug delil z menoj nagnjenje, do kterega imam le jaz pravico. Ali me sedaj umejete, gospod doktor?“ in pri teh besedah ga je meril strupeno od pete do glave.

Ko to doktor začuje, podpré si život z jedno roko na stol, z drugo pa si obriše mrzel znoj s čela. Za hip ga je bila obšla slabost. Moževe strupene besede so prodrle kakor meč v njegovo občutno srce, in vsled tega se je njegova zavest za trenutek zatemnila.

Tedaj to je bilo plačilo, da je svoje dni pobral zapuščeno sirotico, da je za njo po očetovsko štirinajst let skrbel, da se je zdaj na vso moč trudil, poboljšati in olepšati življenje tudi njenemu očetu? — Ne, tako grde nehvaležnosti še ni doživel v svojem precej dolgem življenju.

Ko se nekoliko zavé od bridke osupnjenosti, reče žalostno: „Prijatelj, ali ste Vi sedaj govorili ali Vaša strast?“

„Jelica mora odslej naprej bivati pri meni; brez nje mi ni živeti“, glasil se je razdraženi odgovor strastnega moža.

„Ali kako jo hočete pri sebi imeti“, odgovori doktor navidezno mirno, „ko Vam k temu vsega primanjkuje? S svojim zaslužkom komaj sami izhajate; kako bi potem še hčer preživili? — V ti tesni sobici brez luči in brez zraka hočete ubogega otroka imeti? Ali mislite, da se dá štirinajstletna deklica v kletko zapreti kakor ptica? Ali —.“

„Morate-li res misliti, da bi svojega otroka v to revno luknjo zaprl!“ seže mu mož v besedo in se porogljivo nasmeje. „Za svojo in njeno boljšo bodočnost sem, hvala Bogu, že poskrbel; kmalu bodem zmožen dajati ji, česar koli poželi, samo z menoj mora, kamor jaz hočem!“

„Mož, Vi me spravite danes še v obup s svojim čudnim govorjenjem. Govorite jasneje, jaz Vas ne umejem“, zakliče doktor ves preplašen, ki že sluti, kaj misli storiti mož.

„Jasneje naj bi govoril?“ odvrne Jeličin oče; „dobro, storim to, ako me res ne umejete.“

„Ravno sem dobil poročilo iz Nju-Jorka“, nadaljuje on, „da tam že čaka na-me izvrstna služba mešetarska pri neki imenitni tovarni. Sprejel sem jo, kakor se razume, samo ob sebi. Brž ko dobim denar za na pot, odidem z Jelico.“

„V Ameriko hočete otroka voditi?“ zavzame se doktor. — „Ne, tega jaz nikakor ne morem dovoliti; ona bi med potoma žalosti umrla. O Jeličini osodi imam tudi jaz še govoriti besedo.“

„Vi? — Kdo ste pa Vi, da si upate zoperstavljeni se očetovi volji?“ zakliče Jeličin oče z nagubančenim čelom in groznim pogledom.

Doktor si razpne suknjo ter globoko vzdihne. Zdelo se mu je, da mu sape zmanjkuje. Ni bil vajen preprirov, in ta razdraženi dvogovor je blagočutnega starca popolnoma potrl.

„Da ste Vi Jeličin oče, a jaz njej le tuj človek, to vem“, odvrne mirno doktor po dolgem, neugodnem molčanju. „Toda jaz sem jo rešil pogubne smrti in célih štirinajst let sem čuval njeno življenje in jo redil in vzgajal. Kaj pa ste Vi storili za svojo hčer? Povejte mi to?“

„Ne ponavljajte mi, kar še predobro vem“, odvrne na to vprašanje mož nekoliko osramočen; „za trud in skrb, ki ste jo imeli za njo, Vam nihče ni hvaležnejši od mene. A kar je minilo, je minilo. Sedaj sem jaz njen oče tú in le meni je odslej dolžnost, skrbeti za bodočnost svojega otroka.“

„In ko bi se tudi Vi proti moji želji z vso močjo upirali, nič bi Vam ne pomagalo; očetova beseda bi vendar obveljala!“

„Jaz grem“, reče doktor popolnoma uničen ter seže po klobuk. „Vidim, da danes ni z Vami razumno govoriti, preveč ste razdraženi. Samo ponavljam Vam še enkrat, da Jelice do Amerike žive ne privedete, predobro jo poznam. In tako bi jo Vi, njen oče, vsled svoje prenapetosti in lahkomiselnosti še drugikrat vrgli v smrtno nevarnost.“

„In zdaj sem Vam povedal dovolj, Vi pa storite, kakor Vam Vaše očetovsko srce svetuje.“

„Srečno za danes!“

In z životom omahujoč, tako je bil presunjen, odide.

VII.

Po tem viharnem pogovoru so prišli za naše znance nemirni dnevi.

Doktor Jarnej in Jeličin oče sta imela še več jednakih razdraženih pogovorov, pri katerih je doktor z vsemi pripomočki poskušal odvrniti moža od nesrečne misli, preseliti se v tujo deželo.

Obetal mu je celó stalen mesečni dohodek, da bi si mogel ustanoviti lastni svoj dom in Jelico imeti pri sebi; a le v domovini naj ostane.

Toda vse to ni nič pomagalo. Mož je trdovratno ostal pri svojem sklepu, čim prej odpotovati v bogato Ameriko; saj je on tam kakor domá in le tam more torej uspešno delovati za svojo in Jeličino srečo.

Ubogi doktor ni si več vedel pomagati. Znal je, da če bi tudi dalje korake storil, vse bi nič ne pomagalo, kajti očetova želja bi pri vsem tem vendar le obveljala.

Udal se je torej v božjo voljo ter zaupal v ubogljivost in mirnost Jeličino in pa v njeno mladost, da se kmalu uda v svojo osodo in se privadi novi domovini.

Jedina skrb mu je zdaj še bila, kako naj pripravi Jelico na to, da bode morala svoje dosedanje življenje izpremeniti, in da utrdi v njeni duši spoštovanje in udanost do očeta. Le potem bode, tako si je mislil, laže prebila ločitev od svojih dragih oseb in izgubo domovine svoje.

Ne bodedo popisovali, kako se je prestrašilo ubogo dekletko začuvši, da mora za očetom v daljini, komaj po imenu ji znani svet. Njena presunjenost in žalost je bila presilna za njeno mlado, v trpljenju še ne utrjeno dušo. A Jelico je kinčala poleg drugih lepih lastnostij tudi prava pobožnost, in izpolnjevanje božjih zapovedij si je vedno štela v sveto dolžnost. Da pa mora priden otrok vselej in v vsem stariše ubogati, ker je ta zapoved od Boga postavljena, vedela je dobro. In tako se je udala v očetovo voljo, če ravno je pri tem krvavelo njeno srce.

Prizadevala si je celó skrivati ljudem, posebno pa očetu, neizrečeno boleost, ktera ji je proti njeni volji težila srce pri misli, da se mora ločiti od domovine.

Doktorjeve tolažilne besede in dobri nauki so jo močno tolažili. — „Bodi ti odslej naprej dober očetov angelj“, prigovarjal ji je med drugim, „ki mu naj čuva, tolaži in blaži življenje. Brez tebe bi bil oče zopet, kakor nekda, zeló nesrečen; zašel bi morda zopet na kriva pota; ker pa tebe iz celega srca ljubi, kakor sem se večkrat prepričal, in hoče le za tvoj blagor živeti, bodi mu udana v svoj in njegov prid. In ko ti bode hrepenenje po domovini in znancih z doslej neznano bridkostjo polnilo dušo, tolaži naj te misel, da trpiš očetu na ljubo. Misel ta pa je vzvišena dovolj, da ti s časoma vlije mir v srce. Vedi tudi, ljuba Jelica, da dobrotni Bog povsod biva in čuva: onkraj morja kakor tukaj. On, ki razveseljuje svet s solnčnimi žarki, ki napaja svet z blagodejnim dežem, ki preskrbuje živež ljudem, ki daje angelja varuha otrokom, ki naudaja z upom bolnike, on nikdar ne pozabi na ubogo, trpeče človeško srce, ki vá-nj zaupa.“

„To zaupanje v Boga podam ti kot spomin na pot. Ne bom ti priporočal, da bi ostala vedno blaga, dobra in poštena; te naloge nimam od sedaj več izpolnjevati, ker boš imela na svoji strani očeta za voditelja.“

„Obljubi mi le, da se bodeš pogostoma spominjala mene, in prepričan sem, da te bode spomin na resnega, odkritosrčnega starega doktorja, ki te je vedno le k dobremu vodil, čuval tudi zanaprej vsake pregrehe.“

Z enakimi zlata vrednimi opomini je učil doktor Jelico zadnje dneve pred njenim odhodom, ki se je hitro, še prehitro za vsakega približeval. Le Jeličinemu očetu so se zdeli ti dnevi dolgi; nestrpnost je čakal na določeno uro odhoda svojega.

Jelica se je bila v zadnjih štirinajstih dnevih duševno razvila za najmanj dve leti. Izginil je z njenega obličja izraz otroške lahkomiselnosti; razumnost je zdaj sijala iz njenih očij, ki so jasno kazale, da si je svesta resnobnosti življenja svojega, ki jo čaka zanaprej.

S solznimi očmi, a brez glasnega ihtenja in vzdihovanja poslovi se na dan določenega odhoda od svojih dragih. Le ko jo doktor pri slovesu nemo pritisne na srce, nezmožen besedice govoriti, ona glasno zaihti ter se oklene krčevito njegovega vratú.

A to je trajalo le nekaj trenutkov. Kmalu se ohrabri, izvije se stričevemu objemu ter podavši roko očetu reče: „Odpustite, ljubi oče, da sem se dala od žalosti premagovati; ali to slovó od svojega dobrotnika je bilo slovó za celo življenje. Sedaj sem pripravljena z Vami iti, kamor koli želite.“

Očetu, kteremu je prej, ko je videl žalovati svojega otroka, postajalo milo pri srcu, zasveti se zdaj od veselja okó.

„Jaz sem vedel“, reče iskreno, „da kri ni voda in da moja hči ima srce in razum na pravem mestu. Pojdi, Jelica, voz že čaka, da naju pripelje na kolodvor. Upam, da se nikdar ne boš kesala, da si za očetom šla v tuji svet.“

Nató se mož doktorju približa in mu podá roko v slovó, s prisiljeno prijaznostjo rekóč: „Hvala za vse, gospod doktor, kar ste za Jelico in mene storili. Bog Vam povrni stoterokrat Vašo skrb in Vaš trud.“

Doktor položi svojo roko, ki je bila mrzla ko led, v njegovo in komaj slišno odvrne: „Storil sem rad; z Bogom in srečen pot!“ In ko je to govoril, upirale so se njegove oči z nepopisljivim izrazom na Jeličino ko stena blede obličje.

Oče pa zdaj Jelico hitro prime za roko, potegne jo za seboj, privzdigne v voz ter zaukaže vozniku hitro pognati.

Ko voz v največjem teku driči skoz trg, postajajo po cesti in na pragih ljudje, pozdravljaje odhajajočo deklico. A Jelica ne vidi zadnjega pozdrava dobrih tržanov. Premagana od žalosti pokrije si z rutico oči ter se tiho zajoče.

Oče jo pusti pri miru misléč si: Naj se najoče, potem ji bode laže postalo. Prepričan sem, da ko zagleda lepoto mest, skoz ktera se bova vozila, tedaj bode pozabila kmalu tihi, revni domači trg.

VIII.

Tri dni pozneje, v jutro krasnega jesenskega dneva, sučeta se naša dva potovalca med veliko gnečo ljudij na

prostornem pristanišču morskega mesta Haver na severnem Francoskem. Potovalcev v Ameriko je bilo isti dan na stotine v tem mestu, kajti ondi se najbolj zbirajo evropski izseljenci. Ti so hodili z nemirnostjo, ki je lastna človeku v zadnjih trenutkih pred dolgim potovanjem, gor in dol po pristanišču, glasno med seboj govoréč, suvaje drug drugega, nestrpljivo čakajoč ukaza, da smejo stopiti na ladijo.

Med njimi so postrežniki vozili brezšteviline tovore, nanašali zaboje, na desno in levo svarjajoč ljudi, naj se izogibljejo.

Na ladiji, za odhod pripravljeni, tekali so mornarji skrbno sem ter tja, da čim prej dovršijo zadnje priprave za na pot; po debelih vrvéh so z velikim ropotom in z neverjetno urnostjo spuščali na dno ladije pertljago potovalcev.

Kamor se je okó ozrlo, povsod je zagledalo nered, zmešnjavo, podvziranje.

Okoli desete ure se je dalo znamenje, stopiti na ladijo.

Najprej vstopijo potniki prvega in drugega razreda, za kakih šestdeset oseb po številu. Ti so bili samo boljšega stanú; z njihovih obrazov se je znalo, da jim to daljno potovanje služi v zabavo in razvedrenje, ali pa da potujejo po kupčijskih in drugih opravkih.

Za njimi so prišli potniki tretjega razreda, sami izseljenci. Teh je bilo kakih tri sto in med njimi sta bila tudi naša Jelica in oče njen. Bili so zvečine samo prosti, revni ljudje, največ delavskega stanú.

Ganljivo je bilo gledati, ko so v ladijo stopali: nekteri jasnega, veselega obraza, neustrašeno idóč v neznano bodočnost; drugi z detetom v naročju in z ženo na strani so gledali resno in zamišljeno; nekteri so bili blede in upadlega lica, a drugi sivi in onemogli od starosti. Toda vsi so pogumni in upapolni podajali svoje vstopne liste ladijinemu komisarju.

Proti poldnevu se začne velikanska ladija gibati; dva strela iz topa naznanita čas njenega odhoda.

Gromoviti hurá! in z Bogom! odmeva po zraku od radovedne množice na pristanišču. Parobrod se med tem vedno hitreje naprej pomika. Njega sprednji del se obrne proti zapadu ter teče brzo, kakor puščica, po neizmernem morju.

Črez malo časa ni bilo od evropske zemlje drugega videti, kakor nedoločna črta nad površino morskega obrežja.

Potniki so se podali na vrh ladije in ondi z rutami in klobuki še enkrat pozdravljali Evropo.

„Z Bogom, suha zemlja! Z Bogom Evropa! Bog vas čuvaj, znance in prijatelje!“ klicali so iz dna srca in solze so od ginjenosti stopale trpinu kakor bogatinu v oči.

Toda kmalu se razvedrijo. Lepota prozračnega morja, na katerem so se solčni žarki z mnogobrojnimi barvami kakor v zrcalu odsevali, in čvrsti, živce okrepčujoči morski zrak je srce vsakega s pokojnostjo napolnjeval. Šteli so se srečni, da jim je Bog tako krasno vreme dal v tako poznem letnem času, ter se posmehovali onim, ki so se že zdaj bali morske bolezni.

A žalibog, da njih zadovoljnost je le kratko časa trajala. Okoli pete ure zvečer se izpremeni prizor na ladiji. Slabo je jelo vsakemu postajati in od vseh stranij se ni drugega čulo kakor bolešno vzdihovanje, drugega videlo, kakor grda prikazen morske bolezni: silne želodčne slabosti.

Huda je morska bolezen; bolnik mora po sili neprestano jesti, sicer so njegove bolečine še hujše.

Ob osmih zvečer jim pride naproti druga ladija; ladiji ste druga drugo pozdravljali z umetnimi ognji; krasen pogled!

Ob devetih so šli vsi potniki k počitku, kakor je bil zaukazal ladijin stotnik. Ali, o Bog, kakošen je bil ta počitek! Postelje tako ozke in kratke, da se je človek v njih komaj gibal; a poleg tega je še trpel vsak o prej imenovani bolezni.

Tudi Jelica in njen oče sta se podala k počitku v kamrico njima namenjeno.

Oče, že vajen morja, občutil je le mimogredé nasledek morske vožnje, a Jelica se je komaj držala po koncu od samih bolečin.

Trpela je sploh v onih štirih dnevih, odkar je bila na potovanju, telesnih muk in duševnih razdraženostij toliko, da je bila vsa zmučena in zmedena.

V njeni glavi so se trli obilni utisi od vsega, kar je v tem kratkem času preživela.

Videla je toliko tujih mest, velikih in manjših; čula v toliko različnih jezikih govoriti, srečavala samo tuje obraze ljudij raznih narodnostij; prvikrat v življenju je videla brezumno morje, po njem se z neko grozo prvikrat vozila, a zdaj jo še napada ta strašna bolezen!

Ubogi neizkušeni deklici se je zdelo, kakor da bi v jednomer sanjala; ona ni mogla skoro zapopasti, da bi vse, kar vidi in čuje, bila resnica, da bi tako nemirno življenje odslej naprej bila njena osoda, da bi nikdar več ne uživala

blaženega mirú tihega, srečnega domačega trga! A kar je največ tudi v šumu, v katerem se je gibala zdaj, pogrešala, to je bila ljubljena oseba predragega ji strica. Da bi njeno oko nikdar več ne gledalo v njegov prijazni obraz, njeno uho nikdar več ne čulo krepkega, a prijetnega glasú njegovih besed, zdelo se ji je nemogoče.

Še le zdaj, v temni noči prepuščena lastnim mislim in čuvstvom, začutila je, da je ta izguba med vsemi izgubami najhujša.

In v resnici, ni je večje izgube na svetu, kakor če kdo izgubi stariše ali drage sorodnike. In doktor je vselej Jelici s svojo skrbjo in ljubeznijo nadomestoval roditelje in sorodnike ob enem.

Vse druge izgube, bodi si prijateljev in znancev, za kolikor bi tudi bridke bile, so lažje, ker njih korenine niso tako globoke. Bil je čas, ko oni za nas še obstajali niso in se je vendar živelo; naši reditelji pa so Bogu podobni: oni so nam bili, odkar pomnimo. V najdaljših spominih najdemo njih glasove, njih nauke, njih tolažbe.

Ah, kake izpremembe so se v njej zgodile vsled tega, ker je očeta ubogala! — Kam je nenadoma izbežal njen neskaljeni, blaženi duševni mir, njena brezskrbnost in zadovoljnost?

„Ko bi mogla vsaj zaspati“, vzdihovala je na tihem, „pozabila bi vendar za nekaj časa svoje gorjé“.

In v ozko posteljo skrčena, stisnila je z močjo oči, da bi jo spanec hitreje premagal.

Če ravno so jo vsled utrujenosti vsi udje boleli, ker ni v zadnjih štirih dnéh sicer spala kakor po posameznih urah, vendar niso njene trudne oči mogle najti zaželenega pokoja. Nemirno se je metala po postelji, s strahom poslušaje pluskanje vode pod svojo kamrico. A oče v bližnji postelji je spaval zeló sladko, kakor je sodila po njegovem hrčanju.

Da je le oče srečen in zadovoljen, misli si naposled ter začne iskreno moliti, da bi ji Bog dal moči prenašati svojo osodo in da bi ostala vedno dobra, zvesta, poslušna hči.

Ah, vera! ona je ženski duša, ona je njen pogum, njen up, njena največja tolažba in obramba! Kajti ženska je na svetu največjim nadlogam podvržena. Zato zna ženska bolj kakor moški ceniti sladkost in pomoč vere, kakor tudi najbolj umeje najnežnejša in najvzvišenejša čutila.

In v molitvi je tudi Jelicina še otroška duša našla pokoj v prvih bridkosti svojega življenja; toda po toliko potrebnem spanju je ona isto noč zastonj vzdihovala.

IX.

Drugo jutro ob sedmih se je začelo na ladiji v novič oživljati.

Potniki, ko so vstajali iz postelje, čutili so se vsi bolnejši in bolj zmučeni, kakor prejšnji večer; z bledih in upadlih lic se je znalo malo da ne vsem, da so hudo noč prestali. Obedna soba je bila zategavoljo skoro prazna, nihče ni maral za zajuterk.

Tudi nebo je bilo odložilo svoj včerajšnji veseli obraz: temno in megleno se je pripravljalo na dež.

Zopet so se srečali s tujo ladijo, a ker je to bilo po dnevu, pozdravljali ste se ladiji z razobešenimi zastavami.

Proti poldnevu zagledajo potniki obali majhnih otokov; ta pogled jih je nekoliko razvedril. A potem zopet celi dan drugega ne vidijo, kakor morje in sivo viseče nebo. Vsled tožnega vremena in pa telesne slabosti se čutijo potniki v slabem razpoloženju; vidijo se samo žalostni, trpeči, dolgotrasni obrazi.

Tretji dan se je začelo nebo jasni. Vjutro je bila obedna soba zopet napolnjena; potniki, ki so bili več ali manj dobro spali, čutili so se čvrsteje in boljše volje ter so se živahno med seboj pogovarjali, in sicer največ o spanju.

Spati pomeni toliko, kakor utešiti notranje razvnetje, odložiti delavno orodje, upokojiti dušo, zadušiti strast, povrniti se v naročje matere narave, prestvarjati sebe iz malodušnega v pogumnega, blagega človeka. Tako se je glasilo mnenje vseh potnikov, izobraženih kakor priprostih.

Med tem postaja vreme čim dalje tem jasneje, in v veliko veselje in razvedrenje potnikov so skoz dve celi uri obdajali ladijo krasni morski ptiči.

Morski ptiči so veliki kakor žrjavi, beli kot golobje, samo da so njihove noge racam podobne in kljun je na zvanjanjo stran rudeč, na notranjo pa rumen.

Proti štirim popoldne je začel hud veter pihati; podnebje je bilo sicer še čisto, ali valovi so se vedno više vzdigovali. Na ladiji so razprostirali jadra. Okoli osmih je iz vetra nastala silna burja, nebo se je pooblačilo in mornarji so slutili nevihto.

Kako je vreme izpremenljivo na morju! Valovi so vedno siloviteje razsajali in metali ladijo sem ter tja.

Ljudje na njej niso več mogli stati po koncu. In ko so večerjali, morali so se z nogami mize krepko držati, krožnike

pa v roki imeti, sicer bi se zvrnili. — Ono noč so bdeli potniki v obedni sobi, nihče si ni upal iti v kamrico spat.

Proti jutru se poleže nevihta, začela je ugodna sapa pihati.

Razburjenost potnikov se pomiri; utrujeni in zmučeni se še le tedaj podajo k počitku.

Po dnevju je postajalo vreme vedno lepše in tudi dobra volja se je z njim povračala potnikom.

Oni dan so uživali nov čaroben prizor. Okoli desetih vjetro, ravno ko so solnčni žarki z najkrasnejšim srebernim svitom obsevali zlato-temne morske valove, privzdigovalo se je iz njih neizmerno število delfinov. Ti so iz valov in nazaj v valove z neverjetno urnostjo skakali, da je belo se peneča voda pluskala visoko na vrh.

Ta dan so srečali belgijsko ladijo ter se z njo zopet z zastavami pozdravljali.

Tako srečavanje ladij je bilo potujočim vselej v veliko veselje, rekli bi skoro v tolažbo. Saj so videli, da so tudi drugi ljudje, kakor oni, izročili svoje življenje morju in da pretresujejo tudi druge ob jednoistem času jednaka čutjenja v upu in strahu.

Ta dan se prigodita na ladiji dva posebna dogodka. Najprej se narodi deklica ubogim starišem. Potujoče gospe so bile vsled tega močno ginjene. Brž začno šivati perilo, plesti avbice, jopice in drugi drobiž za novorojenko, gospodje pa so med seboj nabirali denar in ga starišem darovali.

Pozneje pa je poginil krasen konj v vrednosti okoli tri tisoč goldinarjev. Vrgli so ga v vodo, a vsi brez izjeme so lastnika vsled te škode pomilovali.

Sploh so ljudje na morju jako občutljivi; vsaka malenkost jih gane. Veselje in žalovanje posameznega človeka postaja občno. Ondi, vsi pod oblastjo jednake osode, ki jih v trenutju lahko vse pogubi ali pa vse reši, čutijo se drug drugemu naklonjeni. Ondi čutijo menda, kakor nikjer drugod, da so si vsi ljudje na zemlji bratje, otroci jednega očeta, dasi so po stanu, odgoji in premoženju toliko različni.

Nató je nastalo neugodno vreme, ki je nekaj dnij trajalo. Najprej je deževalo, potem je sneg zapadel in od severa je pihal tako huđ in oster veter, da se je ladija komaj naprej pomikala.

Potnike je zeblo; z oblekami, ktere so imeli seboj, niso se mogli dovolj ubraniti mrazu.

Ladija se je vsled tega zakasnila najmanj kakih 30 ur in bode tedaj več kakor petnajst dnij do Nju-Jorka potrebovala.

Ljudje so bili zavoľjo te vesti jako nevoljni; toľiko že hrepené po suhi zemľji, a zdaj se jim nenadoma podaljša to mučno potovanje za več kakor jeden dan!

Dolg čas že vsem postaja. Vsled neugodnega vremena ne morejo več biti na vrhu ladije, na katerem so uživali jedino razvedrenje v tem pustem življenju: krasen pogled.

Mineta dva, trije dnevi, a vreme se še noče spametovati, na veliko žalost vsem. Dež lije neprestano, morje je silno razkačeno, valovi velikanski.

V trenutju, ko se je burja nekoliko utešila, povabi poveljnik potnike na vrh ladije, da vidijo krasno-grozovito vrvenje neizmernih valov. Pogumnejši poslušajo res njegov klic. Na vso moč se držijo drug drugega za roke, da bi jih ne zvrnili valovi, ki so visoko kakor gore švigali mimo ladije.

S strmečimi očmi gledajo v to divje igranje morskih valov ter skoro jednoglasno zakličejo zavzeti: „Usmiljeni Bog, pomagaj nam!“ ter bežijo v zaduhle prostore v ladiji.

A kakor so bili zdaj dnevi žalostni in dolgočasni, tem hujše so bile noči. Samega strahú ni nihče mogel zatisniti očesa.

Vihar je tulil in besno razsajal; celo noč je metal ladijo s tako silo sem ter tja, da so ljudje malo da ne popadali s postelje. Valovi so bučali z divjim šumenjem ter butali v mala okenca na ladiji, da je bilo groza poslušati.

To je bila zopet strašna noč! S temi besedami so potem drug drugega v jutro pozdravljali. — O suha zemľja, o suha zemľja, da bi te skoro ugledali! Daj nam, mili Bog, še teh par dnij pogumno in srečno prestati! vzdihovali so iz dna srca. A še jeden hud dan so jim nebesa namenila, predno so bili rešeni mučnih strahov. Ko so namreč jadrati v bližino nove zemľje, bil je mraz posebno občutljiv in pot jako nevaren. Tod se večkrat srečavajo velikanske ledene plošče, ki priplavajo s severa. In če se ladija v nje zaleti, zdrobi se lahko ter v nekterih minutah tudi utone.

Ker je celo noč močno snežilo in zmrzovalo, imela je v jutro naša ladija ledeno skorjo in vrvi na njej so bile pokrite z ledom dva palca debelim.

Toda tudi ta nevarni pot so bili z božjo pomočjo srečno prejadrali.

Čim bolj se je zdaj ladija približevala svojemu cilju, tem jasnejše je postajalo nebo, tem milejše vreme so imeli. Viharji so ponehávali, morje se je upokojevalo, pihal je jug, ki je delal zrakovje toplo in prijetno.

Samo po jutrih in večerih je gosta megla delala parobrodu preglavico, ker ni videl pota pred seboj; bali so se vsled tega v novič zamude.

Ugodna vremenska izpremema in zavest, da kmalu dospeljo zdravi in nepoškodovani do zaželenega cilja, dasi jim je med potoma tolikokrat pretila nesreča, uplivalo je na potnike jako ugodno. Kakor prerojeni pevajo, smeje se in šalijo od jutra do večera. Skrb za negotovo bodočnost se je umaknila veselju, da so si življenje ohranili.

Kako rad človek živi, če je tudi njegovo stanje še tako borno in trudljivo!

Zadnji dan vožnje je bil nekoliko meglen; vsled tega je ladija zakasnila svoj prihod v Nju-Jork za nekaj ur. Dospela je tja, ko je bila že popolna tema. Po noči pa ne sme nobena ladija prijadrati v pristanišče kakega mesta in tako je tudi naša „Francija“ morala celo noč zvonaj na visokem morju drugega dne pričakovati.

Nepopisljivo neprijeten je občutek, ki naudaja morske potnike, ko se ladija ustavi. Parobrodovo ropotanje, kteremu je njihovo uho že bilo privajeno, na enkrat preneha. Zdi se jim, kakor bi bili vinjeni ali pa pamet izgubili.

Noge, prej vajene premakljivih tal, stojé zdaj pri miru in se dozdevajo težke ko svinec.

Ko se nekoliko iznebijo neprijetnih počutkov, podajo se potniki na vrh, da pogledajo, kako ladija z bengaličnimi ognji, rudečimi in modrimi, naznanja prihod svoj telegrafskemu uradu.

Urad je nató brž brzozjavil iz Nju-Jorka v Haver, da je ladija „Francija“ ravnokar srečno priplula.

V veliki daljavi pa zasveti presrečnim potnikom šest velikanskih električnih morskih svetilnikov nju-jorškega pristanišča, ki s čarobno lučjo razsvetljujejo morje daleč na okrog.

Ne dolgo potem privesla v lahnem čolnicu morski voznik, kteri ima nalogo, ladijo v pristanišče voditi. Z gromovitimi „hurá“-klici sprejmejo potniki svojega rešitelja.

Komaj ko se drugo jutro začne daniti, bili so že potniki po koncu.

Danes ureduje vsak bolj ko mogoče svojo opravo, a potem se podvizajo na vrh ladije, da vidijo Nju-Jork, svojo bodočo domovino, pri svitu dneva.

Nató pride zdravnik, da vsakega posameznega preišče, ali bi ne bilo med njimi kužnih boleznij; saj brez zdravniškega obiska in dovoljenja ne sme nobena ladija jadrati v pristanišče.

Še le potem se velikanska ladija počasi in ponosno pomika naprej.

Vhod v nju-jorško pristanišče je nekaj vzvišenega; nemogoče je popisati krasnega prizora, ki se nenadoma očem odpre.

Morje je posuto z brezštevilnimi ladjami raznih narodnostij; med njimi se vidijo barčice tako majhne in krasne, da se zdijo prave otroške igrače.

Breg morja bi se dal nekoliko primerjati planinskemu delu naše slovenske zemlje, samo da je nju-jorški še čarnejši od tega.

Planine in doline po široki okoliščini so posute s prijaznimi poletnimi hišami in dvorci, ki se zdijo v ta namen postavljeni, da privabljajo trudne potnike v svoje tihe, mirne prostore.

Srca vseh naudaja nov up in pogum, da navdušeni zakličejo: Z Bogom na večno, Evropa! ako nam bode osoda mila, nočemo več misliti ná-te. Tú bodemo našli domovino, ki nas bode odškodovala za vse prestale težave. Dobri Bog je povsod; kjer je природа tako lepa, tam veje poseben blagoslov nad človeštvom!

Odhod ladije in slovó med potniki je vse do solz ganilo. Nobeno okó ni ostalo suho. Delili so črez pol meseca jednako osodo, vsi so skupaj trpeli in vsi so šli neznaní bodočnosti naproti. Ko bi se po preteku jednega leta vsi zopet sešli, v kakošnih okoliščinah bi se pač le našli?!

Taki in jednaki občutki so vsakega naudajali, ko so zapuščali ladijo.

Že pri prvem koraku na suho zemljo je nehoté vsak pogrešal znanih prijateljskih obrazov, katerih je bil vajen v domovini. Nihče ne pride tujcu naproti, da bi mu klical: „Dobro došel!“

Kako tujca pri tem zaboli srce!

Samo davkarski uradnik se s strogim obrazom približa, z neuljudnim glasom zahtevajoč potno pertljago, da jo preišče.

In tako je izginila mahoma navdušenost naših potnikov do lepote njihove nove pomorske domovine; vsak vidi zdaj pred seboj le trdo, bridko resnico: boj za življenje!

X.

Prepustimo neznané nam potnike, katerih težavno potovanje smo do tukaj zasledovali, svoji osodi; vrnimo se k našima dvema znancema.

Tudi Jelico in njenega očeta najdemo v gneči tujcev, ravno na suho stopivših.

Dasi je Jeličin oče bival že štirinajst let v Ameriki, vendar je bil v Nju-Jorku popolnoma tuj; v tem mestu še ni bil nikdar.

Sploh je bil on prehodil le južno Ameriko, ne pa severne. Zató se tudi on, kakor drugi, ozira zdaj na levo in desno stran široke ceste, ki vodi v mesto, ne vedé, po katerem potu bi naj krenil. A ker je znal angleški, pomagal si je iz zadrege.

Vzemši v roko naslov tovarne, v kateri je bil v službo najet, poprašuje zdaj tega, zdaj onega mimogredočega, kod vodi pot do naznanjene ulice, kjer stoji tovarna.

In hodila sta potem z Jelico več ko dobro uro med mnogobrojno množico živahnega mesta, predno sta našla dotično ulico.

Jelica si ogleduje med potoma s plašnim, a radovednim očesom hiše, med tem ko hodi njen oče ves zamišljen naprej.

Zdelo se je, da ga novost mesta nič ne zanima; le sem ter tja se je ustavil za trenutek, pogledal površno okoli sebe, proti Jelici delal kratke opazke, a potem tiho korakal dalje.

Mesto Nju-Jork je čisto po drugem načrtu postavljeno, kakor evropska mesta. Hiše so nižje, kakor po naših glavnih mestih; one so večinoma z rudečo barvo pobarvane ter imajo zelene polke.

Hišne dveri niso pri tleh, temveč nekoliko više; šest do osem stopnic vodi do njih. Pred hišo, na ulični strani, ima vsaka hiša čveterooglati kos zemljišča, ki ni večji od jedne rjuhe in koder so nasajene cvetlice.

Trgov je mnogo in prostornih; cerkev je brezštevilnih, toda skoro vse so luteranske, katoliških je le malo. Da se pa morejo te od drugih razločevati, imajo na stolpu križ, dočim so luteranske gole.

Ravno sta korakala Jelica in njen oče mimo neke katoliške cerkve.

Jelica poprosi očeta, da bi stopila v cerkev ter se priporočila božjemu varstvu.

Oče pogleda na uro; deset je bila minila.

„Pozno je že“, odvrne nató; „mudil bi se nerad, ker še pred dvanajsto uro se hočem predstaviti tovarniškemu predstojniku.“

Vendar ji ni prošnje odbil. Šla sta v cerkev, kjer se je ravno sveta maša čitala.

Jelico je prijetno iznenadila pobožnost, katero je ondi videla. Čula je namreč večkrat pripovedovati, da po velikih mestih ljudje ne poznajo spoštljivosti, katero smo dolžni do božjih hiš. Mislila je torej, da v Ameriki, onem delu sveta, v katerem še divjaki živijo, o pravem, pobožnem krščanskem življenju ne bode ne duha, ne sluha. Lastnim očem ni tedaj skoro verovala, ko vidi, da sveto mašo ljudje poslušajo z zbranim duhom, da se nihče niti ne gane, da vsi spoštljivo poklekajo pri povzdigovanju!

„Ah da, zdaj pomnim, kar so mi stric dejali pred mojim odhodom: da ljubi Bog in dobri verni ljudje bivajo povsod!“

S hvaležnim srcem se potem iskreno zahvali nebeškemu očetu, da je našla v mestu, kjer živijo večjidel luteranci, tudi kraj, kjer bo smela in mogla svoje krščanske dolžnosti, katerih je že iz otročjih let bila vajena, izpolnjevati.

Tudi očetu je nenadoma postalo nekako čudno-milo pri srcu. Ona slovesna tihota, ki je lastna božjim hramom, ona do srca segajoča pobožnost, s katero se izvršuje vsako kato-liško opravilo, ono resnobno in spoštljivo obnašanje vernikov, a največ solze, ktere je videl bliščati v očesu svojega otroka, presunile so ga do živega.

Kakor nikdar poprej, čutil je zdaj, da biva nad nami vsemogočni milosrčni vladar sveta, ki ne zavrže prošnje ske-sanega srca.

Komaj pred pol letom je bil on še tako neizmerno nesrečen; taval je samotnen po svetu, spremljevan jedino od svoje težke vesti. Up in strah pa, da-li bode kdaj Bog uslišal njegovo gorečo željo in mu povrnil od njega zapuščeno hčer, hotela sta mu včasih pamet zmešati. A kako mu je pa zdaj?

Na njegovi strani kleči v molitvi utopljena blaga, modra deklica, in ta deklica je njegova hči! S hvaležnim čutom in ljubeznivim pogledom zrè zdaj na Jelico in jo dolgo opazuje. Pri tem pa s strahom zapazi, da se je ona močno izpremenila, odkar je zapustila domovino.

Lice prej belo-rudeče je zdaj rumeno in upadlo; oči so s temno črto obrobljene in udрте.

Postava, prej ravna ko sveča in gibčna ko vosek, je zdaj nekoliko pripognjena, a obleke se ne držijo več kot nekdanj života; očitno je bilo, da je ona med tem močno shujšala.

Pri tem pogledu ves zatrepeče. Bode se li menda uresničilo doktorja Jarneja prorokovanje, da Jelica ne preživi tujine?!

Pri ti misli ga naudaja čut kesu podoben, da je Jelico, še nežno rastlino, odtrgal mili svoji domovini.

V tem trenutju je bila maša končana. Ljudje zapustijo cerkev, in on se vzdrami iz temnih občutkov.

Ko sta bila zopet z Jelico na ulici, reče on sočutno: „Jelica, moj otrok, kako si videti bleda in trpeča! Pa kaj ne, da nisi bolna, temveč samo utrujena od mučnega poto-vanja? Le pogumno potrpi še nekaj dnij“, nadaljuje skoro proseče, „v tem času upam, da si urediva novi dom; potem hočeva živeti mirno, srečno, družbinsko življenje.“

„Vzel ti bom zanesljivo postrežkinjo, in ti boš pod nje-nim vodstvom pridno gospodarila in osrečevala svojega očeta. Kaj ne, Jelica?“

Ona se nató milo nasmehne ter odgovori z otročjo pre-srčno udanostjo: „Da, oče! Vas osrečevati bode odslej namen mojega življenja in jedino prizadevanje. Kakor sem nekdej strica v vsem zadovoljevala, tako hočem zdaj Vas. Ravnokar sem to Bogu za trdno obljubila.“

Pri besedici „stric“ je komaj slišno vzdihnila, a vendar ni njenemu očetu ušel ta izraz srčne bolesti.

Okó se mu pri tem užalosti.

„Jelica“, odvrne nató z nekoliko razdraženim glasom, „ti še vedno po doktorju žaluješ, ki ti vendar ni bil drugega, kakor rednik in dobrotnik. Ali ti res ne moreta moja skrb in ljubezen njega nadomestiti?“

„Pomisli, Jelica“, nadaljuje prijazneje, zapazivši, da se je ona prestrašila njegovega ostrega govorjenja, „pomisli, da je doktor že star mož in po tem takem tudi dolgo ne bode mogel več živeti. A kaj bi potem bilo s teboj? Ravno o pravem času sem prišel po tebe. Zdaj si še mlada in se torej laže privadiš novi domovini, tujemu podnebjju, navadam in sploh bolj olikanemu življenju, za katero si ti stvarjena.“

„Kaj bi s časoma počela v onem starinskem, dolgočasnem trgu, med revnimi neizobraženimi ljudmi? — Poglej to krasno, veselo mesto; tú, tú je kraj stvarjen za osrečevanje mla-dega dekleta.“

„Vzel ti bom učiteljico, da se naučiš angleškega jezika in sploh to popraviš, kar je doktor zamudil pri tvoji odgoji. Kupoval ti bom lepih oblačil, vodil te na sprehode in za-bave, a samo, Jelica draga, bodi mi vesela. Ne delaj mi težkega srca s svojim trpečim, žalostnim obrazom.“

„Oče, oče!“ zakliče Jelica vidno prestrašena, „Vi ste hudi na-me, a jaz ne vem, s čim bi Vas bila užalostila. Ve-

rujte mi, da sem Bogu zeló hvaležna, da sem Vas našla in da bivam na Vaši strani. Ne govorite mi torej o veselica in lepih oblačilih; teh lahko tudi za naprej, kakor do zdaj, pogrešam. Da le Vas imam in Vas zadovoljnega vidim, to me osrečuje dovolj.“

„Toda domovine — domovine — strica včasih še pogrešam. O, ne bodite zató hudi“, nadaljuje v pretrganih stavkih; revico je jok posilil, a ker se je na obljudjeni cesti solz sramovala in jih torej s silo premagala, spravljala je besede komaj iz ust.

„Ne žaluj, Jelica“, prosi oče mehko; „saj je zopet vse dobro. Hud nisem bil nikdar na te, Bog me tega čuvaj; a rad bi te videl veselo in srečno, to je vse, kar me teži.“

„In zdaj smo prišli do cilja.“

„Glej, v tem velikem poslopju bodem odslej služboval, Bog daj svoj blagoslov!“

„Krasna je tod okolica, kaj ne?“ nadaljuje, oziraje se z vidno ugodnostjo na vse strani; „kamor se okó ozrè, povsod vrtovi, polje in morje! Tukaj hočeva tudi midva najeti stanovanje.“

„In sedaj le pogumno naprej, slednji čas je že.“ In stopila sta v pridvorje v tovarni.

XI.

Preteklo je teden dnij. Jelica in njen oče sta si med tem ustanovila lasten dom. V bližini tovarne sta si najela stanovanje z dvema sobama in kuhinjo, majhno sicer, a čedno in s krasnim razgledom.

Oče je dobil od svojega gospodarja nekaj predplače na roko, da si more nakupiti najpotrebnejšega pohištva. Tudi postrežnico, staro ženico, imela sta že pri hiši. Bila je ta sicer nekoliko dolgočasna in neprijetna v govoru in obnašanju, lastnosti, ki so lastne angleškemu narodu, vendar pa poštena in vestna v izvrševanju svojih poslov.

Jelica, dasi še jako mlada, skazovala se je kmalu kot pridna gospodinja.

Njene roke niso nikdar počivale; vedno so imele v hiši opravka. Zató je tudi bil najlepši red povsod in oče dobro postrežen. Popoldne se je učila Jelica angleškega jezika, ki je glavni jezik v severni Ameriki, in drugih ročnih del, katerih se je brzo in veselo naučila.

In tako je ona od jutra do večera vedno bila pri delu. To je tudi za njen duševni mir bilo mnogo vredno. Med

vednimi opravki je manj čutila boleost po domovini, katero je njeno srce toliko trpelo.

Sploh je ona znala svoje občutke tako dobro zakrivati, da nihče ni slutil, kako se ji pri srečanju godi.

Bila je videti mirna, zadovoljna, dasi je človek tudi na njenih ustnih zastoj iskal oni blaženi, srečni nasmehljaj, ki je lasten prvi brezskrbni mladosti.

Tudi ni nikdar proti nikomur govorila o domovini in o tamošnjih njej ljubih osebah, nikdar se proti nikomur o čem pritoževala.

In vendar je njeno lice vedno bolj bledelo, v njenih očeh je vedno bolj ugaševal mladostni ogenj.

Oče njen je sicer z nekim nemirom opazoval, kako hčerka čim dalje tem bolj hujša, a ker se je ona v njegovi pričujočnosti vedno kazala veselo ter mu zmirom zagotavljala, da se zdravo čuti, slutil ni ali ni hotel slutiti pravega vzroka o njenem hiranju.

Dekle je v rasti, v letih svojega razvijanja, mislil je pri sebi; to in pa izprememba podnebja zelo upliva na njeno zdravje. Naj pride enkrat pomlad, oživila in razcvetela se bode kakor roža kar čez noč.

In tako je njima čas navidezno prijetno in mirno tekkel.

On je bil zadovoljen v svoji službi, ktera mu je veliko nesla; bil je tako rekoč v svojem življu, ker je kot mešetar hodil veliko okoli.

Družbinsko jednolično življenje bi ga bilo sicer s časoma gotovo utrudilo, ker v njegovem značaju je že bila ukoreninjena napaka, da ni mogel jednakomernega življenja trpeti. Tako pa je nekaj dnij v tednu bil na potovanju in ko je utrujen in zmučen vrnil se domú, užival je s slastjo mir in ugodnost domačega ognjišča.

Zató se je zdaj čutil srečnega ter prosil Boga, da bi mu ta sreča ostala stanovitna.

Kakor pa se je oče svojih tedenskih potov veselil, ravno tako se jih je Jelica bala.

Kedar ni bilo očeta domá, bili so za njo vselej hudi dnevi. Tedaj še le je prav živo čutila bridkost tujine, delo ji ni šlo od rok in je tudi ni razvedrovalo; čutila se je osamljeno, zapuščeno, nesrečno.

Poleg tega je njeno mlado srce bilo vedno v skrbeh za voljo očeta. O Bog, da bi se mu le na potovanju kaka nesreča ne pripetila, vzdihovala je neprestano. Kaj bi tedaj počela sirota v tem daljnem tujem svetu brez njega?

Kajti ona se je zdaj bila s pravo otročjo udanostjo oklenila očeta, če tudi niso bile njemu dane lastnosti, koga osrečevati, tem manj pa nežno dekle.

A ona je vendar dobro vedela, da je očetovemu srcu vse, če jo je tudi s svojo nemirno ljubeznijo in skrbjo nehoté bolj mučil, kakor pa razveseljeval. Bila mu je torej hvaležna že za njegovo dobro voljo in mu povračala njegovo udanost.

Ko je tedaj po cele dneve sama domá ostajala, pogrešala ga je zeló. Ure so se ji zdele kot dnevi dolge, dnevi kot meseci; noči pa se je najbolj bala. Vedeti, da je oče daleč od nje, samota, kateri je bila prepuščena, spomin na izgubljeno domovino in dragega strica, kterege, kakor je dobro čutila, ne bode več videla v življenju: vsi ti različni tužni občutki so neskončno mučili njeno čutiljivo srce. Brez spanja je ležala v postelji, vedno poslušaje, ali oče menda že pride, kajti čas njegovega prihoda je bil vedno nedoločen. Da je njeno zdravje pri teh duševnih borbah trpelo, to je čisto umevno.

Ko se je potem oče vrnil domú, prestrašil se je vselej njenega slabega lica.

„Jelica, ali si bila med mojo nenavzočnostjo bolna?“ poprašal je potem preplašen; „najdem te shujšano. Najbrž si se z delom preveč mučila.“

Nató je še popraševal služkinjo po uzroku Jeličinega shujšanja.

„Moj Bog“, odgovorila je ženica malovažno, „če človek tri do štiri dni malo ali nič ne jé, vedno v sobi tiči in se čemerno drži, da bi potem dobro izgledal? Ko Vas ni domá, Jelica vedno žaluje.“

„Žaluje? Po kom?“ pozvedaval je on iznenadjen.

„Po kom?“ odvrnila je služkinja čudeč se; „najbrž po očetu. Saj ko ste Vi domá, je vselej vesela.“

A oče ni zaupal besedam svoje služkinje. Po meni gotovo ne žaluje, misli si z bridkostjo, temveč po doktorju Jarneju. Kedar ni mene domá, uživa svojo svobodo s tem, da se utopi v spomine na domovino. Ta nesrečni doktor, da je znal tako začarati srce mojega otroka, med tem ko se jaz zastonj trudim, v njeni duši prižgati žarek nagnjenja! Hudoval se je na doktorjevo čarobno moč, jezil se na sebe, da ne zna Jelice osrečevati, a pri tem se začel močno bati, da ne bi Jelica resno obolela.

V kratkem se je čutil ravno tako nezadovoljnega, kakor pred nekterimi meseci, predno je odpotoval v Ameriko.

Med tem je prišla pomlad, prišlo je poletje, a Jeličino lice se ni razcvetelo, kakor je oče upal, temveč venelo je vedno bolj.

Dal je zdravnika poklicati.

Ta je našel, da Jelica trpi na srčni bolezni.

„Ali je ta bolezen nevarna?“ pozveduje prestrašen oče.

„Nevarna in ne nevarna, kakor hočete“, bil je odgovor.

„Ako jo boste, kakor do zdaj, prepuščali sami sebi, to je v oblasti lastnim mislim in počutkom, utegne bolezen nevarna postati. Kajti njeno hiranje ni drugega, kakor nasledek hudega srčnega udarca in neizpolnjenega hrepenenja. Vsled tega je padla otožnosti v oblast, ktera pa ji utegne pri njenih nežnih letih biti osodepolna.“

„Dekle potrebuje razvedrenja, veliko gibanja na prostem, a posebno občevanja z mladimi, veselimi ljudmi.“

„Kakor mi pravite, ona biva večji del dneva sama; nihče ni, ki bi se z njo bavil, razvedril jo ter tako dajal njenim mislim in počutkom nove hrane in gibanja.“

Ubogi oče, dobro menéč, začel je zdaj Jelico vsak večer kam drugam voditi, kajti po dnevu je bil v poslih. Jeden večer sta v ti gostilni večerjala, drugi večer v drugi, zdaj sta tu poslušala godbo, zdaj si ondi ogledala ples, obiskovala gledališča itd.

Jelica je vsled teh vsakdanjih ponočnih pohodov izgubivala najboljši del noči, posvečene prvemu, najbolj zdravemu spanju. Vrhu tega se je v onih nenavadnih društvih jako dolgočasila.

Vajena že iz otročjih let le prostega življenja na deželi, kjer ni poznavała drugih zabav, kakor po dokončani šoli shajati se z veselimi tovaršicami po vrtovih in poljih, zmotil jo je zdaj popolnoma šum obljudjenih dvoran. Iz teh veselice je prihajala vselej domú telesno in duševno zmučena.

Tedaj je še le prav občutila izgubo uboge, a prelepe svoje domovine, tedaj je spoznavala veliko razliko med prostimi, nepopačenimi ljudmi, svojimi ljubimi rojaki in pa oholo, gizdavo mestno gospodo.

Oče je tudi kmalu izprevidel, da po tem potu ne doseže pri Jelici zaželenega uspeha. Bil je vsled tega ves obupen.

„Za Boga, Jelica“, rekel je na pol nevoljen, na pol pobit, „povej vendar, kaj naj storim, da te zopet zdravo in veselo vidim, kakor si bila nekđaj pri stricu. Jaz si ne vem več pomoči.“

„Zdravnik méni, da samó razvedrenje ti utegne povrniti nekdanje zdravje; a kar drugim hasni, škoduje tebi! Ti si drugačna, kakor so drugi ljudje. Ti nisi stvarjena za društvo in zabave.“

„Ljubi oče“, odgovorila je Jelica bojazljivo, „ako res želite, da okrevam, lepo Vas prosim, ne vodite me več po veselicah. Saj mi domá ni dolg čas. Vaše društvo in pa moje delo mi zadostujeta.“

„Ako pa res želite, da včasih v družbo zahajam, potem dovolite, da se seznanim s hčerama tovarniškega čuvaja, ki ste v mojih letih. Revici ste pred kratkim mater izgubili; vidite se mi tako zapuščeni in srce me vedno k njima vleče. Poleg naju stanujete, in tako bi se utegnile pogostoma shajati. Slutim, da bi se v njiju družbi čutila srečno.“

„Ali, če oni dve žalujete po materi, kakor praviš, kakošen dobiček bodeš ti od njiju imela?“ ugovarja ji oče. „Da ti srce še bolj obtežite? — Ti potrebuješ okoli sebe veselih in ne žalostnih obrazov.“

„Ah, oče“, odgovorila je ona nató, „jaz bivam v društvu žalostnih rajši kakor pa veselih, ker vem, da pridni, blagi ljudje navadno trpijo pod bremeni nadlog, hudobni se pa veselijo.“

„Ono razuzdano veselje in zoperni smeh, ki ga opazujem vsak večer po društvih, kamor me Vi vodite, vzbujata v meni nepopisno grozo; strah me je med njimi.“

„Ti si čudno bitje“, dejal je nató oče majaje z glavo; „kam prideš s časoma s svojimi nespametnimi predsodki? Tú se zopet prikazuje sad doktorjeve odgoje“, pristavil je bolj zá-se. — „Stori, kar misliš“, dejal je naposled, „če le tebe veseli.“

Odslej naprej ni več vodil Jelice k veselicam, a on sam je dobil do njih tako strast, da ni več mogel po večerji strpeti domá. Hodil je tedaj vsak večer z doma, a vsak dan se je pozneje vračal domú.

Jelica je s početkoma čuvaje potrpežljivo na-nj čakala, a pozneje, ko je začenjal predolgo izostajati, da je včasih pol noči minilo, a njega še ni bilo domú, vlegla se je k počitku. Toda zaspala ni nikdar, dokler očeta ni bilo domú.

Da je to vsakdanje očetovo izostajanje bila nova muka razumni in občutljivi deklici, to je lahko umljivo. Kar jo je pa pri tem najbolj bolelo, bilo je spoznavanje, da odkar oče dolgo v noči izostaja, ni več proti njej tako prijazen in skrben kot nekdanj. Zdelo se ji je tudi, da postaja vselej ne-

voljen, ko ga ona vsako noč pri njegovem povratku s prijaznimi besedami: „Dobro došli, oče!“ pozdravlja.

Ko se on neko noč nenavadno pozno vrne domú, pozdravi ga Jelica prijazno sicer kakor vselej, samo da je z jokajočim glasom še boječe pristavila: „Dve po polnoči bode kmalu, oče; bila sem že zeló nemirna, ker Vas tako dolgo ni bilo.“

„Kaj, ti še ne spiš?“ odgovoril je osorno. „Dekle v tvojih letih bi se zdaj moralo zibati v najboljših sanjah in ne prežati kakor policaj, kdaj prihajam domú.“

Kakor meč prodrlo je to očitanje Jelici srce.

Da bi se usta, ki so do zdaj vedno le nežne besede imela, na enkrat tako strogo izrazila, zdelo se ji je neverjetno, nemogoče.

Besedice ni nató odvrnila, temveč s silo je stisnila ustnici, da bi se ji ne izvil najmanjši vzdih iz žalujočega srca!

Po ti noči ni več očeta pozdravljala pri njegovem povratku. Ko ga je čula priti, delala se je vedno, kakor da spi.

A po oni prvi svaji je začelo zaupanje med njima omahovati.

Ona, boječ se, dati v novič povod razdraženemu besedovanju, ni si več upala, kakor nekdej, popraševati ga za njegove pote in opravila; on pa se ni hotel pred njo poniževati ter biti prvi, ki bi roko podal k prejšnjemu, medsebojnemu zaupanju.

In pri tem sta trpela oba, a Jelica največ.

XII.

Bil je krasen poletni večer. Jelica, kakor zdaj vedno, bila je sama domá.

Na oknu je slonela zamaknjena v razgled po krajini, ki se je pred njo razprostirala: nebo čisto kot ribje okó, mesec na pol skrit v rahlih soparih je dajal podnebjú neko biserno prozračnost. Na desni strani so ležale njive in vrtovi v najlepši rasti in cvetu, ki so polnili čvrsti, a nekoliko težki zrak z mamljivo vonjavo; na levi strani se je svetilo kot zrcalo sreberno, sinje, brezmejno morje.

Iz šumenja valov in šepetanja dreves pa so nastajali čudno ubrani glasovi, godbi podobni.

In slednjič so robovi temnih gor v daljavi dajali v polmraku celi okolici nekaj sanjarskega, sladko-otožnega.

Pogled na krasno prirodo ima neskončen upliv na človeško čuvstvovanje. On vzbuja vesele ali žalostne, blage ali nečimurne misli in občutke, namreč takošne, kakoršnim je naj-

bolj njegova duša nagnjena. Priroda ne stvarja občutkov v nas, temveč jih samo oživlja. Tudi Jelici se je pri tem krasnem pogledu srce še bolj užalostilo. Zamislila se je v srečno preteklost in jo primerjala tožni sedanjosti.

Nekdaj se je imela za siroto, a vendar je bila črez vse srečna; sedaj ima očeta in vendar — ah, niti v mislih si ni upala gojiti slabo mnenje o lastnem očetu.

Izpremenil se je bil sicer oče zadnji čas v obnašanju proti njej, ali pa ni bila menda tega sama najbolj kriva? Zakaj se ni kazala srečno, veselo, kakor je oče tolikokrat zahteval? — Zakaj mu je odrekala spremljevat ga po večernih veselicah, ko je videla, da njega zabave kratkočasijo? — Odkar ga ona več ne spremlja, zašel je v slabo tovaršijo; od tedaj se začenja doba njegove malomarnosti proti njej in od takrat se čuti ona dvakrat nesrečnejšo, kakor je bila poprej.

Prej je pogrešala samo domovino, ljubega strica in drage znanke; sedaj pa žaluje po svojem jedinem še ostalem zakladu na svetu: po izgubi očetovega srca, po očetu samem; saj ji pravi razum, da pot, po katerem on hodi, utegne ga še duševno in telesno pogubiti.

Revica je očitala zdaj sebi krivdo lastne nesreče in očetove pogube.

In vendar, sam Bog vé, da ko bi ji bilo dano hliniti se, storila bi bila to rada, pri vsej svoji veliki zopernosti proti vsemu, kar ni bilo istinito. Saj se je dovolj premagovala, dovolj mu skrivala globoke rane zavoljo izgubljene domovine. Več ni mogla storiti. Telesno svoje shujšanje odvrčati pa ni bilo v njeni moči.

A kar se je zgodilo, ni se dalo več popraviti. Ko bi vsaj zaupnega človeka poznala, kateremu bi potoževala svoje skrbi in ga prosila, naj bi očeta pregovarjal k prejšnjemu zglednemu življenju!

„Tujina, tujina, kako si bridka“, vzdihnila je iz globočine svojega srca; „tú ni sočutnih prijateljev in postrežljivih znancev, — vse je hladno, brezčutno, vse tuje!“

Ona je bila še tako mlada, tako neizkušena, da drugega ni znala v očetovo poboljšanje storiti, kakor na skrivnem jokati se in moliti.

Kolikokrat je bila sklenila, prav lepo ga prositi, da ne bi vsako noč tako izostajal, češ ponočevanje mu gotovo škoduje; kajti od onega časa je videti tako suh in bled; toda vselej, ko je hotela govoriti, posilil jo je jok. A vedela je, da oče ne more njenih solz strpeti. Čemú ga tedaj dražiti?

Take misli in občutki sprehajajo ubogo deklico, med tem ko jo najčarovnejša noč obdaje.

A ona je bila zdaj slepa za vso krasoto v naravi. Solzno okó je povzdignila proti nebu, pobožno sklenila oveneli roki in dolgo, dolgo zrla na zvezde. Saj, če je še pomoči v njenih velikih bridkostih, le od zgoraj jo more pričakovati!

Na enkrat oblije modro nebo blede-rudeči svit, ki se vedno bolj razprostira po nebu in vedno bolj žari. Ta čudna prikazen predrami in prestraši Jelico. Kaj ima to pomeniti?

Plašno se ozira okoli in pri tem zapazi na oni strani, kjer je stala tovarna, gost, vedno temnejši, vedno višji dim.

Ob enem začuje v tihi noči zmeden krik in vpitje prestrašenih glasov.

Bog nebeški, tovarna gori! domisli si ona vsa preplašena.

In res, v istem trenutju so švignili iz dima posamezni ognjeni žari in se čim dalje tem bolj pomnoževali, vedno više se vzdigujóč. Žarinje, drobno ko zvezdice, letelo je iz njih na vse strani, podnebje je plamtelo in v malo trenutkih je bila že cela okolica razsvetljena od krvavo-rudečega, čez vse žalostnega svita.

Zrak je postajal čim dalje toplejši, tako da Jelici ni bilo več strpeti na oknu; bilo ji je, kakor da bi glavo držala blizu pri peči žareči.

Odmakne se torej od okna, zapre šipe ter po vsem životu trepetaje zrè s preplašenimi očmi na divje igranje groznega plamena.

Nenadoma se vzdrami iz otrpnelosti. „Oče, moj oče, kje so neki sedaj? Bog ne hotel, da bi bili blizu požara. O dobrotni Bog, čuvaj mi očeta in vodi ga nepoškodovanega domú“, vzdihuje iz globočine duše svoje.

V istem trenutku začuje po stopnicah njegovo težko, negotovo hojo.

Kakor da bi se ji kamen odvalil od srca, postaja ji nenadoma laže pri srcu; brž vzame svečnik in hiti očetu naproti.

„Ah oče, predragi moj oče, kaj ne, da pridete zdravi in nepoškodovani domú?“ popraša ga prestrašena.

„Kaj, ti si še po koncu?“ začudi se oče in jo debelo, a hudo pogleda z medlimi očmi. „Zakaj še ne spiš?“ jeclja v pretrganih besedah, oprijemajoč se za držalo ob stopnicah, ker mu život sem in tja omahuje.

Ko to Jelica vidi, posili jo jok.

Da oče nikoli trezen domú ne prihaja, vedela je pre-dobro; a kako žalosten je pogled na človeka, ki ne zna brzdati svojega poželenja, še niti slutila ni.

Oče, z omahujočim životom, zdel se ji je strahovita prikazen. Zbala se ga je.

Srce ji je v prsih še valovito bilo vsled požara, a zdaj ji prihod očetov nov in še večji strah napravlja.

Kolena se ji šibé, tema se ji dela pred očmi, tako je zavzeta.

„Ljubi oče“, reče nató z vso silo premagujóč se, „o zavedite se vendar, podvizajte se priti gor, meni se dozdeva, da tovarna gori.“

„Tako me je strah; goreče žarinje priletava do naših oken; šipe so že tako vroče, da se vsak trenutek bojim, da ne bi počile.“

In prijemši očeta za roko, da mu pomaga hoditi, ona glasno zajoče.

„Gori? — Gori?“ zadere se oče, ki je le na pol razumel pomen Jeličinih besed; „saj je povsod tema, ti bedasti otrok! Ognja nikjer ne vidim.“

„Oh pridite, pridite, oče“, sili Jelica in ga z vso močjo potegne naprej.

Ko prideta v zgornji hram, v katerem je vsled požara bilo bolj svetlo kakor po dnevu, obstane oče nekaj trenutkov kakor kip sredi sobe.

Nató se zgane. „Tovarna gori, Jelica“, zavpije zavzet. „Bog pomagaj! Izgubljena je moja služba in oba postaneva berača!“

Onemogel se spusti na stol in si zakrije lice z rokami.

Strašni pogled velikega požara ga je bil mahoma stregnil. Kakor črne pošasti stali so v trenutju pred njegovo dušo *strašni nasledki tega požara. Predno dozidajo novo tovarno, preide leto, in gospodar ga ne bode med tem potreboval. A kje hoče zdaj najti drugega primernege zaslužka? In če zaslužek odpade, s čim naj v bodoče preživlja sebe in hčerko?*

Ne da bi si bil v tem polletju, ko je imel dobre dohodke, kaj prihranjeval, napravljajal je zadnji čas celó dolgove z nezmernim življenjem. Vse je sproti porabljeval in za jutre ni imel ne beliča v žepu!

Zavest žugajoče mu sile in slaba vest ste mu hoteli pamet zmešati.

Skočil je kvišku in hodil z dolgimi koraki gor in dol po sobi, mrmraje nerazumljive besede.

Na enkrat se ustavi pred Jelico, ki se je v kotu sobe tiho, a bridko jokala.

„Ubogi otrok“, dejal je bolj obupno, kakor pomilovalno, „kako žalostne dneve ti je tvoj oče priskrbel! V sreči me nisi ljubila, v nesreči pa me bodeš sovražila; prav boš storila, saj boljšega nisem zaslužil.“

„Oče, bodite tihi; ne govorite tako groznih besed“, seže mu Jelica zavzeta v besedo in stopa za očetom, ki je z nova nemirno korakal po sobi. „Da ste le živi in zdravi; ljubi Bog naju ne bode zapustil. Kar pa moja ljubezen do Vas zadeva, bode odslej še večja, ker —“.

Zastonj bi bila dalje govorila. Kakor da bi se on bal presrčnih besed svojega otroka, seže nenadoma za klobuk in hiti kakor brez uma črez stopnice in gre od doma.

XII.

Zgodilo se je, kakor je oče slutil. Ker je tovarna pogorela, bilo je več kakor tri sto delavcev na enkrat brez kruha.

A menda nihče ni tako bridko občutil te nesreče, kakor Jeličin oče.

Drugi domači ljudje iz Nju-Jorka so našli jeden boljši, drugi slabši, ali vendar vsak svoj zaslužek; Jeličin oče pa je kot tujec zastonj obhajal vse tamošnje tovarne, prodajalnice, kavarne, krčme, sploh vsak kraj, kjer je upal dobiti kak zaslužek, bodi si za služabnika ali celó za hlapca.

Zastonj je povsod razkrival svoje nadloge.

„Ljubi mož“, tak je bil odgovor, ktereга je navadno na svojo prošnjo dobival, „koliko jih vsak dan prihaja, ki se ravno tako pritožujejo, kakor Vi! Mi pa si štejemo v dolžnost najprej svojim domačinom pomagati in še-le potém tujcem. Čemú ste se podali iz domovine na tak daljen pot z nedorastlo hčerjo in negotovo službo? — V domovini se vedno laže dobiva zaslužek, kakor pa v tujini!“

S temi besedami ga je vsak odpravil ter ga drugam napolil, in tako je šlo naprej več kakor štirinajst dnij. Med tem sta živela on in Jelica v največji revščini. Vsak dan sta sproti prodajala posamezne dele od pohištva svojega, obleke, perilo, sploh vse, kar je imelo le količkaj cene, da sta se preživila.

Prejšnje čedno stanovanje sta takoj zamenila z majhnim, temnim, mokrotnim podzemskim hramom. A še ta je bil skoro prazen.

Snopič slame in staro plahto črez, ki je služila obema za posteljo, polomljena miza, črviva klop in nekaj na pol strtih prsteh posôd bilo je vse njuno pohištvo. Vse skupaj ni imelo goldinar vrednosti.

Ko sta bila tedaj vse razprodala, a oče še vedno ni bil dobil zaslužka, ni si znal druge pomoči, kakor da je hodil ves dan po mestnih ulicah in se mimogredočim ponujal za postrežnika.

A tudi pri tem poslu je našel le pičel zaslužek. Njegova zvonanost, bil je oblečen v oguljeno obleko, in zastradani obraz sta vzbujala nezaupnost pri ljudéh. Le kdor je bil ravno v največji sili in ni bilo drugega postrežnika pri roki, le tedaj je kdo njega najel.

In tako je revež, potém ko se je ves dan pekel na solncu in požiral mestni prah, komaj toliko zaslužil, da je zvečer nakupil hlebec kruha in košček sira ali klobasico. Ta hrana je bila jedina, katero sta z Jelico črez dan užila.

Uboga Jelica pa je med tem ves dan sama domá čepela pri malem oknu, ki je gledalo na temno, umazano dvorišče, in tam je pletla nogavice in zobke za na prodaj.

Proti večeru pa, ko so bile ulice najbolj obljudjene, hodila je sprehajalcem ponujat svoje pridelke.

A koliko poniževanja je revica pri tem trpela! Največ ljudij še je pogledalo ni; drugi so se zaničljivo ozirali na njene izdelke in malomarno dejali: Ba, take zobke hodi kam na kmete prodajat, ne semkaj v Nju-Jork!

Nekteri so si ogledovali zobke na vse strani in pri tem obrekovali neokusnost obrazcev; drugim je bila pavola predebela, onim pretanka in zató so ji ponujali polovico tega, kar je zahtevala. Na zadnje, ko so zobke prav zmučkali in zamazali s potipanjem, pa so šli, ne da bi kaj kupili.

Ko bi ne bil včasih šel mimo kak milosrčen človek, kteremu se je v srce smilila bleda, onemogla deklica in ji zató vrgel v naročje majhen denar vbogajme, bila bi se Jelica vselej brez krajcarja vrnila domú.

A tako je dobivala k sreči skoro vsak dan toliko miloščine, da je mogla kupiti mleka za zajuterk.

Da je Jeličino zdravje pri tem pomanjkanju trpelo, da tú molčimo o njenih notranjih duševnih bolečinah, to je čisto razumljivo.

Njene moči so vedno bolj hirale v prsih; posebno na srčni strani je začutila včasih močno bodenje, da ji je vsled tega sape zmanjkovalo.

Ves dan je vzdihovala, a ko je zvečer oče domú prihajal, sprejemala ga je vendar vselej s smehljajočim obrazom. Bila se je odločila, da se proti njemu nikdar več o nobeni reči ne pritoži, saj je videla, da sam dovolj trpi.

Ko je zdaj oče zvečer prihajal domú, bil je vsakokrat druge volje. Včasih utrujen in gladen, brez upanja, da bi se mu žalostno stanje zboljšalo, a poleg vsega tega še pogled na trpečega, hirajočega mu otroka: vse to ga je gonilo v obup. Tedaj, če ravno je bil gladen, ni se dotaknil nobene jedi, temveč takoj se je vlegel na borno ležišče in ondi celo noč brez spanja upiral odprte oči v tmino in premišljeval o svoji nesreči.

Zakaj nisi poslušal prijateljskega sveta doktorja Jarneja? očitala mu je težka vest; svaril in prosil te je dovolj, da ne bi se podal v daljno tujino ali vsaj Jelice ne jemal seboj? Sam si kriv lastne in Jeličine nesreče?

Nadloge, ktere Bog pošilja, človek laže prenaša, kakor one, ki si jih z lastno lahkomišelnostjo sam na glavo nakoplje. Tudi njega je bolj ko sama nesreča ta misel spravljala v obup.

Včasih pa, ko je zaslužil nekaj krajcarjev več, kakor druge dneve, in se mu je zdelo, da je Jelica boljša videti kakor sicer, naudajal ga je zopet up, da se bode še vse na bolje obrnilo.

V Ameriki, mislil si je pri sebi, ni nič nenavadnega, da človek, ki je danes še milijonar, je jutre že berač, in da postane oni, ki je danes berač, jutre gospod. Ta misel ga je neskončno tolažila. O takih dnevih je bil nenavadno zgovoren, božal in miloval je Jelico, prosil jo, naj potrpi nekoliko, kajti gotovo pridejo njima boljši dnevi.

Jelica se mu je tedaj dobrohotno nasmehnila in mu bila hvaležna za vsako prijazno besedo.

Revica itak ni nič več upala in se ničesar več bala; sploh še mislila ni na bodočnost. Pomanjkanje in bolečine so ji bile že popolnoma otópile mišljenje. Kakor v sanjah domišljala se je včasih domovine in dragega strica, proti večeru z nestrpljivostjo čakala očetovega prihoda, dalje pa niso več segale njene misli, želje in občutki. Bila je zató pre-slabotna.

Neki dan pride oče nenavadno dobre volje domú.

„Jelica“, povzame med tem, ko je slastno jedel kos črnega kruha, „upam dobiti službo. Čital sem v časopisu, da v neki sviloprejski tovarni kurjača nujno potrebujejo. Sklenil

sem, oglasiti se za to službo. Takoj jutre pojdem tja osebno se ponujat, kajti s pismi se malo ali nič ne opravi.“

„Bil sem tudi že pri svojem nekdanjem gospodarju pogorele tovarne, da mi v ta namen napiše spričevalo in priporočilno pismo. Prijazni gospod mi je rad ustregel, in oboje že v žepu imam.“

„Služba ni sicer kaj posebnega, a zaslužil bom vendar toliko, da bova imela za pošteno življenje; pozneje, ako Bog da, najde se kaj boljšega.“

„Ah, draga moja Jelica, moli Boga, da to službo dobim; imela boš potem zopet čedno stanovanje in boljšo hrano, in to dvoje ti gotovo povrne zdravje.“

„Kako si danes rumena“, nadaljuje v skrbeh, „gotovo še nisi nič jedla. Revica ti!“

„In ravno danes nisem h kruhu nič drugega nakupil; prihraniti sem hotel nekaj krajcarjev za jutranji dan, da imam med potoma kaj ugrizniti.“

„Ali boste dolgo izostali, oče?“ pozveduje Jelica z nekim trepetom po vseh udih.

„V jednom dnevu ne vem, če opravim vse“, odgovori oče; „šest ur hodá tja, šest nazaj, je že dvanajst ur. Mogoče je tudi, da tovarniškega ravnatelja ne najdem domá, pa da moram na-nj čakati; na vsak slučaj mora človek biti pripravljen. No, do pojuteršnjega dne upam, da pridem nazaj.“

Jelica ni na to nič odgovorila, a nagnila je žalostno glavo in tožno vzdihnila.

„Čemu si tako pobita, ne da bi se z menoj veselila?“ poprašuje jo oče. „Saj te vendar ne bode strah biti sami domá? Jeden dan in jedna noč kmalu pretečeta.“

„Oče, dragi oče“, odvrne Jelica z negotovim glasom, kakor da si ne upa izreči svoje misli: „ko bi jutre še ne odšli, pojuteršnjem menda; jaz —“.

„Ali si ob pamet?“ seže ji oče nevoljen v besedo. „Bom li menda čakal, da mi pride kdo drug poprej ter mi odnese zaželeno službo?“

„Tú ni kaj čakati. Ko bi danes ne bil tako neizmerno truden, šel bi kar nocój na pot.“

„Meni je danes tako hudo in jutre mi gotovo še ne bode bolje“, zašepeče Jelica bojazljivo, in debele solze ji zablščijo v udrtih očéh.

„Vem, da si bolna, hčerka moja“, odgovori oče pomilovalno, „a ravno zató si moram prizadevati, da zboljšam čim prej najine žalostne razmere.“

„Kako hočeš ozdraveti pri najini veliki revščini! — Tako življenje, kakor ga midva že blizu dva meseca imava, ne privoščil bi največjemu sovražniku.“

Drugo jutro za rana vzbudi oče Jelico iz spanja.

„Z Bogom, Jelica“, reče z upapolnim veselim obrazom; „jaz se že odpravljam, da se prej povrnem.“

„Ali res hočete oditi?“ popraša Jelica z neverjetnim glasom. „Ah, mene je tako strah, ker Vas ne bode domá; hude slutnje me že več dnij naudajajo; samo danes še domá ostanite, oče!“

„Ne jemlji mi volje in poguma“, huduje se oče. „Česa te bo neki strah? Saj si prejšnje čase po več dnij sama domá ostajala, a o strahu mi nisi nikdar govorila. Predobro vem, da si bolna in da trpiš; to je tudi uzrok tvoje otožnosti in bojzljivosti. Človek pa mora premagovati svoje občutke, kedar mu pamet jasno pravi, da se mora nekaj zgoditi.“

„In zdaj srečno! Nobena sila bi me danes domá ne vzdržala. Zagotoviti je treba čim prej najin obstanek, in ta skrb ima pravico pred tvojo otročjo trmo. Upam, da te pri svojem povratku najdem pametnejšo in boljše volje.“

Pri teh besedah odide vidno razdražen, ne da bi se bil, kakor sicer, prijazno od Jelice poslovil.

Jelica, blede ko smrt, zrè dolgo v vrata, ki so se za očetom zaprla. Nató hoče vstati iz postelje, a pri tem gibanju jo zabode v prsih na srčni strani tako silno, da glasno zavpije.

Uspehana od bolečin vleže se v novič.

Proti poldnevu se čuti boljše; ob jednom se vzbudi v njej silna želja po čvrstem zraku, po blagodejnih solnčnih žarkih, po pogledu na modro nebó; zdelo se ji je, da jo zađuši v zaduhlem hramu.

Nató se obleče in gre na prosto.

Ne daleč od njunega stanovanja je bil krasni mestni vrt. Tja se počasnih korakov napoti.

Ko pride v senco vrtnega gozda, vsede se na klop. Ah, kako dobro ji je storil ta počitek v lepi božji naravi!

Nad njeno glavo so visoki kostanji razprostirali svoje gosto obraščene vršiče. Kamor koli se je njeno okó ozrlo, povsod je videlo mične gredice živobojnih cvetlic, med vejami pa so veselo poskakovali drobni ptički ter z ljubkim žvrgolenjem oživljali tamošnje tihoto.

Bil je takrat poldan; zató ni bilo na vrtu videti sprehajalcev. Le sem in tja je posamezen človek sedel na kaki

klopi, bodi si bolnik ali starec, ki je, kakor ona, užival mir in toploto jesenskega solnca.

Ure so prehajale, a Jelica se ne more ločiti od prijaznega kraja. Zdi se ji, da ji tam oživita duh in telo; saj kakor že davno ne, danes čuti zanimanje do vsega, kar jo obdaja.

Med tem je nastajalo na vrtu vedno živahneje. Ljudje se sprehajajo mimo nje, klopi se vedno bolj posedajo in v njeni bližini igrajo veseli, brezskrbni otročiči.

Pri pogledu srečnih, zadovoljnih obrazov postaja Jelici nekako tesno pri srcu. Hrepenenje po sreči, po zdravju, po notranji zadovoljnosti jo naudaja.

Spomni se očeta, ki je zadnji čas postal proti njej zopet dober in skrben, in imeti dobrega roditelja, ali ni to otroku v veliko srečo?

Srce ji pri ti misli močnejše bije; ona čuti, da zavest o očetovi ljubezni do nje tudi njo osrečuje.

Ah, in ko bi ljubi Bog ji vrnil nekdanje zdravje in dal očetu zaželeno službo, kako mirno in zadovoljno življenje bi tudi ona imela. Smejala bi se in bila bi vesela, kakor oni ljudje, ki se po vrtu sprehajajo.

Ubogi oče, kje neki zdaj hodi? — Ali kaj na njo misli? — Kako je obžalovala, da mu je delala težko srce pri odhodu.

Ali njej je bilo sinoči in davi na smrt hudo, in nezirekljiva otožnost jo je bila prevzela.

Ali če Bog da, ko se oče povrne, hoče poravnati, kar je zakrivila. Prositi ga hoče odpuščenja, da mu je hotela zabraniti za njiju obéh bodočnost tako važen pot, in mu obljubiti, da se ne bode za naprej nikoli več njegovim željam zoperstavljala.

In z nasmehom na bledih ustnih udajala se je najlepšim mislim za prihodnjost.

Med tem nastane mrak. Vrt je postajal vedno bolj samotn. A Jelica še vedno sedi na svojem mestu, kakor da ne zapazi, da se je vlegla noč na zemljo in da je treba vrniti se domú.

Še le ko vrtni čuvaj prižge svetilnico njej nasproti, vzdrami se.

Prestrašena hoče vstati, da bi odšla, a noge so ji težke ko svinec in zaspanec jo premaguje, da glavo še komaj po koncu drži.

Strah jo je skoro vedno bolj nastajajoče teme.

Visoka drevesa so dobivala podobo črnih velikanov, netopiri frčijo neprijetno čivkaje mimo nje in se neprestano zaletavajo v debla drevesna, zdaj pa zdaj se čujejo iz daljave nedoločni otožni glasovi.

S početkoma si ne more razjasniti, kaj bi to bilo; še le po dolgem premišljevanju spozna v njih pevanje čričkov in brnenje nočnih metuljev!

Ah, moji nekdanji dragi znanci! misli si ginjena, skoro bi bila na vas že pozabila.

Kdaj sem zadnjikrat čula vaše ljubke glasove? V domovini na prijaznem stričevem vrtu, potem nikoli več.

Čudno, tedaj sem z veseljem poslušala to neubrano, a mično petje, danes pa me ono z grozo naudaja. V domovini, v domovini ima pač vsaka najmanjša stvar svoj posebni čar.

Ali te bom še kdaj videla, preljubi moj domači trg?

Ko se je v to misel zamaknila, zdi se ji nenadoma, da je v domovini, da objema strica, da se od veselja na njegovih prsih zajoče, in pri tem objemu ji preide zavest. Ali je bila zaspala?! — — —

XIII.

Med tem je postala trdna noč. Vrtni čuvaj s svetilnico v jedni in z velikim ključem v drugi roki se približa klopi, kjer Jelica na pol slonéč z zaprtimi očmi sedi.

„Hej, mlada stvar! tú ni mesta za spanje! Treba je domú iti; čas je, da zaklenem vrt“, zarenči čuvaj njo zagledavši.

Pri teh besedah privzdigne svetilnico in ji posveti v obraz, da se hitreje vzbudi.

A ker se ona pri vsem tem še ne gane, strese jo nekoliko za ramo.

Pri tem dotipu se Jelica zgrudi na klop.

„Kaj pa to pomeni?“ mrmra čuvaj v skrbeh. Svetilnico hitro obesi na bližnje drevo, potem pa privzdigne Jelico.

„Bog nebeški!“ zavpije nató zavzet, „dekle je težko ko svinec, a njeno telo na pol mrzlo. Ali je omedlela, ali pa mrtva?“

Nató položi njeno truplo na klop in se brzih korakov oddaljuje.

Za manj kakor četrt ure se povrne z več ljudmi.

Majhen, starikav gospod, okrajni zdravnik, približa se Jelici, da jo preiskuje.

„Dekle ne potrebuje več moje pomoči“, reče nató; „revica je umrla pred najmanj poldrugo uro za srčnim mrtvudom. Jaz nimam pri njej nič več opraviti, skrb je zdaj vaša.“

Pri teh besedah odda mrliča policaju, ki je bil z zdravnikom vred prišel.

Policaj preišče vse njene žepe, da li najde kakov sled ali kako znamenje o njeni osebi, a vsi so bili prazni.

Nató pokliče dva človeka, ki sta z nosilnico čakala na njegovo povelje.

Ta položita Jelico v nosilnico, in policaj jima ukaže nesti mrtveca v javno mrtvaško dvorano, da se razpostavi na ogled.

Kmalu potém nesejo mrtvo Jelico z vrta.

Za nosilnico stopa nekaj radovednih ženic, živahno med seboj razgovarjaje se o čudni smrti tuje deklice. A nobena solza, nobena molitvica ne spremlja njenega trupla. Uboga Jelica! — — —

Med tem je Jeličin oče, ki je bil srečno opravil svoj posel in dobil zaželeno službo, veselega srca korakal proti domu.

Dasi utrujen, da je komaj naprej stopal, podvizal se je, da ne bi prepozno prišel domú.

Jelica bode mene težko čakala, misli sam pri sebi; revica je danes gotovo celi dan nemirna vsled mojega odhoda in negotove službe.

Sploh mi ona dela zadnji čas veliko skrb in nemir. Vidim jo močno izpremenjeno. Njeno prej blede lice je postalo rumeno, oči ima udrte in žareče od nekega čudnega ognja; njeno obnašanje pa mi je prava uganka.

Ona, ki je bila vselej potrpljiva, pametna in razumna kot dozorela ženica, postala je nenadoma čemerna, bojazljiva, mehkužna in svojeglavna kot dete. Jaz mislim, da ji je pomanjkanje nekoliko duh zmotilo.

Ali ako Bog da, sedaj bode drugače. Da dobiva tečno hrano in ima zdravo stanovanje, to bo moja prva skrb. To ji kmalu povrne nekdanje telesne moči in z njimi se povrnejo tudi druge njene dobre duševne lastnosti.

Uboga moja hčerka, šepetal je ginjen in skesan ob jednem, koliko si v tem kratkem času najinega skupnega bivanja zavoljo mene trpela! Najbolj sem se bil proti tebi tedaj pregrešil, ko sem te zanemarjal zahajajoč v slabo družbo. Saj od one dobe si začela vidno hirati.

Ali z božjo pomočjo hočem sedaj popraviti, kar sem zakrivil; upam, da ni prepozno.

Bridke izkušnje zadnjega časa so me popolnoma spa-
metovale; ni me več strah, da bi kdaj zopet zabredel v
stare grehe.

Sedaj predobro vem, kam zajde človek po slabi tovar-
šiji; sedaj si hočem dobro zapomniti, da kedar se človeku
dobro godi, naj nikakor denarja ne zapravlja, temveč naj ga
prihranjuje za stiske in nadloge, ki ga utegnejo zadeti.

Ko bi bil svoj čas le majhen del svojega zaslužka deval
na stran, ne bilo bi mi sedaj trebalo s hčerjo vred dva me-
seca stradati.

O Bog nebeški, kako strašni so bili ti dnevi, vzdihnil
je z grozo in zatrepetal po vsem životu; le tebi gre hvala,
če sva pri tem še živa ostala, posebno Jelica, ta slabotni otrok!

Hvala, dobrotni oče ti! da si mene, že tolikokrat iz-
gubljenega starega grešnika, z nova sprejel v svoje milostno
naročje! Jaz nisem te milosti več vreden bil, ali moj nedolžni
otrok jo je zaslužil. In dobremu otroku na ljubo pri tem
zvezdnatem nebu slovesno prisegam: nikoli nočem več za-
bresti v pogubne izkušnjave. Prihodnjost moje hčere in pa
izpolnjevanje mojih poslov naj bo odslej naprej moja jedina
skrb. — In s takimi dobrimi nameni je hodil lahkega srca
dalje, vedno le na Jelico misléč.

Čutil je neskončno hrepenenje videti in objeti jo, saj
se je bil davi brez prijazne besede poslovil od nje. To ob-
našanje pa jo je gotovo hudo zadelo; ona je tako občutljiva!

Jelica, Jelica, take brezčutnosti od moje strani se nimaš
več bati; boljšega, ljubeznivejšega očeta, kakor hočem jaz
tebi biti odslej naprej, svet ne bode imel! —

Pravijo, da nesreča blaži srce; a to ni vselej rés. Samo
pri nekterih redkih izvoljenih ljudéh, ki so milega, nežnega
srca, more se to zgoditi. V obče je pa upliv nesreče čisto
nasproten. Nesrečen človek drugega ne vidi in ne premiš-
ljuje, kakor lastno gorje, drugega ne čuti, ko lastne rane in
težave, vsled tega pa otrpne pri njem vsak drugi blagi čut,
njegova vera v pravičnost, njegovo zaupanje v Boga omedlita,
da se nevedé ugrezne v obup.

V sreči pa človek povzdiguje svoje jasne oči in radostne
misli proti nebu, in pri tem čuti hvaležna njegova duša, da
biva tam gori mogočno, dobrotno bitje, kteremu gre dolžna
hvala za vse prejete dobrote.

In le v taki duši žari potém sočutje za tuje bolečine,
radodarnost in usmiljenje z reveži in druge lepe lastnosti.

Takó se je godilo tudi Jeličinemu očetu. V nesreči se je udajal takoj obupu in tedaj je pozabil popolnoma na Boga; v sreči pa se je njegovo srce omehčalo in se hvaležno obračalo do onega, od kterega je čutil, da vse dobro prihaja.

Neki čut veselja in strahú ga nenadoma prevzame, ko zagleda hišo, kjer je v podzemskih prostorih bilo njegovo stanovanje.

Veselil se je čim prej povedati Jelici o srečnem uspehu svojega potovanja in se zbal, da ne bi Jelice našel shujšane.

Saj še dobro pomni, kako se mu je pritoževala davi, da ji je tako neskončno hudo, a on, v skrbeh, da bi čim prej se oglasil zavoljo službe, ni se tedaj še zmenil ne za njeno pritožbo.

Deveta ura je ravno bila iz zvonika bližnje cerkve, ko pride pred hišni prag.

Iz posameznih oken je svetila luč, a okno njegovega stanovanja je bilo temno.

Jelica se je vlegla k počitku, misli si; čudno, da ni čakala ná-me, kakor je vselej storila.

Dveri njunega stanovanja so bile zaprte, toda ne zaklenjene; on stopi v sobo z veselim pozdravom: „Dober večer, Jelica, prišel sem prej, kakor sem upal, in prinesem ti dobre novosti.

A na njegov pozdrav ni bilo odgovora; lastne njegove besede so le votlo odmevale v pol praznem hramu.

Da bi že spala? misli si vznemirjen in išče po žepih užigalice, ker na mizi ni stal svečnik kakor sicer.

Ko si napravi luč, bil je njegov prvi pogled na posteljo; bila je prazna.

„Jelica!“ zakliče prestrašen in se ozrè po sobi, „Jelica, kje si?“

Potém stoji bridko iznenadjen nekaj trenutkov sredi sobe z lučjo v roki, kakor da bi premišljeval, kje bi utegnila biti.

„Moj Bog“, zakliče nató presunjen; „Jelici se je nekaj pripetilo, sicer bi gotovo bila domá.“

Nató se zajoče kot otrok. Solze so mu dobro storile. Pri srcu mu laže postaja.

Čemu bi si najhujše predstavljal? misli si sam sebe tolažéč, saj menda ni tako hudo, kakor sem se v prvem trenutku zbal.

Prav mogoče, da je Jelico bilo strah biti sami domá, in ker je menila, da me danes še ne bode nazaj, šla je h kakemu sosedu, da ji večer hitreje preide.

Hitro se podá od stanovanja do stanovanja, poprašujóč po Jelici, a po vsej hiši ni o njej ne duha ne sluha.

Večina stanovnikov isti dan še Jelice videla ni; nekterim se je zdelo, da so jo videli pri oknu sedeti; stara ženica jo je srečala okoli poldneva v veži, ko je ravno šla z doma.

Neki mali deklici se je dozdevalo, da bi jo bila videla sedeti na neki klopi v drevoredu mestnega vrta, a za gotovo ni mogla trditi.

Ubogi oče je po tem takem vedel ravno toliko, kakor poprej. Da bi jo šel na mestni vrt iskat, bilo je prepozno, ker je ob taki uri vrt že zaklenjen. Kaj naj tedaj počne?

Da bi domá celo noč v taki negotovosti prebil ali pa se celó podal k počitku, ni mu bilo mogoče. Šel je rajši z doma ter prehodil nekolikokrat ves oni kraj mesta blizu svojega stanovanja; saj daleč kam ni mogla Jelica oditi, bolezen bi ji ne bila dopuščala.

Preiskal je vsak kotic, pogledal na vsako klop, ki je stala po mestnih nasadih, popraševal vsakega policaja, kterege je srečaval, ali bi bil videl mlado, bolešno deklico; toda vse zastonj. V največji srčni težavi, med upom in strahom, prebil je celo noč pod prostim nebom in si trl glavo, kam bi bila Jelica izginila. Znancev in prijateljev nista imela, kamor bi se bila mogla podati; ostal mu je tedaj še sam up, zadnji, da se je dala iz neprevidnosti v mestni vrt ali v kako cerkev zakleniti.

Ubogi mož je vsled mraza, utrujenosti, gladú in nemira trepetal po vseh udih, komaj da se je še držal po koncu.

In v takem stanju je čakal, gor in dol po ulicah hodéč, z največjo nestrpljivostjo jutranjega svita, da bi po cerkvah juternico zvonili in cerkve odpirali. Najprej jo je hotel po cerkvah iskati, saj mestnega vrta pred sedmo uro itak ne odpirajo.

Odkar je živel, ni bil še prestal tako mučne in dolge noči; kakošen še le bode prihodnji dan? — Upal je sicer in molil Boga, da bi se uganka o Jelici tekom dneva srečno rešila, a pri vsem tem upu je bilo njegovo srce nemirno, najtemnejše slutnje so ga naudajale.

In kakor je bilo ponočno iskanje brezuspešno, tako je bilo tudi dnevno. Jelice ni našel nikjer, ne po cerkvah, ne na mestnem vrtu, in nihče mu ni znal o njej povedati kaj.

Vsled neljubega slučaja se tudi s čuvajem mestnega vrta ni mogel sniti; od njega je upal kaj gotovega zvedeti. Še le opoldne, potem ko je celo uro prežal na-nj, sešel se je z njim.

Čuvaj je kmalu uganil iz njegovih besed, da išče mož ono deklico, ktero je bil on sam sinoči na vrtu mrtvo našel. Bil je tedaj v zadregi z odgovorom.

Kar na enkrat nesrečnemu očetu odkriti osodo njegovega otroka, zdelo se mu je brezsrčno; saj je videl, kako hudo trpi.

Povabi ga tedaj, naj stopi k njemu v hišo, da se nekoliko oddahne; ondi mu hoče povedati, kar vé o njej. Nató mu ponudi zagrižljnej od svojega obeda in kozarec vina, da se okreпча. Še le potém mu začne pripovedovati, kar nam je že znano.

Ko Jeličin oče zvé osodo svoje hčere, ni se ne razjokal, ne vzdihnil, samo njegovo lice je še bolj zabledelo in noge so mu začele otrpnevati.

Nem, s priklonjeno glavo in z očmi kakor hudodelnik v tla uprtimi, stopa potém za čuvajem, ki se mu ponudi za vodnika, da mu pokaže hišo, v kateri so Jelico med druge nepoznane mrliče na ogled razpostavili.

Ves dolgi pot ni zinil besedice, ni se ozrl ne na levo, ne na desno, menéč, da mu mora vsak brati na licu, kar mu je vest glasno očitala: da je sam zakrivil hčerino smrt.

Čuvaju se je pa ubogi mož preveč smilil, da bi ga nadlegoval z vprašanji.

Hodila sta tedaj molcé drug poleg drugega več ko tri četrti ure, predno sta dospela do velike samotne hiše v oddaljenem predmestju.

Pred velikimi vrati te hiše, skoz ktera so ljudje neprestano vèn in noter hodili, ustavi se čuvaj. „Ljubi mož“, reče mu, „prišla sva do cilja. Sedaj Vas moram zapustiti; moje dolžnosti me drugam kličejo. Črez one široke stopnice idite navzgor in takoj v prvem nadstropju stoji dvorana, kamor smo Vašo deklico zanesli.“

„Bog Vas tolaži; drugega ne morem storiti za Vas.“ In ne da bi čakal na odgovor, obrne se hitro in se podviza čim prej priti z onega žalostnega kraja.

Jeličin oče zatrepeče po vsem životu pri tem naznanilu. Zdelo se je, kakor da bi se bil vzbudil iz težkih sanj.

Ko ga čuvaj zapusti, pogleda zmedeno okoli sebe, a potém s silo stopi v vežo osodepolne hiše.

Črez malo trenutkov se mu na pragu sobane odprè prežalosten prizor.

Na odrih, mizam podobnih, ležijo na golih deskah drug poleg drugega mrličiči vseh stanov, spolov in starostij.

Pri nogah vsakega je deščica, na kateri je zapisano, kje in kdaj so mrtveca našli.

Poleg raztrganega capina leži mladeneč v najokusnejši obleki in zraven njega samokres. Poleg revno oblečene ženice, iz ktere suhega obličja gleda sam glad, leži debelušna, bogato oblečena gospa, ktera se je iz neznanih vzrokov v gozdu zastрупila.

Tú leži onesrečen delavec, tam utopljeno dete itd. Vsi ti mrličji, ki so si sami vzeli življenje ali ga po nesreči izgubili in za katerih ime se ne vé, razpostavljajo se pred pokopom osemindeset ur občinstvu na ogled. In po tem potu spoznavajo ljudje večjidel svoje mrtve sorodnike in znance.

Z nekim strahom je oko Jeličinega očeta šlo od vrste do vrste.

Toda kar v prvem trenutku je zagledalo na koncu dvorane, poleg bradatega, skoro strašljivo izgledajočega mrličja blede obličje svojega otroka.

Vzdih, bučenju podoben, iztrga se mu pri tem pogledu iz prsij; silna moč ga žene k svojemu otroku. On prodere pred sabo stoječe ljudi, da se čim prej prepriča, ali je res mrtva, ali pa menda samo v nezavesti leži njegova hčerka.

A na enkrat mu noge postajajo težke, glava se mu zavrti, pred očmi se mu stori mrak in z velikim tleskom se zvrne vznak na tla. Padel je v omedlevico.

XIV.

Prešlo je pol leta po zadnjih dogodkih. Jesen in zima je bila minila in pomlad v svojem najkрасnejšem oblačilu iz cvetja in zelenjave je zaljšala prirodo.

Od daljne Amerike smo prišli zopet na ljuba slovenska tla.

V trgu, kjer je začela naša pripoved, najde ona tudi svoj konec.

Na vrt doktorja Jarneja vas vodim; tam, pod veliko jablano, ki stoji ravno v najlepšem cvetu, najdemo veliko društvo.

Na leseni klopi sedi doktor Jarnej obdan od množice kmetov, in kakor se je sodilo iz njihovega živahnega obnašanja, v važnem pogovoru.

Doktor se je bil zelo izpremenil v tem času, kar ga nismo videli. Njegovo gladko-rudeče lice od nekdanj je bilo blede in polno gub, njegova prej le na pol siva brada je bila zdaj bela kot sneg, njegova še pred tremi četrtletji ravna postava je bila sključena in hoja nestalna.

Iz udrtega očesa pa se je znalo, da je neka dušna pobitost, neka skrita bol napravila ono brzo in žalostno izpremembo.

V glasno in razdraženo govorjenje kmetov je zadonel nenadoma nevoljni doktorjev glas.

Vsi so v trenutku obmolknili.

„Povém vam še enkrat“, dejal je vidno utrujen, „da so Vaši sklepi popolnoma krivi, vaši upi do zadnjega goljufivi.“

„Vi imate čisto krive zapopadke o Ameriki in ste krivo poučeni o življenju izseljencev.“

„Med sto rodbinami se menda komaj desetim dobro godi; a tudi to blagostanje so si gotovo z velikim trudom in borbo pridobili, kakor se sploh godi vsakemu nepremožnemu, predno pride do blagostanja, naj si bode to v Ameriki ali Evropi, ali v katerem koli drugem delu sveta.“

„Ni res, ni res!“ ogласi se zdaj ob enem več razdraženih glasov. „V Ameriki je zaslužka na izbiro in za vsako najmanjše delo je plača izvrstna.“

„Tam tudi ne poznajo slabih letin, zemlja rodi brez velikega truda, nimajo davkov in —“.

„Ker nam Bog že nekaj let zaporedoma pošilja slaba leta, razpeli bi vi hitro peroti in se domovini izneverili!“ preseče doktor besedovanje razdraženih kmetov.

„Sram vas bodi, da tako malo ljubite domača tla, da tako malo zaupate v božjo previdnost.“

„Prišla bodo zopet boljša leta, saj po nevihti vselej solnce prisije in tako hudo nas tudi ni Bog še zapustil, da ne bi imeli za živež.“

„Hudo vas res mučijo skrbi, davek je hud gospodar in želodcu se tudi nekoliko tesneje kakor nekdanj godi; ali pa menda mislite, da bodete živeli v Ameriki kakor ptički, prosti vseh skrbij in trudov?“

„Kako se, ljubi moji, motite; da bi vas le mogel prepričati!“

„Če tukaj nimate belega kruha, imate vsaj rženega in koruznega; če ni mesa, je krompirja, repe, fižola; nekaj se vedno najde za prazni želodec in gladú nas je mili Bog do zdaj še vedno obvaroval; v Ameriki pa —“.

Glas mu postane na enkrat negotov, nekaj trenutkov umolkne, zdelo se je, kakor da bi solze premagoval, tako je bil presunjen. — „Ali v Ameriki“, ponavljal je še enkrat s trepetajočim glasom, „umrè jih stotine in stotine na dan vsled revščine in gladú.“

„Ni mogoče!“ sežejo kmetje jednoglasno doktorju v besedo. „Vi nas hočete s hudimi popisi prestrašiti, da bi nam ustavili naše namene.“

„Pongrac s planine je postal v Ameriki bogataš; na kupe svetlih srebernjakov pošilja materi vsako četrto leta domú.“

„Pongrac pa je onkraj morja s seboj na pot vzel lep denar“, pravi doktor, „celih šest tisoč goldinarjev; začel je ondi z žitom tržiti in pri tem je imel srečo. Kdor pa, kakor Vi, hoče z bornimi krajcarji tja potovati, z jedinim upom na srečen slučaj, gorjé temu. Iz nič ni nič! Iz nič ni nič, ne v domovini, a še manj se pa v tujini kaj doseže.“

„Ta je pa prazna“, drznejó se nekteri iz družbe ugovarjati; „v Ameriki da ima človek le zdravo telo, trdno voljo k delu in pridne roke, pa je sreča njegova, zaslužek se mu sam na vse strani ponuja, pa še kako masten!“

„Čemu bi torej stradali v domovini in pri tem delali kakor črna živina, če bi v Ameriki za tisti trud lahko po gosposko živeli?“

„Korajža velja in poskusiti je treba. Živio!“ in cela kopa klobukov je sfrčala kvišku v znamenje splošnega veselja.

„Prav menijo tovariši, korajža velja!“ oglasijo se nató veselo še nekteri starejši možje, ki so do zdaj samo poslušali. „Bog je povsod, tukaj in onkraj morja; smrt nas bo vendar le pobrala, ko naša ura pride. Vsaj teh par let, ki bomo še nosili breme svojega življenja, ne bomo okoli tavalí s praznimi želodci.“

„In pa s suhim grlom“, pristavi bolj tiho mlad fantalin; zbal se je, da ne bi ga doktor čul. „Celih štirinajst dnij nisem božje kapljice užil; ali je to življenje?“

„Krčma, krčma, ta vam gre po glavi, in ta je tudi uzrok vaše nezadovoljnosti“, odvrne zdaj doktor ves pobit, ko je čul ono opazko, in maje žalostno z glavo. „Ali se res, dragi moji, ne dá zadovoljno živeti, ako se po dvakrat, trikrat na teden v krčmo ne zahaja? Ali ni dovolj enkrat na teden in če ni drugače, tudi vsakih štirinajst dnij? — Dajte rajši otrokom za kruh, kakor pa krčmarjem za žganje, in kdor ne more poliča plačati, naj pa bo s četrtno zadovoljen.“

„Potrpíte, strpíte vendar še nekaj časa; prišla bodo zopet rodovitnejša leta in zadovoljnost se povrne med vas. A za Boga, proč z nespametno mislijo, potovati v Ameriko!“

„Če si z ničim na tujem postal danes gospod, ravno tako nevedé in hitro si lahko jutre berač. A Bog vas čuvaj

revščine v tujini. Brezčutno bo tuji gospod mimo tebe šel, ko boš ti gladiú umiral.“

Nerazumljivo godrnjanje je sledilo nató doktorjevim z resno slovesnostjo govorjenim besedam.

Nekteri so začenjali omahovati v svojem sklepu in se polglasno med seboj posvetovali; drugi pa so se trmoglavno držali svojega namena in poskušali z novimi dokazi tovariše v starem sklepu utrditi.

„Zakaj pa niste branili Jeličinemu očetu preseliti se, če je res tako preseljenje po Vašem mnenju toliko pogubljivo?“ poprašuje drzno kmetič sivolas in se kakor strogi sodnik s prekrižanima rokama pred doktorja postavi, čakaje odgovora.

„Jaz, da ne bi bil branil Jeličinemu očetu?“ začudi se doktor. „Dragi moji, ravno tako sem se bojeval z njim, kakor danes z vami. A vse je bilo zastonj! Svèt starega, izkušenega, dobrohotnega moža ni hotel poslušati, in kazen zató mu ni izostala; ah, Bog! prevelika kazen, ktera si je za žrtvo izbrala njegovega ubogega otroka, mojo drago Jelico! Poglejte možje solze, katerih mi ni več moči zadržavati; one mi dan za dnevom silijo v oči, odkar sem dobil strašno vest, da je Jelica, moj ljubljenec, v tujini vsled pomanjkanja umrla!“

„Bog nebeški!“ bil je občni zavzeti vzklic; „je-li to mogoče?“

„Hrepenenje po domu, pomanjkanje, glad, spravili so otroka v rani grob“, pristavi doktor z votlim glasom.

Nató seže v listnico, potegne iz nje pismo ter ga molčé podá najstarejšemu kmetu, da ga prečíta.

Nihče iz družbe se ni ganil, vsak je radovedno in presunjen zrl v osodepolno pismo iz Amerike.

Nekako bojazljivo seže kmet za ponujani list, obrne ga nekolikokrat na vse strani, pokašlja v zadregi, a poté začne s pohlevnim glasom čitati:

Ljubi doktor Jarnej!

To pismo Vam pišem v bolnišnici, kjer bivam že blizu pol leta.

Pri pogledu mrtvega trupla moje nesrečne Jelice zadel me je mrtvud čez pol života; zdrav najbrž ne bodem nikdar več, kar me celó nič ne žalosti. Saj me na svet nič več ne veže, nič več ne veseli; ko bi me le smrt kmalu pobrala iz mučnega življenja.

Jelica je umrla pred pol letom, umrla gladú, pomanjkanja; revici je počilo srcé!

In jaz, njen oče, sem nje morilec! — Ta gotovost je strašna! Noben pekel na onem svetu ne more biti hujši, kakor oni, ki ga v prsih nosim.

O Bog, o Bog, da Vas nisem ubogal, da nisem hotel ostati v domovini!

Moj otrok, moj biser, moje veselje — je gladú umrl! Ona, za katero bi bil srčno kri dal, da bi bila ostala pri življenju, umrla je sama, zapuščena, na leseni klopi mestnega vrta! Pamet se mi meša pri ti misli.

Odpustite, blagi gospod doktor, odpustite! Vem, koliko boste trpeli, ko zveste njeno smrt. O, ne kolnite mi; kazen za mojo trdovratnost me je dovolj zadela: nepopisljivo veliko sem trpel, odkar bivam v Ameriki in ni ga nesrečnejšega človeka na svetu, kakor sem jaz.

Od mene ne boste več čuli glasú, a zarotim Vas, branite z jekleno močjo vsakemu, ki bi se hotel preseliti v Ameriko.

Amerika ni stvarjena za pošteni, ponižni značaj slovenskega kmeta. V meni naj vsak ima prežalosten zgled!

Z Bogom, gospod doktor, z Bogom!

Ko je kmetič prečital pismo, nastala je za nekaj trenutkov grobna tihota.

Kmetje, vidno ginjeni, gledali so nemo drug drugega, a znalo se je vsakemu, da bi rad kaj povedal, pa da ne vé, kako bi začel.

„Ljubi moji“, pretrga zdaj doktor to neugodno molčanje, „upam, da česar niso moje prošnje in dokazi mogli doseči, doseglo je to kratko, a prežalostno pismo.“

„Jaz v domovini ostanem“, oglasi se zdaj bojzljiv glas med množico.

„Niti v sanjah ne bi hotel v Ameriki živeti,“ méni drugi nekoliko pogumneje.

„Jaz tudi ne, jaz tudi ne!“ zagotavljajo zaporedoma posamezni glasovi.

„Hvala, gospod doktor, za Vaš dobri svet, in ne zamerite nas vseh trdoglavost,“ pristavi zdaj najstarejši kmet v družbi, med tem ko se doktorju ponižno približa. Nató sname klobuk ter nadaljuje s slovesnim glasom:

„V imenu vseh pričujočih Vam obetam, da se nikdar več ne bomo dali motiti od nesrečne misli, izseliti se od tod.

Ravnati se hočemo po Vaših nasvetih: bolj marljivo se dela poprijeti in pridnejše gospodariti z zaslužkom.“

„V ubogi, a črez vse nam dragi domovini hočemo do konca dnij ostati; strah nas ne bode truda, trpljenja in pomanjkanja!“

„Živeli so naši predniki, pozabil tudi nas mili Bog ne bode. — Živela slovenska domovina!“

„Živela! živela!“ zakličejo zdaj kakor iz jednega grla vsi pričujoči.

„Gospoda doktorja Jarneja, našega dobrotnika in svetovalca naj Bog ohrani še mnogo, mnogo let!“ navdušeni pristavijo.

Doktor vstane s sedeža, privzdigne glavo, in po dolgem času mu zopet zablišči žar veselja v očesu.

„Hvala, hvala vam, dragi tržani“, odvrne z negotovim, a radostnim glasom ter jednemu za drugim roko podaje. „Bog bode vaš trud in prizadevanje blagoslovil; kjer pa biva njegov blagoslov, tamkaj je tudi vselej sreča domá!“

Bajka o ribiču in ribici.

(Ruski zložil *A. S. Puškin*, preložil *A. Aškerc*.)

Živel je starček s staroj ženoj svojoj
 Na bregu kraj sinjega morja.
 Živela tam v stari sta bajti
 Baš tri in trideset že let.
 Na ribjo lov je starček hodil z mrežoj,
 A starka prela je prejo svojo.
 Pa vrže on v morje neki dan sák, —
 A sak mu zájme le samega blata;
 Ko v drugič spustí v globočino sak, —
 A sak mu zájme le trave morske;
 Ko v tretjič spustí v globočino sak, —
 Glej, sak zdaj mu zájme pa — ribico zlato,
 Dà, ribico zlato, ne vsakdanjo!
 Čim ribica zlata prikaže se,
 Čuj, z glasom človečjim spregovorí:
 „Izpústi me, starček, v morje nazáj,
 Predrag ti za sebe jaz dam odkúp:
 Odkupim se, s čimer koli želiš.“
 Začudi se starček, prestraši se:

Ribaril je tri in trideset lét,
 Nikóli še rib govoriti ni slišal!
 In izpustí on ribko zlato v morje
 In láskavo starček ribici reče:
 „Bog s táboj, ti ribica zlata!
 Ódkúpa mi tvojega treba ni,
 Le pojdi, le pojdi, spet v sinje morje,
 Tam plavaj mi srečna po svoji volji!“

Povrne se stavec tja k ženi,
 Pové ji o čudu velikem:
 „Dnes ribko zajél bil sem v morju,
 Čuj, ribico zlato, ne navadno;
 Po naše ta ribka golčála je,
 Domóv ti je v morje spet iti prosila,
 In s cénoj se dragoj odkupovála,
 Kar koli bi bil od nje zahtéval.
 Jaz upal se nisem ga vzéti odkúpa:
 Takó sem jo pústil spet v sinje morje.“
 Pokrégala starca zató je starka:
 „Bedák ti, prismóda neumna!
 Da nisi znal vzeti odkupa od ribe!
 Makár bi bil želel od ribe korito:
 Saj vidiš, da nama že se je razklalo.“

Pa gré mož spet k sinjemu morju:
 Glej, rahlo valovje se ziblje.
 On záčne klicati ribico zlato;
 Priplava mu ribica in ga vpraša:
 „Česa pa rad bi, o starček?“
 Poklanja ji starček se, pravi:
 „Usmili se me, gospá ribka!
 Okregala mene je starka moja,
 Ne daje mi starcu pokoja:
 Korito iméti čé novo,
 Ker staro je čisto razklano“.
 Odgovarja ribica mu zlata:
 „Ne žalúj, samo hôdi mi z Bogom!
 Dobita mi novo korito!“

Povrne se starček spet k ženi:
 Imá že res novo korito!
 Še huje se krega zdaj starka:
 „Bedák ti, prismóda neumna!“

Izprosil si tó-le korito!
 Pač prava reč tako korito!
 Povrni se, tepec, tja k ribki,
 Poklôni se, prosí vsaj hiše!“

Pa gré on spet k sinjemu morju,
 Skalilo se sinje je morje.
 On začne jo klicati ribko;
 Priplava mu ribica in ga vpraša:
 „Česa pa rad bi, o starček?“
 Poklanja ji starček se, pravi:
 „Usmili se me, gospá ribka!
 Še grje regljá ná-me starka,
 Ne daje mi starcu pokoja,
 Zdaj hišo svadljiva čé baba!“
 Odgovárja ribica mu zlata:
 „Ne téri si glave — z Bogom!
 Zgodí se, še hiško dobíta!“

Gré ribič, gré k bajtici svoji —
 A bajti nikjér več sledú ni;
 Pred njim stoji hišica kmečka, —
 Oj hišica s sobicoj čednoj, —
 Z opekovim dimnikom bélim,
 A z vrati iz dések hrástovih.
 Pri ôkencu starka sedi že tam,
 Ugleda možá pa ga zmérja:
 „Bedák, o ti prava prismóda!
 Izprósil si, tepec, to kočó!
 Brž pojdi, poklôni se ribki:
 „Ne maram jaz biti kmetica,
 Čém biti gospá plemenita,
 Gospá plemenita, svobodna,
 Imeti čém gradič gospôski!“

Gré stavec tja k sinjemu morju,
 Nemirno to sinje je morje.
 On kliče tam ribico zlato;
 Priplava mu ribica in ga vpraša:
 „Česa pa rad bi, o starček?“
 Š poklonom ji starček potoži:
 „Usmili se me, gospá ribka!
 Še huje, ko prej divjá baba,
 Ne daje mi starcu pokoja:

Kmetica že neče več biti,
 Čé biti gospá zdaj svobódna,
 Gospá iz prastarega plemstva,
 Iméti čé gradič gospôski!
 Odgovárja ribica mu zlata:
 „Ne jezi se, hôdi mi z Bogom!“

Povrne se starček na dom svoj:
 Kaj vidi? Glej gradič tu visok pred njim!
 Na stolbah stoji tam žena že
 V sobóljem kozuhu dragem.
 Na glavo si déla je lišp od zlatá
 In z bíseri vrat si ovíla je svoj,
 Na rokah vsak prst imá prstan zlat,
 Obúla prekrasne je čevljičke.
 Pred njoj cela vrsta je skrbnih slug,
 In óna pretepa jih in jih lasá;
 Pa reče tu ribič ji, ženi svoji:
 „Zdravstvúj, milostiva gospá plemenita!
 Ždaj pač zadovoljno je srcece tvoje?“
 Zadêre nad možem se starka,
 V konjušnico služít nažene ga.

Preteče teden, pretečeta dva,
 A starka še huje nagája, kljubuje,
 Spet k ribici zlati pošilja možá:
 „He, pojdi, poklóni se ribki:
 Gospá plemenita jaz nečem več biti,
 Čém biti svobódna caríca!“
 Prestraši se starček in reče ji:
 „Káj? baba, ali se méša ti?!
 Ne stópati, ne govoriti ne znaš;
 Osméšiš nam celo cesarstvo!“
 Razkači nató se starka zeló,
 Klofuto možú prisoli gorkó:
 „Ti kmet, se prepirati upáš z menój,
 Ž menój, gospój plemenítój?
 Pošiljam te k morju, pri moji véri!
 Ne pojdeš, povedô te s siloj!“

Odpravi se starček spet k morju:
 Počrnélo je sinje morje.
 On začne jo klicati ribico zlato;
 Priplava mu ribica ter ga vpraša:

„Česa pa rad bi, o starček?“
 Poklanja se starček ji, reče:
 „Spet starka domá rogovili:
 Ne mara več biti dvorjanka,
 Čé biti svobodna carica!“
 Odgovárja ribica mu zlata:
 „Ne skrbi, podaj se z Bogom domóv!
 Dobro, carica bo žena tvoja!“

Povrne se starček spet k ženi:
 Kaj? Carska palača stojí pred njim!
 V palači pa vidi jo ženo svojo,
 Carica že óna za mizoj sedi,
 Bojárji, dvorjáni pa strežejo ji,
 Nalivajo dragih ji vín zamorskih,
 S kolačem jo pítajo sladkim ko med.
 Okoli nje straža jo straži grózna
 Na ramah sekire držeča!
 Uzrši jo starec — prestraši se;
 Pred noge tja pade ji, ženi svoji
 Govoré: „Zdravstvúj, grózna carica!
 No, zdaj zadovoljno je srcece tvoje?“
 A starka niti ne ózre se ná-nj,
 Izpred očíj odgnati ga ukaže.
 Bojarji, dvorjani planejo va-nj,
 Od zadi ga sunejo starčka;
 Pri vratih pa straža se vá-nj zakadí,
 S sekirami malo da ga ne pobije.
 A národ mu zvunaj se róga na glas:
 „Prav, prav ti je stari nerodnež!
 Pa drugikrat pómni pregóvor:
 Ne sédaj na tuje saní!“ —

Preteče teden, pretečeta dva,
 Še huje razsaja ošabna starka.
 Dvorjanov za možem pošilja.
 Ko najdejo starčka, k njej ga privedô.
 Govorí sedaj starčku žena:
 „Čuj, pojdi, poklôni se ribki:
 Ne maram več biti svobodna carica,
 Čém biti jaz morska kraljica,
 Živeti v velikem čém morju,
 Tam v morju, oj tam v oceánu,
 Da služi mi ribica zlata,

Da streže mi, kamor jo pošljem!⁴
 Ustávljati starček ne upa se,
 Ne drzne se ni ugovárjati ji.
 Pa gre res tja k sinjemu morju;
 Na morju, glej, črna je burja —
 Valovi srditi zdaj vzpénjajo se,
 Zdaj vró, sedaj tulijo z burjoj.
 Pa začne on zvati jo, ribico zlato.
 Priplava mu ribica ter ga vpraša:
 „Česa pa rad bi, o starček?“
 Poklanja ji starček se, pravi:
 „Usmili se me, gospá ribka!
 Kaj pócnem s pre — naj baboj?
 Carica ne mara že biti več,
 Čé biti zdaj morská kraljica,
 Živeti v velikem čé morju,
 Tam v morju, oj tam v oceánu,
 Da tí bi ji slúžila sama
 In stregla ji, kamor te pošlje!“
 Ničesar ne reče mu ribka,
 Kar z repkom zamahne po vodi —
 Utóne v morju globókem.

Pri morju je dolgo še ribič stal
 Čakaje odgovora željno,
 Dočakal ní, vrnil se k starki —
 Glej: spet pred njim stara je bajta,
 Na pragu sedí mu žena,
 Pred njoj je — razbito korito.

P o š t a .

(Spisal J. Vrhovec.)

naših dneh, ko bo že v vsaki vasi skoro visela deska s cesarskim orlom in napisom pod njim: „C. kr. pošta“, mislil bi človek kmalu, da je bilo že od nekđaj tako in da celó drugače biti ni moglo. Skoro neverjetno se bo komu zdelo, če rečemo, da je bilo treba več tisoč let, predno je pošta postala taka, kakoršna je danes.

Odkar so menda ljudje na svetu, čutili so v sebi živo potrebo, pošiljati sporočila v daljavo, s početka ustmena, pozneje pa pisana. O egiptovskih kraljih, ki so živeli 2000 let pred Kristusovim rojstvom, pripoveduje se, da so zjutraj prebrali najpoprej pisma, ki so došla čez noč. Tudi o babilonskih, asirskih in judovskih kraljih je zapisano, da so iz daljnih krajev sprejemali pisma in odgovarjali ná-nje. Prebrisani Kitajci so v sila zgodnih, starodavnih časih izumeli način, kako pošiljati hitro pisma iz glavnega mesta v najbolj oddaljene kraje velikega kitajskega cesarstva.

Toda kdo je prenašal pisma in na kakošen način, to nam o najstarejših národih ni povedano. Še le o starih Perzijanih je zapisano (tako-le kakih 500 let pred Kristusovim rojstvom), kako so pošiljali svoja pisma. Njihova pošta se je pomikala na konjih. Na glavni cesti so se vrstile, po 5 do 6 ur narazen, postaje, kjer so čakali konji in jezdec; jeden ali drug od teh je moral biti pripravljen vsak trenutek, da odvzame jezdecu, v divjem teku od sosedne postaje prišlemu, pisma ter zdirja z njimi dalje. Na ta način je prišlo pismo naprej po veliki cesti mimo 110 postaj v šestih dneh; dober pešec bi potreboval za to pot dobra dva meseca. Toda ta pošta je prenašala samo kraljeva in za kralja pisana pisma, podložniki je niso mogli rabiti.

Grki so si pomagali s tekuni, ki so znali čudovito urno teči; o nekem Fidipidu se pripoveduje, da je pretekel 30 avstr. milj v dveh dneh.

Pravi mojstri v poštnih stvareh pa so bili Rimljani. Spočetka so si tudi oni pomagali s poštnimi tekuni, kar pa jim o času njihovih mogočnih cesarjev ni več zadostovalo. Velikansko rimsko cesarstvo je bilo prepreženo z obilimi in tako mojstersko izdelanimi cestami, kakoršnih za njimi ni delal noben národ več. Po tako izvrstnih cestah ni bilo treba, da so tekali pismonoši, po njih se je tudi lahko vozilo. Ceste so bile tako gladke in vozovi tako dobro delani, da se je v njih lahko bralo in pisalo; pri tem pak so bili čuda urni; najpočasnejši poštni voz je predirjal do 20 avstr. milj na dan. A ta pošta je imela, kakor perzijanska, jedno veliko pomanjkljivost; vozila je namreč le državna pisma, državno blago in državne ljudi, uradnike in vojake; drugi so si morali pomagati, kakor so vedeli in znali; njihovih pisem pošta ni sprejemala.

Ko bi se bilo moglo vzdržati velikansko rimsko cesarstvo, ki se je raztezalo skoro čez ves takrat znani svet, po-

stala bi bila pošta s časoma gotovo bolj popolna; toda kakih štiri sto let po Kristusovem rojstvu pritiskati so jeli na Rimljane njihovi obili sovražniki ter jim ne dajali mirú, dokler jih niso spravili pod se. Odslej ga po Evropi ni bilo mirú — več dolgih stoletij ne. Národi so se pobijali in izpodrivali drug drugega, slišati je bilo le o vojskah, o moritvah, o požarih in enakih grozovitostih.

Človeški rod v Evropi je popolnoma zdivjal. Dokler so imeli Rimljani vso moč v rokah, videti je bilo, da se bo svet opilil in omikal; toda z njimi se je pogreznila vsa olika v grob.

V teh dolgih bojih je pozabil svet skoro vse, kar si je bil s tolikim trdom priučil v prejšnjih časih; med drugim je pozabil tudi na pošto. Ko so se národi umirili in so pnehali njih grozni boji, morali so skoro z vsemi napravami pričeti z nova. Zopet so pismonoši prenašali pisma v daljne kraje; Francozje so bili tisti, ki so pošto z nova oživili. Zgodilo se je to na visoki šoli v Parizu. Ta šola je imela namreč svoje pismonoše, tekune, ki so prenašali pisma visokošolcev in njihovih starišev sem ter tja. Namenjena je bila ta pošta torej zgolj visoki šoli, njenim učiteljem, dijakom in starišem dijakov; ali pozneje pak je sprejemala tudi pisma drugih ljudi.

Po tem zgledu so osnovali tudi drugi kraji po Evropi take pošte. Vsako mesto, vsaka večja družba trgovcev, samostani itd. omislili so si svoje tekalce. Takó se je godilo v 12. in 14. stoletju. Nekaj prav posebnega so bile tako imenovane mesarske pošte. Mesarji so se vozili namreč daleč na okoli, da so nakupovali živino. Morali so imeti svoje konje in svoje vozove. O takih prilikah so jim dajali ljudje pisma seboj, ki so jih proti majhnemu plačilu oddajali, kamor so bila namenjena. V nekterih mestih so s časoma celó mesarje s postavo prisilili, da so morali naposled to izvrševati, kar so prej le iz proste volje storili. Mesarji so postali tem pôtem postiljoni.

Lastne postiljone so imeli sevéda tudi imenitni gospodje, škofje, knezi, grajščaki in drugi velikaši, vendar mimo vseh teh ni šel niti jeden romar na dolgo pot, noben menih ni potoval od samostana do samostana, da bi ne bil nesel seboj več ali manj pisem in važnih poročil; celó beračem so jih oddajali.

Iz vsega, kar se je tu reklo, posnel je že vsak sam, da so bile tako uravnane pošte kaj pomanjkljive. Sevéda so bile temu največ krive slabe ceste. Ko so storili sovražniki rim-

skemu cesarstvu konec, ni se 300 let živa duša brigala za njihove tako mojstersko izdelane ceste; tú jih je zarastla trava, tam so jih razvozili ter jih opustili, ko niso hoteli vozovi več po njih drdrati, zopet drugje so jih razkopali in razorali nalivi in hudourniki. Mogočni frankovski kralj Karol Veliki se je sicer lotil čez 300 let popravljanja starih rimskih cest, a ker ni imel nikogar, da bi ga posnemal, razpadlo je to, česar se je bil lotil on, kmalu po njegovi smrti.

Na takih cestah ni sevéda za pošto bilo prostora. Pisma in poročila so le prenašali pešci, sem in tja tudi kupci, ki so se podajali v daljne kraje trgovat. Pošiljanje pisem je bilo ves čas, ki ga imenujemo „srednji vek“, sila zamudno, vrh tega pa še jako drago. Ljudje toliko da niso pozabili, kakošni so vozovi in čemu so. Saj se je vozil celó mogočni kralj Karol Veliki nekterikrat na nepokritem vozu, kamor so bili vpreženi voli. S časoma je sploh vožnja na vozéh popolnoma prejenjala, nekaj zavoljo preslabih cest, nekaj zavoljo tega, ker se je širilo med ljudmi prepričanje, da ni možato, voziti se na vozéh; k večjemu ženske, starčki in bolniki so smeli storiti to, ne da bi jih bil svet zaničeval. Zdrav in krepek človek je smel potovati le na konju; na Francoskem je kralj moškim celó naravnost prepovedal, sedati na vozove. Še le v pričetku novega veka se je ta postava ovrgla; kralj Franc I. je imel namreč tako debelega ministra, da ga noben konj ni mogel nositi. Češ ali nočeš, moral se je voziti v kočiji, po njegovem zgledu so se jeli ravnati kmalu tudi drugi. Pripoveduje se, da je imel ves Pariz takrat samo tri kočije, in še konec 16. stoletja je sporočil francoski kralj o neki priliki svojemu prijatelju, da ga danes ne more obiskati, ker se je kraljica v kraljevem vozu nekam odpeljala. Ravno tako se je godilo na Španskem, Angleškem in Nemškem. V kočijah voziti se bilo je povsod prepovedano. Kdor pak je moral na vsak način potovati, pa v kočiji ni smel ali mogel (na pr. bolniki), dal se je nositi v nosilnici. Sicer pak nam ni toliko mar za ceste kakor za pošto; omenili smo jih le, da smo spoznali, kako neugoden je bil ves srednji vek za razvitek pošt.

Čvrsto in novo podlago sta dala pošti še-le dva cesarja iz avstrijske habsburške rodovine: Maksimilijan I. in Karol V. v početku novega veka. Habsburžani so imeli takrat toliko in tako daleč narazen ležečih dežel, da je rekel o njih Karol V.: „V mojem cesarstvu ne zaide solnce nikoli“. Pošiljanje pisem sem in tja je bilo sila zamudno. Od dne do dne je čutil

cesar bolj in bolj, da se mora kaj ukreniti, če hoče, da mu bodo prihajala pisma hitreje v roko. Zató se je jel pogajati z neko laško rodovino, ki je že precej časa vozila pošto po Štajerskem in po Tirolskem. Jeden te rodovine, Franc pl. Turn-Tasis se je ponudil cesarju Maksimilijanu, da hoče vsa njegova pisma z Nemškega v Belgijo prevažati zastonj, ter si je za odškodovanje izgovoril le pravico, da bode smel po vseh nemških deželah imeti pošto samo on in njegovi potomci. Leta 1516. dal mu je cesar Maksimilijan I. to pravico.

S početka pač ni nihče mislil, da se bo pošta zgolj iz plačil za pisma mogla vzdržavati; a ni se le vzdržala, ampak rodovina Turn-Tasisova je postala v kratkem neizmerno bogata. V začetku je imela sevéda prestatí mnogo križev in težav, kmalu pa so se vozili Turn-Tasisovi poštni vozovi ne le po Nemškem, ampak tudi po Laškem in Francoskem. Kmalu so vsi kralji in knezi v Evropi spoznali veliko korist pošt, in vse države so se pobrinile za nje, nekatere poprej, nekatere pozneje. Toda te pošte so vozile še pred 200 leti samo pisma, ne pa tudi potujočih ljudi. Prvi poštni voz s popotniki je zdrdral še le l. 1690. iz Nürnberga v Frankfurt na Nemškem. Sevéda pak je moral imeti dosti poguma, kdor je na grozno slabih cestah zaupal sebe in svoje življenje takim poštnim vozovom. Neki nemški pisatelj 18. veka jih opisuje takó-le: „Vozovi so pobarvani rudeče; rudeča pa je barva trpljenja in mučeništva. Pokriti so s platnenimi plahdami, pa ne da bi kdo mislil, da zató, ker bi varovali popotnike pred dežem in solnčno vročino (kajti svoje najhujše sovražnike ima popotnik pod seboj: to so namreč grozna pota in mučilni poštni vozovi), ampak pokrivajo jih prav iz tistega uzroka, iz kterega potegujejo obsojencem, ktere peljejo pod vislice, kapo čez obraz; zató namreč, da okoli stoječi ne vidijo, kako kisle obraze delajo.“

Tako ali jednako so tožili pač vsi popotniki; k sreči pak so poštné gosposke ustrezale rade njihovim tožbam po vsej moči; zató je postajalo potovanje od leta do leta živahnéjše, posebno odkar so spoznali, da so dobre ceste za vsako državo jedna največjih potreb. Ali kljubu vsem prizadevam so bile pošte še v početku našega stoletja v prav otročjih povojih. Človek, vaje današnje pošte, skoro nerad verjame, kar mu stari ljudje pripovedujejo o poštah, po kakoršnih so se oni vozili v svojih mladih letih.

Velikanski korak naprej je storila pošta še le, odkar so jeli drdrati po svetu železni vozovi in so s telegrafsko

žico (dratom) jeli ljudje ves svet preprezati. Kakor v vseh stvarih predrugačile so železnice tudi poštne stvari prav v živo. Zdaj še le so zamogli znižati prejšnjo previsoko poštnino za pisma. Poštnina se je še v početku našega stoletja računila po daljavi pota, ki ga je prehodilo pismo, in po listih v njem. Tako se je na pr. prigodilo, da je moral neki Anglež za skupek pisem in časopisov, ki so mu jih poslali z Grškega, plačati 170 gld., in nekega Nemca, kteremu je poslal prijatelj iz Brazilije v Ameriki v pismu list neke rastline, pritisnila je pošta, da je plačal zá-nj 20 tolarjev poštnine. Pismo z Dunaja v Ameriko je stalo 12 gld.; iz Benetek v Ljubljano 3 tolarje.

Take poštnine so bile previsoke in vzlasti na Angleškem, kjer se je jela trgovina tako veselo razvijati, tožili so vedno glasneje proti njim. Največ pisem je spečal trgovec na pošto, in pripoveduje se, da jih je bilo na Angleškem takrat nekaj velikotrgovcev, ki so potratili tekom leta 20 in 30 tisoč goldinarjev samo za poštnino. Čim živahnejše se je trgovstvo razvijalo, tem več so imeli opraviti s pošto. Mrmranje proti previsokim poštninam je postajalo vedno hujše. Poštna gosposka je morala začeti premišljevati, kako bi zamašila ljudém usta. Naposled je prišla do spoznanja, da je jedina pomoč le znižanje cen za pisma.

Toda prav za prav se je rodila ta misel v glavi nekega pisarja Ruland-a Hil-a. Dal je med ljudi drobno knjižico, v kateri je priporočal, naj se za navadno pismo, naj gre kolikor si bodi daleč po angleških deželah, ne zahteva več, kakor le én groš našega denarja. Zgodilo se je to leta 1837. Tedanji poštni ravnatelj na Angleškem je dejal, da je že marsikdo kaj prismojenega nasvetoval, a kaj takega še nihče ne kot ta Hil. Toda kmalu se je poprijel te misli ves angleški svet, shajali so se ljudski shodi, časopisi so se oklenili tega nasveta z vsemi svojimi neštevilnimi jeziki, in leta 1840. so že prevažali po Angleškem pisma po grošu, in to v najbolj oddaljene kraje angleške krone. Število v jednom letu na Angleškem razposlanih pisem je poskočilo že v prvem letu od 75 milijonov na 170. S tem je bila napravljena gaz do one višine, na kateri se nahaja dandanes pošta. Za pet krajcarjev pošlješ danes navadno, ne čez 20 gramov težko pismo ne le v katero si bodi deželo avstrijansko, ampak tudi po vsem Nemškem, in dopisnica za dva krajcarja roma z Erdeljskega v Hamburg ter se vozi skoz pet držav. Koliko li dobi od nje vsaka teh držav? Po tem ne vpraša nihče. Za dopisnico,

oddano v Avstriji, spravi avstrijska pošta dva novca ter naloži s tem drugim štirim državam dolžnost skrbeti za to, da jo dobi v roke tisti, komur je namenjena. Ravno tako se godi na Nemškem; pri tem opravku ni najmanjšega računa. Za milijone goldinarjev se niti peró ne omoči. Tako družbo več držav, v katerih se sprejemajo pisma po tisti ceni na pošto ter se pošiljajo v katero si bodi teh dežel, naj je blizu ali daleč, imenujejo poštno zavezo. Prvi tak poskus je naredila Avstrija v zvezi z vsemi nemškimi deželami. Modri gospodje so sicer zmajevali z glavami ter prorokovali vsem deželam grozno izgubo, če bode romalo petkrajcarsko pismo skoro po vsej srednji Evropi; toda ko so pogledali konec prvega leta v poštne denarnice, niso mogli lastnim očem verjeti, vidéc v njih toliko denarja. To je vzpodbudilo k novim poskusom, in leta 1874. so celó ustanovili svetovno poštno zavezo, kateri je pristopil skoro ves svet. Za majhen denar, za dvajset krajcarjev pošlješ danes navadno pismo v najbolj oddaljene kraje svetá, bodi si v Azijo, Afriko, Ameriko ali Avstralijo. Samo ob sebi se sevéda razume, da so pri tem izvzeti kraji, kjer živé tako divji ljudje, da o pošti pri njih niti govora ne more biti, na pr. mnogo dežel v Aziji, in vsa notranja Afrika in Avstralija. Kitajci so sicer po svoje jako izobražen rod, vendar nimajo o dobroti poštne zaveze prave razumnosti, in njih ni bilo mogoče pridobiti za njo.

Kako bi bili naši predniki pred sto leti z glavami zmajevali, ko bi jim bil rekel kdo: Vaši otroci bodo pošiljali dvajsetkrajcarska pisma ali pa dopisnice po 4 krajcarje v dežele, o katerih vi sedaj še ne veste, da jih je sploh Bog stvaril. In mi? Mi se čudimo, kako so naši predniki mogli tako redkokdaj odposlati kako pismo. Toda oni niso mogli drugače, cene so bile previsoke. Za denar, ki ga je bilo treba plačati za pismo s Slovenskega na Dunaj, shajala je velika družina, in to nekoliko dnij.

Na kak način pak pošiljajo pošte pisma od jednega kraja v drug kraj? Sevéda v današnjih dneh prepeljejo največ pisem železnice. Vsak vlak, s katerim se vozijo osebe, sprejema in oddaje jih na vsaki postaji kaj, na ti več, na oni manj. Godi se to čudovito naglo. Popotnik čaka v železniškem vozu mirno sedéc, da mine minuta, katero ima stati vlak na postaji. Pri tem mu pa niti ne pride na misel, da se je med tem kratkim časom oddala s poštnega voza cela kopa pisem, ki bodo osrečila sto in sto ljudij, ko jim pridejo v roko. Ob jednem pa je sprejel poštni uradnik na voz tudi

ravno tako obilico pisem, kojih nektera bo morda pomolil že zopet iz voza vun takoj na sosedni postaji, druga pak se bodo morda peljala na drug konec svetá. In med tem, ko popotniki v železniških vozovih prijazno med seboj kramljajo ter se veselé svojega urnega potovanja, trudi se poštni uradnik po svojem vozu sem in tja, vtakne to pismo v ta, ono v oni predalček ter nima o hudi poletni vročini niti toliko časa, da bi si obrisal pot s čela; kajti kakor blisk drvé železniški vozovi prek hribov in dolin. Le malo trenutkov in vlak bo z nova zažvižgal ter dal znamenje, da bo zdaj pa zdaj pridrdral na novo postajo. Do tedaj mora poštni uradnik biti s svojim delom gotov; pisma, ki jih je sprejel na zadnji postaji, morajo biti že vsa razvrščena, da jih more, če se vlak ustavi, takoj pomoliti vun in sprejeti zopet druga.

A morebiti ravno toliko milijonov pisem kakor železnice, če ne menda več, prevažá se jih dan za dnevom po velikanskih morských ladijah. Te nosijo pisma v najbolj oddaljene kraje svetá. Najdaljšo železnico svetá imajo Amerikanci; ta se jim iz Nju-Jorka izpuščena ustavi še le čez sedem dnij v Sanfrancisku na nasprotni strani njihove velikanske države. To je gotovo dolga pot, a kaj je proti morský poti iz Londona v Avstralijo, na kateri se zamudé najhitrejšé, kakor ptica pod nebom urne ladije po celih 45 dnij in nočij. Brez pomorske pošte na ladijah ne more shajati nobena država več. Koliko dobička pa prinaša deželi dobro urejena pošta prek morja, to so izkusili na pr. Francozi. Z Bordó-a, francoskega mesta, pošiljala je neka družba bogatih mornarjev svoje ladije prek morja v Brazilijo. Nekterikrat so se ponudili ti možje, da prevzamejo tudi vožnjo pisem, ako jim bo francoska država za to plačevala kako primerno odškodnino. Francozi o tem niso hoteli dolgo časa nič vedeti, a naposled so pa jele nektere premetene glave vendar to stvar natančneje premišljevati. Prišli so do spoznanja, da bi redna in nepretrgana poštna zveza z Brazilijo za Francosko ne bila brez dobička. In rés so se pobotali z ono mornarsko družbo, in niso se motili. V prvi vrsti se je pokazalo to v kupčiji. Poprej so iztržili na to stran Francozi le po 100 milijonov goldinarjev na leto, potém pa precej prvo leto 237 milijonov. Nekaj jednakega so skusili Francozi v svoji kupčiji s Kitajci. Dokler niso imeli morske pošte do Kitajskega, prepeljali so sem in tja blaga le za 50, pozneje pa za 200 milijonov gld. na leto. Vsak otrok pa že pri nas tudi vé, da pade trgovcem tem več goldinarjev v žep,

čim več blaga spečajo. A motil bi se, kdor bi mislil, da romajo pisma le po železnicah in ladijah križem svetá. Sevéda nimajo poštni vozovi na navadnih cestah nič več tiste veljave, kakor poprej, vendar jih je pa še danes po svetu videti na tisoče. Železnic ni povsod, mnogo je mest po Evropi, ki zastonj vzdihujejo po njej. V take kraje prihajajo navadni poštni vozovi ter vozijo pisma k železniškim postajam. Bolj ko so dežele oddaljene od naše omikane Evrope, tem redkejšé so tam železnice in tem večjo veljavo imajo poštni vozovi. Pripréga teh vozov je kaj različna. Pri nas vpregamo vá-nje konje, a v marsikteri deželi gorate Azije vlečejo pošto voli; drugje, na pr. v Kamčatki psi, po Sibiriji in severni Rusiji dirjajo s pošto hitro ko blisk severni jeleni. Celó v nekterih avstrijskih deželah prenašajo pisma jezdecí. Na Španskem na pr. je pošta na konjih celó priljubljena, kar posname lahko vsak iz tega, da predirjajo tu vse pošte z železnico in z vozom 15 milijonov kilometrov na leto, na konjih pa 10 milijonov. Kitajci si držé na pr. za pošto iz svojega glavnega mesta Pekinga do rusko-sibirske meje 500 konj. Ravno tako počenjajo na pr. Rusi, Sijameci, Perzijanci in drugi. V Afriki se pomiče pošta po velblodih, v Indiji in Sijamu jo opravljajo z bivoli in sloni, v južni Ameriki pa z lamo.

Najhitrejša žival za prenašanje pisem so pač izučeni golobje. Že stari národi so porabili goloba za ta posel. Rimljani so neki namerjavali uravnati redno golobjo pošto, ki pa se jim ni obnesla. Pozneje je poskusil jeden ali drug poslati po golobih, ki jih je vzel seboj v tuje kraje, kako poročilo svojim domačinom. V obče pa so bili to le posamezni poskusi. Še le v našem stoletju so se z nova poprijeli golobje pošte. O najbogatejši judovski rodovini Rotšild se pripoveduje, da je večino svojega imetja pridobila tem pôtem. O času Napoleonovih vojsk so pošiljali namreč najeti ljudje Rotšildu po golobih v London poročila o zmagah in pobitkah tega ali onega národa. Prej kakor kdo drug na svetu zvedel je Rotšild o tem ter uravnal po takih poročilih svojo kupčijo in svoje špekulacije. Posebno ceniti so se naučili golobe Francozi, ko so jih oblegali Nemci l. 1870. in 1871. Parižani so poslali iz mesta več ko 100.000 pisem po golobih in več ko 60.000 so jim jih prinesli golobje od raznih stranij svetá v mesto, ki so ga imeli Nemci od vseh stranij tako tesno oklenjenega, da bi jim miš ne bila ušla.

Najnovejša iznajdba za pošiljanje pisem je pošta po cevkah. V velikih mestih, kjer je hitrost neizogibna stvar

in kjer se med hišami ne morejo napraviti železnice in se tudi poštni vozovi premičejo le počasi skoz gnečo ljudij in vozov, pokopali so v zemljo železne cevi, ki imajo kaka dobra dva čevlja svetlobe. S posebnimi stroji pihajo pisma od postaje do postaje pod mestom. Sicer je poštnina za taka pisma dražja, a ker je današnjemu svetu toliko do hitrosti, splačuje se tudi to podvzetje prav dobro.

Največ pisem med vsemi državami na svetu oddajejo Angleži, po 1360 milijonov na leto; za njimi pridejo na vrsto Nemci s 683 milijoni, Francozi s 621 in Avstrijanci s 342 milijoni pisem na leto. Bolj kakor te številke pa govori o sila razviti pošti na Angleškem teža papirja, ki ga na Angleškem porabijo za poštné marke. Ta tehta čez 2000 centov.

Otróčja pesen.

(Otroci vozijo čez lužo drvca z lesenim konjičcem.)

Hitro gori naložimo,
Naglo šarca zaprežimo,
Da čez mórje prepeljámo,
Onikraj dragó prodámo,
Ter nazaj privéze šárec
Pólhen voz nam ljubih stvárec.

Že naprávljena je brvca,
Že drží jo kol in vrvca,
Da ne bi se prelomila
Ter nas v vódo prevrnila.

Radován, ti spredi vódi,
A Milàn, ti vzadi hòdi,
Da, če tréba li, potisneš
Ter v nevárnosti zavrísneš,
A jaz bodem prigledával,
Vsému módro ukazával.

Hijo, hejo, hi, konjiček;
He, potegni nam vozíček,
Gani se, premakni z mésta,
Ker še dolga nam je césta,
Predno se pretovori.
Hijo, šarec, hijo, hi!

Br, ne hóče: al' je gluh,
Al' je lén, al' je presuh

Ter ne more, prešibák,
V réber vléči tovor ták.

Radován, ti mu pritégni,
A Milàn, ti malo drégni,
Da se z mésta máknemo
Ter se ne zatákneto.

He, kaj misliš, Radován?
Kaj si stóril, ti Milàn?
Ti si vódil preslabó,
Ti potiskal premočnó,
Da zlomila se je brvca
Ter zvrnila so se drvca:
V luži blati se vozíček,
V morju tóne nam konjiček.

Le okópaj si lenóst,
Vzdrami trudno si évrstóst,
Da nam bodeš vse čiléjši,
Vse čiléjši in hitréjši.

A mi urno preložimo,
Naglo z nova zaprežimo,
Da čez mórje prepeljámo,
Onikraj dragó prodámo,
Da nazaj privéze šárec
Pólhen voz nam ljubih stvárec.

Josip Kržišnik.

Drevesce.

Drevesce upogibljie
Se žalostno do tál.
Ker hudo rano débeleu
Je trd vihar zadál.

A kólec prisadím mu,
Oprém skrbljivo je,
Da tužno se ne posuší,
Da znova začeté.

Josip Kržišnik.

Birič Juri.

(Humoreska. Spisal Tone iz gošče.)

Prestavi se, dragi mi bralec, z menoj vred v Močeradnico, prijazno vasico, raztezajočo se pod visokim gorovjem. Tam bivajo mirni ljudjé v lepi zastopnosti med seboj. Čeravno se tudi o pravi priliki radi malo pošalijo, vendar to nič ne dé; saj je poštena šala dovoljena, dà — celó potrebna.

Največkrat se pošalijo s svojim občinskim slugo, kterega sploh nazivajo „birič Juri“. Saj je pa tudi ves pripraven za šale ta Juri, in vsak otrok v vasi vé kaj smešnega o Juriju povedati.

On je majhen, suh možicelj, star ravno pol stoletja. Na hrbtu ima precej nepriličen grb, kateri je uzrok, da mora marsikdaj kako zarobljeno slišati. Zaradi tega grba mu namreč rekajo poniglavci, da nosi občinsko blagajnico vedno s seboj. Ti poredneži sevéda nimajo prav, kajti revežev ne smemo zasmehovati. A ne samo Jurijev grb, temveč tudi druge napake in čini njegovi dajejo razposajencem povód, da Jurija pikajo. Pa Jurija take in jednake šale ne bolé; on nikomur ne zameri ter je skoz in skoz potrpežljiva in poštena duša.

Da ga bolje spoznate, hočem vam tu nekaj dogodkov iz njegovega življenja naslikati. Evo jih!

I. Kako je Juri postal občinski sluga.

Predno je Juri nastopil častno službo občinskega sluga ali po domače „biriča“, stanoval je pri svojem bratu Kamšiču „pod goró“, kjer je imel malo čumnato izgovorjeno. Svakinja njegova, t. j. bratova žena pa je Jurija začela črteti ter ga neprijazno pogledovati. Juri strupénih pogledov sit, začne

premišljevati v svoji temni čumnati, s čim bi se bil svakinji zameril. Juri je bil zvita buča, zato mu ni bilo treba dolgo preresetovati; kmalu jo je iztaknil. Mislil je takó-le: „Čumnato res imam izgovorjeno, veže pa ni v pogodbi; svakinja je torej jezna zato, ker skoz vežo hodim. A temu se dá kaj lahko pomagati; bom pa skoz okno hodil!“ — In rés, kmalu hoče poskusiti, kako se bo dal ta sklep izpolnjevati. K oknu pristavi stol, zleze na-nj, pokuka vun, — pa o joj! to gre trdo, grb mu je na poti. — Še enkrat se z vso silo porine naprej in že je zvonaj. K sreči se je na brajdi obdržal, da ni padel. Na trati pod oknom pa zopet začne misliti, kaj mu bo storiti, ker to vendar ne gre, da bi se ubogi Juri moral vselej tako mučiti, kedar bo skoz okno vun in noter plezal. Zopet jo je dobro pogodil. „Okno bo treba razširiti“, misli si, „potém pa dam Štefčevemu mizarju tisto staro dvajsetico, in on mi bo naredil duri; — šip mi itak ni treba.“ Gre tedaj po sekiro in začne gornji tram razsekovati. Ker je bila pa lesena stena že stara in vsa troh-ljiva, začela se je vsa stena tresti in rušiti, ter je v kratkem času iznenadjeni Juri imel vhod, ki je bil večji, ko dve veži skupaj; — célo steno je podrl. Brata ravno ni bilo domá. Ko pa pride domú, moral je na prizadevanje svoje žene Jurija tožiti. Konec tožbe je bil tak, da je Juri izgubil pravico do svoje čumnate. Klatil se je tedaj okoli ter zdaj tú zdaj tam prenočišča iskal.

„Ni nesreče brez sreče“, pravi stari pregovor. Tako je tudi z Jurijem bilo. Občinski sluga v Močeradnici je zmrznil, ker se je bil preveč žganja napil ter na potu v snegu obležal. Treba je bilo drugega občinskega slugo izbrati.

„Kaj hočemo s Kamšičevim Jurijem?“ dejali so odbor-niki, „črez čas ga zna dobiti občina v preskrbovanje, ker je siromak; on naj bo naš novi sluga!“ In pri tem je ostalo. Takó je Juri le s pripomočjo svoje zvite buče prišel do dobre službe.

II. Kako je Juri opravljal službo mesovnega oglednika.

S službo občinskega sluga je bila združena tudi služba mesovnega oglednika. Obeh služeb se je Juri počasi privadil, čeravno je marsiktero nerodnost učinil. A od sv. Lukeža sem pa Juri ni bil več mesovni oglednik, ker so ga morali odstaviti. To se je takó-le godilo:

Ko je krčmar Luka Črnič zvedel, da je postal Juri občinski sluga, terjal ga je za dolžnih pet goldinarjev, in ker mu Juri te svote ni takoj plačal, tožil ga je. Od tistega časa je imel Juri na Črniča posebno piko. Skrbno je pazil na njega.

Kar na enkrat pride od glavarstva na občino razglas o lasnicah ali trihinah. Ker se je na Nemškem več žalostnih dogodkov o ti zadevi prigodilo, bilo je mesogledom ukazano, strogo paziti na svinjsko meso. Juri je bil ravno navzočen v občinski pisarni, ko sta tajnik in župan brala omenjeni ukaz. Da ga je Juri kar z usti in ušesi poslušal, to se umeva samo ob sebi. Ko je zapustil občinsko pisarno, godel je nekaj sam pri sebi, potem se nasmehnil in rekel polglasno: „Sva že skupaj, Luka Črnič; te že imam — ptiček! Dobro si zapomni dan, kdaj si ubogega biriča tožil.“

Čez nekaj dnij pride Črnič k mesogledu in mu oglasi, da bo prihodnjo jutro ob 7. uri svinjo klal, naj jo pride ogledovat. Kdo je bil veselejši od našega Jurija. Celo noč ni zatisnil očesa in če je malo zadremal, sanjalo se mu je od trihin. Videle so se mu trihine v sanjah kot nagnusne grdobe čudovite postave, tako da je včasih ves prestrašen planil kvišku in mahal z rokama sem ter tja, kakor bi se hotel ubraniti teh vsiljencev. Ob 5. uri zjutraj je že bil na nogah ter težko pričakoval trenutka, kdaj bo treba odriniti.

Točno ob 7. uri je že bil pri Črniču. Svinjo hitro zakoljejo in razsekajo. — Juri stopi bliže, — kar še poprej nikdar storil ni, — ter začne meso obračati in na tanko ogledovati. Krčmar ga, čudéč se, opazuje. Kar na enkrat se Juri ojači ter reče: „Tega mesa pač ne boš smel porabiti. Našel sem namreč polno predrobnihih belih pikic v njem; to so trihine, strašno škodljive zverí. Vsak, tudi najmanjši košček se mora pokopati.“

Rekši to, odide. Čez jedno uro pa prinese od župana izdano pismeno prepoved o rabi tega mesa. To prepoved je župan izdal sevéda proti temu, da je Juri kot veščak prevzel vso odgovornost. Naš Jurček se ta čas pač ni spominjal pregovora, ki pravi: Kdor drugim jamo koplje, sam va-njo pade.

Črnič prebira prepoved in rés ne vé, kaj bi počél. Še enkrat pogleda meso z bistrim očesom in ne najde niti najmanje pikice v njem. Hitro napiše pritožbo proti Jurijevi prepovedi na c. kr. glavarstvo, mesó pa obesi v klet. Celih deset dnij je bilo vse tiho, — le meso v kleti je smrdelo tako, da si ga lahko četrť ure daleč ovohal. Kar se pripelje nekega popoldne pred Črničevo gostilno kočija, iz ktere iz-

stopijo trije gospodje. Kmalu za njimi prisopihata župan in naš Juri; zadnji se je tresel po vsem životu. Povedali so Črničū, da so prišli trihinasto svinjsko meso gledat; naj ga jim pokaže.

Ko se klet odpre, morali so vsi žepne rute tiščati pred nos, da jih smrad ni vrgel vznak. Juriju se je pa kar črno delalo pred očmi in ni govoril besedice. Živinozdravnika na tanko pregledata meso, a ne najdeta najmanjšega sledú o trihinah, kar takoj objavita. Zdaj se še le Juriju jezik razveže. On začne trditi, da ta čas, ko je on meso ogledoval, je le kar mrgolelo trihin, sedaj pa jih je najbrž oštir odpravil, ali pa so same popadale na tla, ker jim meso preveč smrdi. Komisija se ni dosti ozirala na Jurijev izgovor; jeden izmed živinozdravnikov pa je nekaj zamrmral, zdi se, da je rekel: „bedak“.

Sodba je bila hitro končana. Naš ubogi Jurče je moral plačati komisijske stroške in se pobotati s krčmarjem za smrdljivo meso. Razun tega je prišel pred sv. Lukežem ukaz od višje oblastnije, da si ima občina Močeradnica izbrati drugega mesogleda. No tako je prišel Juri ob službo mesovnega oglednika. Da se mu je potém še večkrat o trihinah sanjalo, ni mi treba praviti.

III. Kako je Juri vinske duhove rotli.

Vendar si je hotel Jurče ta osodepolni dan zapomniti, češ danes mesogled, in nikoli več! Zató se napoti takoj, ko mu župan, pomilujóč ga, razodene ukrep dotične politične oblastnije, tja v gorovje v staro gostilno imenovano „k Matijčku“. Matijček takih obiskov vesel, prinese hitro pol litra najboljšega, — mošta Jurče sploh ni maral, — pa kos svinjske pečenke. Akoravno Jurčetu ni bilo dosti za svinjino, vendar je s slastjo použil pečenko, ker ni bilo kaj drugega dobiti. No, podlaga je bila dobra, in naš Juri je vlival kupico za kupico v vedno žejni goltanec, kakor bi žareče oglje gasil. Slednjič se že naveliča vedno jedne vrste vino piti, zató reče Matijčku: „Nimaš nič boljšega, tega cvička sem že sit!“

„Imam ga, imam“, odgovori Matijček, „izvrstna črnina je, pa ni na pipi; če hočeš, potegnem ti jo že, toda najmanj en liter.“

„Potegni, pa urno se zasukaj! Kaj je meni danes za en liter vina,“ odreže se ponosno Jurček.

Matijček prinese črnino, in Jurček jo slastno popije. Toda preveč je že bilo te dobrote, kar so nerazumljive be-

sede in zmešani pogledi Jurčetovi predobro pričali. Tihi večerni mrak je objel vse stvari na zemlji, ko se je Juri poslovil od Matijčka. Med potjo so se pa poprej mirni vinski duhovi v Jurčetovem želodcu začeli vzbujati in se pojati sem ter tja. Nekaj se jih je celó v glavo vrinilo, ker ni bilo v želodcu prostora. Jurčetu se je sevéda pri tem najslabše godilo. Zdaj ga je zamaknilo na desno, zdaj je zapotekel na levo ter neusmiljeno z nosom butnil ob star hrast, kateri se pa za ta udarec še zmenil ni.

Jurčetu je pa že vendar bilo preveč tega ujčkanja, zato sklene napraviti mir med belim in črnim, če ne z dobra pa s huda. Možato se torej oglasi:

„Kaj pa imata vidva tu notri v želodcu? Mir hočem imeti! Ti bélec, bodi pameten; močen si močen, pa vendar ni lepo, da bi se postavljaj nad slabejšega. Trikrat toliko te je gotovo skupaj kot ónega črnega, sram te bodi! Ti črnc pa bodi miren v svojem kotu, ne mešaj se z belcem, saj veš, da te premaga. Barvo sevéda imaš hudo in tudi duh tvoj je močan, pa pomisli, da te je le malo — malo — malo.“

To izgovorivši zamakne ga zopet na desno tako, da se z vso silo zaleti v bukev, ki je ob potu rastla, in va-njo butne s čelom, da se mu je kar zabliskalo pred očmi. Potiplje se z obema rokama za čelo in ko se prepriča, da se čepinja še ni razbila, zopet nadaljuje: „Sta li videla sedaj, saj sem vama pravil in vama še povém: Bodita mirna, ako ne, ne bo dobro, gotovo se bosta še kesala, pa bo znabiti že prepozno. Zadnjikrat vama rečem z lepa, ako pa sedaj ne ubogata, zmenili se bomo drugače! Komaj Jurče zadnjo besedo izpregovori, izpodtakne se ob neki korenini, zaleti se nekaj korakov na levo in že leži, kakor je dolg, v blatnem jarku poleg pota. Ko si tam malo oddahne, začne se na ves glas smejati in pravi: „Prav vama je, jaz sem vama gotovo dobro hotel, ko sem vaju svaril, pa me nista poslušala, zdaj pa le delajta pokoro. Vama li nisem rekel, da se ne smeta tepsti ter da bodita mirna, pa vse ni nič pomagalo. Kesajta se kolikor hočeta, zdaj je že prepozno. Saj sem vama pravil, da se bo kaj hudega pripetilo, ako ne bosta mirna. In res, moje prerokovanje se je izpolnilo. Zdaj imata priliko in čas, da se sprijaznita. Prav vama je! Privoščim vama prav iz srca. Prav vama je, trdobočneža neubogljiva. Ha, ha, ha!“

Zadnje besede je Jurče komaj še polglasno izgovoril, kajti že ga je sladki sèn objemati začel. Kmalu je sladko zadremal in smrčal tako, da bi gotovo strah in groza bilo

vsakega, kdor bi ga bil slišal. — Ravno se je cerkovnik v farni cerkvi za veliki zvon obesil, ko se Jurče prebudi. Hitro se prekriža in hoče opraviti jutranjo molitev, — mislil je namreč, da leži domá na svojem ležišču, — kar zapazi, da je oblečen. Hoče se hitro vzdigniti iz nenavadne postelje, pa o joj! Ker je Juri precej trdo padel, napravil je s svojim grbom globoko luknjo. Blato pa, ki je bilo precej gosto, prišlo se je njegove suknje s tako močjo, kakor bi bila sama smola. Jurče misli, da ga sam peklenšček ima priklenjenega ter se tako ustraši, da začne na vse grlo vpiti in na pomoč klicati. Ko Jurče vse sile napne, posreči se mu vendar, iztrgati se iz te neljube ječe.

„Hvala Bogu“, rekel je in se splazil med drevjem za vasjo v svoje stanovanje. Da bi ga videli, kakošen je bil Jurče takrat, smejali bi se mu gotovo. Nos mu je debelo otekel, lice mu je bilo vse razpraskano, obleka pa umazana in blatna; — težko ga je bilo spoznati. Ko se je umil in svojo obleko malo očedil, rekel je sam pri sebi: „Ti ferment-ska črnina ti! Matijček me že ne bo kmalu zopet videl!“ Matijček pa, ki je tisto jutro šel po sol v vas ter videl v dragi Jurčetovo sliko, nasmehnil se je sam pri sebi ter takoj uganil, kaj se je godilo; bil pa je toliko možat, da je molčal in vse za se obdržal. Vendar kakor pravi pregovor: „Nič ni tako skrito, da bi ne postalo očito“, tako je bilo tudi s to skrivnostjo; kmalu jo je vedelo staro in mlado, in da bi ti, dragi bralec, bil zašel tiste dni v Močeradnici v kako veselo družbo, slišal bi bil sam pripovedovati, kako je birič Juri ono nesrečno noč vinske duhove rotill.

IV. Kako je Juri kolero preganjal.

Kot občinski sluga je Juri tudi dostikrat kako prav smešno iztaknil, pa vendar so bili občani zadovoljni z njim, ker je svoja opravila precej vestno izpolnjeval, razun tega pa vsakovrstno šalo pripuščal in sam večkrat kaj budnega pripovedoval.

Pred tremi leti je bila huda kolera na Laškem. Oblast-nije so izdale posebno strogo povelje o pripravah za zabranitev te strašne kužne bolezni, o nadzorovanju laških zidarjev itd. Sevéda je naš Juri vse take in jednake naredbe najpaznejše poslušal ter si jih dobro zapomnil, ker jih je moral pred cerkvijo ob nedeljah razglašati. Tudi občina Močeradnica je pripravljala, kar se je dalo, da bi odvrnila to

strašno šibo. Kupili so karbolove kisline več steklenic, klorovega vapna pa kar celo vrečo skupaj, češ ker pride ceneje, če se ga več vzame.

Neki dan je moral župan tiste občine odpotovati v mesto, ker je bil za porotnika izbran. Naročal je Juriju, naj nosi spise, ktere bo občinski tajnik izdelal, prvemu svetovalcu v podpis ter naj sploh pazi, da se občini kaka škoda ne pripeti.

Peti dan, odkar se je župan odpravil, raznese se v Močeradnici strašna vest, da je v bližnji občini umrl neki laški zidar za kolero. Kaj je početi? „Kolera je tu! kolera je tu!“ vpilo je staro in mlado. K nesreči je občinski tajnik, ki je v sosednem trgu stanoval, zbolel in ni ga bilo, s komur bi se mogel Juri zastran kolere posvetovati. Pa bistra glavica si zna sama v sili pomagati. Slišal je Juri o svojem času ukaz zaradi previdnosti zoper kolero ter vedel o čudni moči klorovega vapna in tiste karbolove kisline.

Na delo torej, da ne bo zamujeno! Jurče vzame vrečo s klorovim vapnom pod pazuo ter prehodi celo vas od konca do kraja in siplje po malem vapno na cesto. Pri zadnji hiši pa izsuje ves ostanek tja ter potolče z vrečo na bližnji plot, da bi se prav nobeden prašek ne odtegnil izvrševanju svoje čudodelnosti. Prebivalci ga strméč gledajo, a ker jih zagotovi, da kolero preganja ter da je prišel takošen ukaz, pusté ga pri miru, čeravno se tu pa tam kateri na skrivnem zaradi tega početja — namuzne.

A ni še bilo dovolj! Jurče nese vrečo nazaj v pisarno, naloži tri steklenice karbolove kisline ter malo prazno skledico v jerbašček, odreže gosto obraščeno hrastovo vejico in se zopet odpravi na osodepolno pot. Pred vsako hišo vlije v skledico kisline, pomoči vejico vá-njo in pokropi z njo hišo od vseh strani, ostanek pa vlije pred hišne duri. Včasih mu kaka kapljica prileti v lice, joj! kako to skeli. Vendar koraka Juri ponosno do zadnje hiše. Ostalo mu je še za polno skledico karbolove kisline. Ko skledico nalije, pomoči vá-njo vejico, a ker je bila skledica prepolna, pomočijo se mu z vejico vred tudi vsi prsti desne roke. Začne ga srbeti, potem boleti in žgati takó, da ne vé, kaj bi počel. V naglici pluskne polno skledico kisline v hišne duri zadnje hiše. A kakor odmev iz hoste, tako tudi kislina v preblizu stoječega Jurčeta nazaj prileti. Nekaj je pride v obraz, nekaj na roki, največ pa na hlače. Peče ga kot živi ogenj in pomagati si ne vé. Beži, kolikor ga noge nesó, vrže jerbašček s steklenicami od sebe in vpije, kakor blazen. Ljudje pri-

leté skupaj, čudijo se divjemu Juriju, a na vsa vprašanja ne dobé drugega odgovora kot: „Kolera! kolera!“

Še le drugo jutro se je prebivalstvo pomirilo, ko se je zvedelo, da je ta vražja tekočina biriču roki, obraz in hlače razjedla, ter da nima kolere. Nekteri so se smejali ter privoščili Juriju te bolečine za svojo bedarijo, drugi pa so hvalili njegovo početje, ker so videli, kako moč ima karbolova kislina. Stare babe pa ga niso mogle dovolj prehvaliti; glasno so kričale: Juri nas je otel kolere, slava Juriju, dokler bo stala Močeradnica!“

Vendar je Juriju ta hvala malo pomagala; strašne bolečine je moral pretrpeti, predno je ozdravel. A kaj so vse bolečine proti strogim opombam župana, ki se je skoro po tem dogodku vrnil domú. O teh vendar rajši molčim, ubogi Juri je že itak dosti imel pretrpeti; le to dostavim, da bi bil zavoljo kolere skoro tudi službo biriča izgubil.

Pet zgledov

pridnosti, varčnosti in podvzetnosti.

(Spisal Ivan Steklasa.)

„Lenega čaka
Strgan rokav,
Pal'ca beraška,
Prazen bokal.“ V. Vodnik.

Pridnost, varčnost in podvzetnost so tri lastnosti, ki storé srečnega posameznega človeka ter cele národe. Brez teh lastnostij ni prave sreče in siromaštvo gospoduje namesto blagostanja povsod, kjer niso te lepe lastnosti domá. So pa tudi te lastnosti prave tri sestre, da jedna brez druge ne more obstati; kajti kaj pomaga vsa pridnost, če ne varuješ, kar si pridobil, in če pridobljenega ne znaš zopet v prave svrhe obrniti. Pridne roke pa pogum večkrat več premorejo nego nakopičen denar brez podvzetnega duha. Bodite tedaj pridni in varčni posebno zdaj, ko vam se priložnost ponuja, da morete tudi majhne denarje vložiti pri poštnih hranilnicah, in ko si kaj prihranite, bodite tudi podvzetni. Da pa vidite, kaj premore pridnost, varčnost in podvzetnost, berite sledeče zgledé, ki vam naj bodo v vzpodbudo pri vaših pod-

vzetjih. Sevéda ne more vsak obogateti, ali vsak more pošteno živeti, če se drži zlatega načela: „Pomagaj si sam, in Bog ti bode pomogel!“

1. Janez Slavič, bogat sodar.

Iz Česke se seli navadno vsako leto mnogo ljudij v Ameriko. Tako se je tudi pred več nego tridesetimi leti preselil mlad človek, izučen sodar, v ta novi svet. Bil je priden delavec ter je hotel, da si kaj pomore; ker se mu pa domá ni posrečilo, šel je zatorej v daljni svet sreče iskat. Izbarkal se je v Nju-Jorku, glavnem pomorskem mestu zjedinjenih severno-amerikanskih držav. V žepu je imel morda še kak tolar, ki ga je prinesel s seboj iz domovine, v srcu pa je imel voljo za delo, in sicer tako čvrsto, odločno voljo, pred katero se kamenje krši in kateri ni zapreke, pa tudi ne protivščine, da je ne bi nadvladala mladost. Janez Slavič, tako se je imenoval ta mladeneč, razgledaval je prve dni svojega prihoda v Ameriko v tem velikem mestu ono silno delo, ono trgovino, ono veličanstvo, ki človeku dušo povzdiguje, a zraven pa je tudi mislil, bode li mogel v kratkem dobiti kako delo, ker denar mu je že skoro pošel; a v čisto tujem mestu je še mnogo huje živeti nego v svojem kraju, med svojimi ljudmi. Nekega dne se poda ves zamišljen iz mesta Nju-Jorka ter pride do vasi, v kateri je bila največja trgovina vseh zjedinjenih držav. Nikdar bi ne bil niti sanjal, videti takega veličanstva! Tukaj je palača do palače, dokler ti more seči oko; tovarne so prekrižane z železnicami; tukaj ni niti delu, niti prevažanju, niti izvažanju ne kraja ne konca; a vrtovi na okoli so kitili ta svet v svetu: — pa vse to je bil imetek jednega samega človeka, dobitek jedne same pameti, ki je s tem vzdrževala tisoč in tisoč delavcev ter raznašala slavo in ponos svoje domovine na široko in na daleč po svetu. Ko se približa Janez do vrat te vasi, postoji kakor okamenel ter gleda zdaj na desno zdaj na levo. Ako bi ga bil kdo gledal, bil bi gotovo opazil, da nekaj snuje in premišlja, ker se je dozdevalo, kakor da ga je nekaj privezalo na prag onih železnih vrat. Ko je on tako pregledaval in razmišljeval, pride mimo tudi gospodar one vasi. On opazi precej tega tujega človeka pred svojimi vrati, kako je zamišljen in osupel, pa ga zatorej vpraša, da li je morda iz daljnih krajev?

„Sem“, odgovori mu Janez, „od daleč, tam s Českega.“

„Pa gledaš menda,“ pravi gospodar, „to veličino, kakoršne nisi videl tam v vaših krajih in ki ti morda tudi duh obodruje.“

„Motiš se, gospod, jaz gledam to veličanstvo jedino zato, ker mislim, kako bi se s časom dalo še bolj povzdigniti.“

„Pa kdo si ti“, reče mu gospodar, „da toliko v bodočnost upaš ter se toliko na-se zanašaš, kakor da bi tudi ti mogel kdaj kaj takega doseči?“

„Jaz sem sodar, gospod.“

„Pa si li že našel dela?“

„Nisem.“

„Hočeš-li pri meni delati?“

„Hočem.“

Tako je Janez prevzel delo pri tem nju-jorškem bogatašu, ki ga je pa kasneje tudi radi njegove velike pridnosti posebno hvalil ter trdil, da bolj pridnega, pametnega in podvzetnega delavca poprej ni še nikdar imel. Janez je bil pa tudi zares priden, in čez dvajset let so amerikanski časopisi opisovali in slavili nove tovarne za razne stroje — in te tovarne je postavil naš Janez Slavič, kar so potrjevali tudi nadpisi na njih. Tisti časopisi, ki so pisali o tem bogastvu, trdili so tudi, da kaj takega še niso videle amerikanske države. Sodarski pomočnik je tedaj izpolnil, kar je bogatemu Amerikancu obljubil, da ga bode namreč v čvrsti volji in neumornem delu prekosil. A kako je on v tako kratkem času tako silno obogatel? Ko bi ga kdo o tem poprašal, odgovoril bi navadno: „Po dne sem delal, kar mi je pamet in moč dopuščala, po noči pa sem prebiral knjige ter premišljeval, kako bi obrnil oni denar, ki sem ga po dne zaslužil; kajti majhen je bil zaslužek in prav se je moral obračati. Na tak način tedaj, trud do truda, misel do misli, krajcar do krajcarja kot zrno do zrna, dokler ni postala ta velika pogača. Večkrat nosi majhen ali pošten promet veliko trgovino, a velika poštena trgovina to-le, kar vidiš. Veruj mi, prijatelj, da pridnost, varčnost in podvzetnost vedno blagoslov božji spremlja, a to troje zedinjeno more ves svet predrugačiti in popraviti.“

Naš Slavič je živel še dolgo kot bogat in zadovoljen trgovec, ali bil je vedno jednako priden kakor v svoji mladosti. Pri smrti svoji je zapustil veliko premoženje, ki ga je lepo razdelil med svoje ljudi, pa tudi svoje drage domovine ni pozabil, nego se je spomnil svojega ljubega rojstnega kraja, kjer se je sezidala iz njegove zapuščine lepa farna šola in še lepša župna cerkev. Še dandanes se spominja vsak pre-

bivalec svojega rojaka dobrotnika in mnoga molitev se je izmolila za-nj v lepi cerkvi; otrokom pa, ki pohajajo domačo šolo, pripoveduje se vsako leto o Janezu Slaviču, siromašnem sodarskem pomočniku, ki je postal kasneje bogat trgovec v daljni Ameriki, pa vendar svoje domovine ni pozabil, ter se jim predstavlja kot uzor delavnega, varčnega in podvzetnega moža, pa tudi poštenega rodoljuba.

2. Karol Žakvard, glasovit tkalec.

Najznamenitejša iznajdba za tkalce so gotovo krosna, ktera je izumil in sestavil Karol Žakvard.

Žakvard se je narodil l. 1752. v Lijonu na Francoskem. Njegov oče je bil delovodja v neki svilarnici, in mati njegova delavka v isti tovarni. Ker se je v istem času, kakor še tudi dandanes, v Lijonu največ svile na celem Francoskem stakalo, imeli so tkalci po navadi preveč dela ter so celó svoje otroke pri tem poslu rabili, kar pa gotovo za nežno mladino ni bilo dobro; kajti v tovarnah premladi ljudje kaj lahko zdravje izgube. Mladi Žakvard je to tudi sam izkusil, pa zategadelj ni imel pravega veselja do te očetove obrtnosti, čeravno ga je oče za to odločil ter ga ravno zato tudi v šolo ni hotel pošiljati. Ko je bil Žakvard deset let star, umrla mu je mati in njega vzame zdaj k sebi neki žlahtnik, da bi se izučil pri njem bukvoveštva, kar se je tudi zgodilo. Že zdaj je začel razmišljevati, kako bi mogel siromašnim tkalcem poboljšati njihovo žalostno stanje, kajti sam je izkusil to trpljenje. Pri vsem svojem vsakdanjem poslu je želel, da se v navadnem strojništvu izuči, ker samo na ta način bi se dala njegova dobra želja izvesti. Žakvard je bil star dvajset let, ko mu je oče umrl. Zdaj je ostal brez vsake pomoči, kajti oče mu ni zapustil družega, kakor svoje stare statve. Žakvard je razmišljal, ali bi ostal knjigovezec, ali pa bi se lotil očetovega posla. Konečno se odloči za zadnje, kajti nadejal se je, da bode mogel pri tem laže svoje osnove izvesti. Ali vsak dan se mu je pri vsej njegovi marljivosti slabeje godilo ter je bil prisiljen, da je zapustil svojo delavnico ter se podal v neki kamenolom, kjer si je vendar toliko zaslužil, da je mogel sebe in svojo rodovino prehraniti.

Takrat je besnel po celem Francoskem strašen prevrat in krvava vojska se je ponavljala leto za letom. Tudi naš Žakvard stopi v bojne vrste, da brani domovino svojo. V neki bitki izgubi svojega štirinajstletnega sina, ki se je z njim

boril proti sovražnikom. Ta nesreča ga je tako ganila, da je popustil nezadovoljen vojaško življenje ter se vrnil v svojo rojstno mesto Lijon.

To mesto je v francoski prekuciji strašno mnogo trpelo, kajti bilo je skoro popolnoma razdejano, štirideset tisoč prebivalcev pomorjenih, deset tisoč pa se jih je razbeglo. Poprej tako cvetoča obrtnost tega mesta je bila popolnoma pokončana; a ko so nastopili mirni časi, trudila se je francoska vlada, da dovabi izseljene delavce nazaj v njihovo domovino ter povzdigne zopet poprejšnjo obrtnost do stare slave in veličine.

Ko se je tedaj Žakvard vrnil v svoje rojstno mesto, razmišljal je neprenehoma, kako bi izumil nekakošen pomočni stroj za tkanje, samo da se otroci osvobodé težavnega dela. Konečno je bil stroj izumljen, ali izumitelju je manjkalo denarja, da svojo osnovo izvede. Iskal je pomoči pri bogatih sosedih, ki so mu jo tudi dali, uvidevši, od kolike koristi bi utegnil ta izum biti za nje. L. 1799. je dogotovil svoj novi stroj ter ga izpostavil na ogled. Sicer ta stroj za tkanje ni bil tako dovršen, kakor ga je s časoma dogotovil, vendar pa je s početka z njim svoj cilj dosegel ter otroke osvobodil težavnega posla, kajti po vseh lijonskih tovarnah so ga začeli rabiti.

On je dobil na svoj izum povlastilo ali lastninsko pravico, vsled ktere ni smel nobeden drug tega stroja delati. Tako je mogel postati bogat mož. Ali on ni uporabil svojega povlastila, nego se je dalje trudil, kako bi mogel svoj stroj najbolje urediti. Francoska vlada je precej uvidela važnost tega izuma ter je njega pozvala, da bi v veliki dvorani palače za lepe umetnosti sam poučeval mlade tkalce, kako se na tem novem stroju tke. Čez dve leti pa ga je vlada poklicala v Pariz, kjer je na njeno zadovoljstvo izumil nov stroj za tkanje vrš ter za to dobil lepo nagrado. Tedanji general, kasnejši cesar Napoleon, voščil mu je srečo zaradi njegovih izumov. Trud njegov je bil obilno naplačan. Vlada francoska ga je imenovala za učitelja pri šoli za umetnosti in obrtnosti. Tako ni bil samo obskrbljen, temveč je postal tudi slaven izumitelj. Vidite, kaj vse pridnost ne doseže?

Kot učitelj mogel je Žakvard v miru vse svoje lepe osnove izvesti ter jih med svojimi mnogobrojnimi učenci razširjati. On je izumil in popravil mnogo strojev posebno za tkanje in pletenje trakov. Tukaj je videl tudi prvokrat ostanke nekega za klječarstvo pripravljenega stroja, ktere ga je izumil

Vaucanson. Le-ta stroj je bil prav podoben in ravno v isto svrhu dogotovljen kakor Žakvardov, na ktereга je bil dobil že povlastilo. Vendar pa je hotel Žakvard Vaucansonovo mašino, ktere poprej ni poznaval, v novič popraviti in za delo prirediti. S časoma pa je Žakvard uvidel, da se njegova nakana ne da na noben način izvesti, ker bi potreboval za popravek preveč denarja in ker bi ta popravljeni stroj pri delu zahteval preveč močij. Žakvard pa ni dolgo v Parizu ostal. Poklicali so ga iz nenada v njegovo rojstno mesto, da bi tamkaj prevzel poslovodstvo v novi tovarni za preproge. Dolgo je premišljeval, ali bi prevzel to službo, kajti vedel je, da ga čakajo pri odpretju te tovarne velike zapreke radi pomanjkanja sredstev za vzdržavanje. Ali on je bil podvzeten in bistroumen mož ter si je znal pomagati v vsaki zadregi. Tako se je tudi zdaj zgodilo. Od velike vrednosti je bilo zdaj zá-nj natančno poznavanje Vaucansonovega stroja. Na temelju tega stroja izumil je Žakvard čisto novo mašino, ki je bila izvrstna za rabo, kajti prav malo sil se je zahtevalo, da je opravljala svoj posel vsem na zadovoljstvo. Že l. 1805. je dogotovil ta svoj stroj, ki se še dandanes imenuje Žakvardov stroj. V vse tovarne so ga sprejeli ter se niso mogli dovolj načuditi, kako lepo in hitro dela. Od vseh stranij je dobival pohvalne svedočbe. Pa tudi cesarska vlada ni pozabila na-nj. Mestnemu svetovalstvu lijonskemu je bilo namreč naloženo, da dovoli Žakvardu dosmrtno plačo od 3000 frankov, a ko bi on poprej umrl, njegovi ženi polovico od tega iznosa (en frank = 40 kr.). Zató pa je Žakvard prepustil mestu Lijonu vse pravice do njegovih iznajdeb. Po drugem cesarskem pismu pa mu je bilo odmerjeno nagrade petdeset frankov za vsaka krosna, kjer se je rabil njegov stroj.

Žakvard se je od sedaj neprenehoma trudil, da svoj stroj popolnoma dovrši ter ga povsod uvede; tudi je sam pokazoval, kako se dá stroj lahko rabiti in koliko robe se more z njim v kratkem času izgotoviti. Vendar pa je bila pri vsem tem, da se je cesar za njegovo iznajdbo zanimal ter mu za vsak stroj tudi nagrado obljubil, njegova prava zaslužba premajhna. Njegove osnove in kalupe so rabili drugi nepostavno, in kakor je bil on nesebičen, izpregledal je to mirne duše, ali srce ga je zbolelo, ko je izkusil, da so oni, za ktere se je največ trudil, prav nehvaležni in njemu celó sovražni. Ta nezahvalnost je bila tolika, da ga je skoro v nesrečo pahnila. Njegove prave stroje so iz tovaren iz-

vlekli na trg ter jih tukaj sežgali, a radovedna množica je to s svojim vpitjem odobraval. Tudi po drugih mestih so Žakvardove stroje pokončali. Pa to še ni bilo dosta! Svet delavcev ga pokliče celó pred sodnika, kajti poslovodje so ga tožili, da so vsled izuma njegovih strojev izgubili mnogo zaslužka in da jim mora on vso izgubo povrniti. Svèt obrtnikov ga zarés obsodi, ali na njegovo prošnjo mu je bilo dovoljeno, da dokaže protivno, kar so delavci trdili. Žakvard je sestavil zopet jedno svojih mašin ter je tkal z njo sam pred veliko množico radovednih, ki so trdili, da njegovi stroji niso nič vredni. Delo mu je šlo hitro od rok in v kratkem je stkal lep kos krasne tkanine. Sodniki so ga morali zdaj za nedolžnega spoznati. Kako kratkovidni so vendar večkrat ljudje, da svoje največje dobrotnike zaničujejo in preganjajo! Mesto Lijon ne bi bilo to, kar je dandanes, da ni Žakvard s svojimi stroji propadlo tkalsko obrtnost povzdignil. Pa koliko se je moral boriti ta veliki dobrotnik proti nevednim in zapeljanim ljudem! Vendar pa se je tkalo l. 1825. v Lijonu že mnogo z njegovim strojem, kajti med tridesetimi tisoč krosni bila jih je jedna tretjina, ki so tkala z Žakvardovim strojem, kterega so v inozemstvu spoznali že zdavna za najboljšega.

Prebivalci mesta Lijona so spoznali, da so storili Žakvardu veliko krivico, ko so mu odvzeli letno plačo; zatorej so mu jo zdaj zopet povrnili ter dali celó po nekem umetniku izdelati njegov kip, ki so ga postavili v tamošnji muzej. Leta 1819. pa je dobil od vlade francoske za svoje zasluge red častne legije, največje odlikovanje za francoskega državljana. In naš Žakvard je to tudi gotovo zaslužil.

Žakvard je bil popolnoma zadovoljen, ker je doživel, da so njegove osnove vendar le zmagale; njegov stroj se je začel rabiti po vseh tovarnah. Sit burnega življenja hotel je zadnje dni v miru preživeti. Njegova sicer ne velika plača je bila dostatna za njegove majhne potrebe. Blizu Lijona, v priprosti hišici z lepim vrtom je živel on s svojo ženo v miru. Nikdar se ni tožil na težave, ki jih je pretrpel v svojem burnem življenju, kajti dobro je vedel, da ne more brez tega biti nikdo. Bil pa je zadovoljen, ker je svoje moči žrtvoval za korist človeštva.

Umril je l. 1834. Lesen križ so mu postavili na grob. Kasneje pa so se spomnili Lijonci njegovih velikih zaslug ter mu postavili l. 1880. bronast spomenik, ki stoji še dandanes pred mestnim vrtom ter spominja na moža, kteremu se ima današnji Lijon zahvaliti za svoj napredek; kajti Lijon je dan-

danes drugo mesto Francosko, šteje čez 300.000 prebivalcev, od katerih je 140.000 delavcev, ki so večjidel tkalci svile, ktere za 500 milijonov frankov na leto izdelajo, in sicer z Žakvardovimi stroji. Vidite tedaj, dragi bralci, koliko more priden in podvzeten človek ljudém koristiti!

3. Jakob Gutman, glasovit podobar.

Jakob Gutman se je narodil v Aradu na Ogerskem, kjer mu je bil oče siromašen krojač, a mati siromašna branjevka. Stariši so skrbeli po mogočnosti za svojega otroka, a ko je odrastel, želel je hoditi v šolo; ali stariši mu zaradi prevelikega siromaštva niso mogli te želje izpolniti. Ko je pa duhovnik istega mesta opazil, kako bistroumen je deček, pomagal je radodarno, samo da se otrok kaj koristnega v šoli nauči.

Do trinajstega leta je hodil deček v šolo ter se posebno pridno učil; ali nastopil je pa tudi že čas, da se kakošnega koristnega rokodelstva poprime. Oče ga dá v nauk k svojemu prijatelju puškarju, da se nauči puškarstva. Mladi Jakob se je kaj pridno dela poprijel ter je kmalu postal prvi pomočnik pri svojem gospodarju. Bilo je pa tudi potrebno, da kaj sveta vidi, in ko ga je že mnogo obhodil, pride konečno na Dunaj. Tukaj je bil sprejet kot pomočnik pri nekem prav glasovitem mojstru, ktereга je posebno veselilo, ko je videl, da mladi Gutman ne dela samo, kar je moral, nego da tudi prosti čas prav dobro za svoje naobrazenje uporablja. Ob nedeljah je zahajal mladi puškar kaj rad v šolo za umetnost ter se tukaj posebno rad vadil v risanju in vrezovanju. V teh umetnostih je tako lepo napredoval, da je v kratkem popustil puškarstvo ter se popolnoma posvetil vrezovanju.

S svojo neumorno pridnostjo se je v tem novem poslu v kratkem tako izuril, da se je po celem mestu o njem govorilo, kako izvrsten mojster je on; vsled tega pa je dobil tudi toliko dela, da si je lepo sam pomogel, pa tudi kot dober sin svojim starišem, ki so od starosti obnemogli, mnogi petak za živež poslal.

Ali mladi Gutman je hotel še kaj več doseči. Sicer bi bil mogel z lepim zaslužkom, ki mu ga je njegovo rokodelstvo dajalo, zadovoljen biti, vendar pa njegov duh ni miroval, nego neprenehoma hrepenel, kako bi postal glasovit umetnik. Odloči se zatorej, da hoče postati podobar, in to je tudi v resnici dosegel. Predno pa je svoj prvi posel popustil, hotel

si je zapustiti trajen spomenik kot dolbec. To pa je mogel izvesti po naključji dvakrat. Ko se je namreč sin njegovega mojstra povrnil s potovanja ter hotel postati samostalen, izdelal je za dokaz, da svoj posel dobro razumi, krasno puško. Zdaj jo vzame pa še Gutman v roke ter jo tako mojstersko izdolbe, da je dobil za to na umetnijski izložbi občno pohvalo. Kasneje pa je dal za umetno dvorano kneza Meterniha pripraviti iz litega jekla tobačnico, ki je imela pokrov od štirih cekinov. Na to tanko pločico je vrezal Gutman celi prizor iz turške vojske. Knez mu je daroval za to štiri sto goldinarjev. To je bilo pa njegovo zadnje delo kot dolbca.

Priden kakor je bil, postal je v kratkem času pravi mojster v podobarstvu, in kmalu je bil poznat kot izvrsten umetnik v ti stroki. Vrh vsega tega mu je bila pa tudi še sreča mila. Baron Rotšild, poznati milijonar, naumil je dati izklesati svojo podobo od mramorja, ali se ni mogel dolgo odločiti, komu bi to delo izročil, ker mu do zdaj še noben umetnik po njegovi volji naloženega posla ni izpolnil. Gutman je o tem slišal ter poprosil tajnika baronovega, s katerim je prijateljeval, naj bi ga priporočil svojemu gospodarju. Rotšild je na to privolil, poklical k sebi Gutmana ter ga prav prijazno sprejel. Gutman se je lotil posla ter delal natančno kot pravi umetnik, ki hoče kaj izvrstnega in popolnega dovršiti. Podobo je izvrstno pogodil; Rotšild je bil popolnoma zadovoljen ter dal od nje štiriindvajset vlitkov narediti za svoje žlahtnike. Tako je postal Gutman od glasovitega dolbarja znamenit podobar.

Za umetnike pa je prava šola od nekdanj Italija. Tudi našega mladega podobarja je tjakaj želja vlekla. Ali kako to doseči, ker za to je treba priporočbe, pa tudi sredstev, a naš umetnik v tem kratkem času ni mogel toliko zaslužiti, da bi mogel v tuji zemlji sam sebe vzdrževati, pa tudi stariše svoje podpirati. Ali našli so se dobrotniki, ki so se za-nj potegovali. Posredovanjem barona Rotšilda, kneza Meterniha in grofa Esterhazija bilo mu je mogoče napotiti se v Rim ter tukaj nadaljevati svoje nauke v podobarstvu.

V kratkem se je pokazalo, kaj premore pridna glava. Kakor je želel in hrepenel za Rimom, tako je zdaj, ko je dosegel svoj cilj, vsak trenutek upotrebil za svoje daljno nabiranje. Kmalu je bil znan med umetniki rimskimi, in njegove lepe podobe so se vsem dopadale ter so ga zaradi tega mnogi odlični možje klicali k sebi, da jim naredi njih podobe. Njegovo najboljšo delo pa je nedvojbeno podoba pa-

peža Pija IX., kajti bolje je ni noben umetnik izklesal. To doprsje si je naročil baron Rotšild, ki je takrat bival v Neapolju. Hotel je papeževo podobo podariti neki cerkvi v spomin. Umetnik je bil pripraven, da izvede ta častni nalog baronov; ali želel je tudi, da nekaj izvrstnega izdela, zato pa bi bil moral papeža sam videti. To pa se je dalo prav težko doseči, in to tem manj, ker podobe niso bili sv. oče sami zá-se naročili. Poprosil je v tem pogledu večkrat za pomoč Rotšilda, pa tudi grofa Esterhazija, ali vselej brez uspeha. Konečno pokliče vendar nekega dne grof Esterhazi mladega umetnika k sebi ter mu reče, da mu hoče pomagati pri njegovem podvzetju, ako se s tem zadovoljava, da svetega očeta pri občni zaslišbi vidi in nariše. S tem je bil umetnik zadovoljen.

Meseca septembra l. 1850. je bilo vse pripravljeno, in precej prvi dan, ko je Gutman prišel v Vatikan (t. j. v palačo papeževo), bilo mu je mogoče videti in govoriti s papežem. On je bil v veliki dvorani, kjer so sv. oče sprejemali ljudi v zaslišbo. Dragoceni prestol, ki se je ves v zlatu lesketal, bil je pripravljen za zaslišbo; pred prestoljem je stala miza pokrita z baršunasto preprogo, z zlatimi zabernki, ki so se dotikali dragocene šarenice (preproge) na tleh. Na ti mizi je stal križ od slonove kosti, prav dragoceno delo, zraven pa pisalo od čistega zlata in še nekaj prav dragih umetnin. In dva koraka za prestoljem je stal naš umetnik ter čakal na prihod poglavarja katoliških kristjanov.

Sv. oče pridejo v dvorano ter si dadó umetnika predstaviti ter ga vprašajo, kakošen namen ima njihova podoba, katero bi rad on izdelal? Gutman odgovori ponižno: „Naročena je za Neapolj.“

Papež pa pristavijo rekóč: „Mislil sem, da je naročena za Ogersko.“

Gutman odvrne Njihovi Svetosti: „Za Ogersko, moje domovino, nakanil sem izdelati drugo na svoje stroške.“

Papež so na dalje izpraševali: „Tedaj je nekdo podobo naročil?“ A ko Gutman pové, da Baron Rotšild, rečejo sv. oče smehljaje se: „Na ta način pa se nadejate dobiti veliko nagrado.“

Na to odvrne Gutman ponižno: „Za mene je samo milost Vaše Svetosti od velike važnosti.“

Takó se je dovršila zaslišba in papež se vsedejo na prestol. Zdaj nastane za trenutek velik mir in splošna zaslišba se začne. Dve uri so sedeli sv. oče na prestolju, in

Gutman je upotrebil ta dragoceni čas za svoje delo. Še pri dveh zaslišbah je smel naš umetnik prisoten biti, in ker so le-te v obroku od treh do štirih dnij trajale, bilo mu je dovoljeno še štirinajst dnij delati v navedeni dvorani, ki se je vsak dan navlašč zá-nj odpirala in zapirala. Nekega dne, ko je Gutman marljivo delal, pridejo v dvorano sv. oče z dvema prelatoma, pregledajo podobo ter pohvalijo umetnika, da jih je prav dobro pogodil. Gutman je po navadi pri delu klečal, papež pa mu namignejo, naj vstane. „Ta trenutek“, pravi umetnik, „skočil sem po koncu, pogledal bistro in točno, in kjer koli sem na podobi z roko potegnil, mislil sem, da sem ji udahnil življenje.“

Črez štirinajst dnij je bila podoba kot kalup od sadre gotova. Potém pa jo je vzel umetnik s seboj ter jo začel izdelovati iz mramorja, kar je tudi najlepše dovršil. In ta podoba slavnega papeža Pija IX. je najboljja od vseh, kar jih je bilo izdelanih.

Od tega časa je imel naš umetnik toliko naročil od najglasovitejših rodovin, da je mogel jedva vsem zadostovati ter je vsled tega postal tudi precej premožen. In tako je postal od siromašnega puškarskega pomočnika vsled velike pridnosti in podvzetnosti naš Karol Gutman jeden najbolj imenitnih podobarjev v Rimu.

4. Anton Dreher, podvzeten pivovar.

Marsikteri izmed vas, dragi bralci, okrepcal se je gotovo že večkrat, posebno po letu, s pivom, ki je zdrava in cena pijača. Slišali ste tudi morda imenovati to pivo švehatsko ali Dreherjevo; toda gotovo si niste glave trli, zakaj se tako imenuje. Naj vam tedaj jaz povém: švehatsko se zove po mestu, kjer se to pivo vari, Dreherjevo pa po gospodarju teh tovaren. Hočemo torej nekaj črtic povedati o tem glasovitem pivovaru, čegar pivo se pije dandanes gotovo po celem svetu.

Anton Dreher se je narodil l. 1810. Njegovi stariši so bili mestjani švehatski, pa nič kaj premožni; kajti s svojo malo pivovarno v Švehatu blizu Dunaja si niso mogli veliko pomagati. Ko je Anton odrastel, hodil je v domačo šolo, da si pridobi tukaj najbolj potrebnih znanostij za navadnega mestjana, in ko je šolo dokončal, delal je pridno v očetovi pivovarni kakor vsak drugi pomočnik. Ali mladi podvzetni pivovar ni imel mirú domá, temveč je hrepenel, da vidi in

izkusi kaj svetá; mala, neznatna pivovarna očetova mu je bila preozka, a pomagati si ni mogel, da jo razširi, čeravno je bil silno podvzeten in priden. Hotel je poprej videti londonske pivovarne, o katerih je slišal mnogo pripovedovati in o katerih je mnogo in mnogo bral. Bilo je sicer težko podati se v svet, kajti podpore ni imel nobene, ali njegov podvzetni duh je tudi te potežkoče prevladal. Veselo se odpravi v London, glavno mesto na Angleškem, ter dobi tukaj v največji pivovarni dela. Zdaj je on pridno delal pa tudi na vse pozorno pazil, saj se je hotel kaj naučiti naš mladi pivovar in tukaj je imel dosti priložnosti. V duhu svojem je že snoval, kako bode očetovo pivovarno v neznatnem Švehatu razširil ter jo uredil, kakor so londonske. Te svoje osnove pa je kasneje tudi v istini v veliki meri izvedel.

Leta 1836. se je vrnil Dreher iz Londona ter prevzel pivovarno v Švehatu iz rok matere, ki je dozdej kot vdova ta posel nadaljevala. Zdaj se mu je bilo treba zarés poslati, če je hotel ono izvesti, kar je bil v Londonu sklenil. Z neizmerno pridnostjo, neumorno delavnostjo, pa tudi s svojim velikim znanjem, katero si je pridobil v svetskem mestu Londonu, posrečilo se mu je, da je postal prvi pivovar na celem svetu, pa tudi da plačuje največji davek v celi avstrijski državi; zakaj davek, ki ga Dreherjeva pivovarna odrajuje, iznaša vsako leto gotovo več ko jeden milijon goldinarjev.

Švehatska pivovarna je pa tudi jedna največjih na svetu. L. 1865. je zavzemala petnajst oralov prostora. Sušilnice same iznašajo šest sto štirijaških sežnjev in skladišča za slad drzé šestdeset tisoč vaganov. Od šest ponovk v varilnici drží največja pet sto veder in kedar se pivo vari, navari se ga na dan do tri tisoč osem sto veder.

Dela se pa v ti pivovarni s tremi parostroji, jednim samovozom ter tudi z vodeno silo, skupaj s silo od osemdesetih konjskih sil; trije kotli za paro, od katerih dela jeden s petdesetimi, drugi s šest in tridesetimi in tretji s tridesetimi konjskimi silami, pripravljajo potrebno paro. Hladilnikov je tri in dvajset, kadij za kisanje pa tisoč dve sto šest in trideset, ki drzé pet in šestdeset tisoč veder. Posode ima ta pivovarna sevéda tudi mnogo. Malih sodčekov po vedru ali po dve vedri, v katerih se pivo dalje razpošilja, je čez jeden in dvajset tisoč, in štiri tisoč velikih, ki vedno na mestu stojé ter poprečno po devetdeset veder drzé. Vrh tega pa se nahajata še dva velika soda vsak po sto in petdeset veder.

Pivo iz tovarne prevažna na kolodvor in k raznim krčmarjem osemdeset konj in dve sto petdeset volov. Dandanes se izvari piva v Dreherjevi pivovarni gotovo čez sedem sto tisoč veder na leto. Kolik razloček od očetove pivovarne, v kateri se je l. 1836. izvarilo samo trideset tisoč veder, a leta 1860. pa že štiri sto tisoč veder! Dreherjevo pivo je jedno najboljših v Avstriji, gotovo prekaša vsa ostala dunajska, kar se tiče dobrote in okusa. Ni tedaj čuda, da se je proizvod tako pomnožil, ker se je povsod le Dreherjeva roba zahtevala. Iz tega pa vidimo jasno, kaj vse premore podvzeten duh in delo pošteno!

Mestjani švehatski pa so tudi jako cenili svojega pivovara zaradi njegove nesebičnosti in velike dobrote. Izbrali so ga zatorej v srenjsko zastopstvo ter tudi za svojega župana. Kasneje je bil izbran tudi v deželni zbor Dolenje Avstrije in konečno v državni zbor. Toliko čast je dosegel nekdanji siromašni pivovarski pomočnik švehatski! Prav lep dokaz, da more biti cenjen tudi priprost obrtnik v zboru postavodajalcev.

Navadno mislijo ljudje, da je petek nesrečen dan, in da se na ta dan naj nobeno važno delo ne začinja. Ali to je prazna vera. Petek je tako božji dan, kakor vsak drugi, in le če je praznik, moramo se vsakega dela vzdržavati. Tako je mislil tudi Dreher ter je še celó ravno na ta dan prav rad važna dela začental. „Na petek se mi navadno vse posreči“, rekel je večkrat pred svojimi ljudmi, da jih le od prazne vere odvrne.

Dreher je umrl l. 1863. ter zapustil vdovo in jednega sina, ki se je izučil tudi po želji očetovi pivovarstva v Londonu. Po očetovi smrti je prevzel on gospodarstvo ter ga še dandanes vodi v duhu svojega očeta. Premoženje Dreherjevo je bilo cenjeno na več milijonov, in to vse je pridobil nekdanji pivovarski pomočnik s svojo pridnostjo in neumornostjo v kratkem času pet in dvajsetih let.

Ali zraven vsega tega bogastva, s katerim bi bil lahko mirno in dobro živel, bil je on neprenehoma delaven, kakor pred sedem in dvajsetimi leti, ko se je vrnil z Angleškega kot izučen pivovarski pomočnik ter se lotil v majhni očetovi pivovarni v Švehatu posla. Zabavljivci so ga s početka imenovali angleškega pivovara, toda ko so videli, kako uspešno napreduje njegovo podvzetje, bilo jih je gotovo sram; saj delo človeka ne osramoti, ampak lenoba in nemarnost.

Marsikdo postane s svojim bogastvom tudi ohol in gizdav, to pa pri našem Dreherju ni bilo. On je ostal priprost, kakor je bil takrat, ko je kot pomočnik očetovo pivovarno prevzel. Veliko bogastvo ga ni storilo prevzetnega, marveč dobrotljivega, saj je tudi on sam izkusil, kako hudo je siromaku. Podpiral je reveže v obilni meri v celi švehatski okolici, in ko je umrl, ni bilo siromaka, ki ne bi bil jokal za njim ter molil zá-nj. Po smrti Radeckega, glasovitega in vzlasti Slovencem znanega generala, ni bilo na Dunaju videti večjega pogreba, kakor je bil Dreherjev, kajti na tisoče ljudij se ga je udeležilo. Tako se cenijo mestjanske čednosti tudi še po smrti.

5. Ferdinand Lange, spreten urar.

Vsak izmed vas gotovo pozna žepno uro; mnogi so si jo tudi omislili, ker pglavitni namen ure ni po njihovem mnenju le kinč, nego sredstvo, s katerim merimo čas, ki je tako dragocen. Dandanes so žepne ure prav po ceni, vendar pa je tudi prav dragih, ktere kupujejo sevéda bogati ljudje.

Kje pa se izdeluje največ ur? Na Švicarskem, v kantonu genfskem in novogradschem se je ta obrt najlepše razvila in redí še dandanes večji del prebivalstva v teh krajih. Tudi druge vlade in mnogi podvzetni možje so se trudili, da prenesejo to obrt v druge kraje, posebno v siromašne, vendar pa se jim ni vselej posrečilo, razun jednemu, ki je s svojo pridnostjo in stanovitnostjo urarstvo v saskem Rudogorju razširil. In to je Ferdinand Lange, rojen l. 1815. od siromašnih starišev v Draždanih na Saskem. Oče njegov je bil puškar, pa je želel, da bode to tudi sin, ter ga silil delati že v prvi mladosti. Ni se še mnogo naučil, ko je moral zapustiti očetovo hišo ter bil tako prepuščen tujim ljudem, ki so ga iz milosrčnosti izšolali ter ga dali konečno v nauk dvornemu urarju Gutkezu, tedaj najbolj glasovitemu mojstru v ti stroki rokodelstva. Mali Lange se je kaj pridno učil urarstva, a zraven tega je podvzetni mladeneč tudi še hotel svoje pomanjkljivo znanje dopolniti ter je zatorej prav rad pohajal obrtnijsko šolo v Draždanih. Tukaj si je pridobil s posebno pridnostjo in čvrsto vztrajnostjo nenavadno naobraženost za svoj stan. To njegovo obširno znanje pa ni bilo površno, nego prav temeljito, kajti Ferdinand Lange že v svoji mladosti ni bil navajen na polovičarstvo, nego je izdelal vse, kar je začel, točno in dobro.

Takrat je ravno angleška vlada in pa francosko učeno društvo razpisalo visoko ceno za točne ure, posebno pa za ure na ladijah ali časomere, ki so najnatančnejši. Najspretnejši urarji londonski in pariški so se trudili, da naredé najboljše ure. Kdor se je pa takrat sploh hotel popolnoma izuriti v urarstvu, šel je v London ali pa v Pariz. Tako je storil tudi Lange. Podal se je namreč v Pariz, kjer ga je neki urar sprejel v delo. V kratkem je pokazal ondi toliko spretnost, da ga je njegov gospodar postavil v svoji delavnici za poslovodjo. Vendar pa se mu ni dopadalo v Parizu; hrepenel je po svoji domovini, v katero se je tudi povrnil čez jedno leto, čeravno ga je hotel pariški urar z velikimi ponudbami pri sebi pridržati. Lange se vrne v Draždane, oženi s hčerjo poprejšnjega svojega gospodarja ter se združi z njim v poslu. Svoje obširno znanje, katero si je razširil posebno v Parizu, uporabljeval je zdaj pri izdelovanju ur z majalcem za zvezdarje, časomerov in drugih umetnih ur. Izdelki njegovi so bili tako izvrstni, da so bili obdarovani na raznih razstavah s prvimi nagradami ter se še dandanes štejejo med najboljše stroje pri zvezdarnah.

Lange se je pa tudi lotil izdelovanja žepnih ur ter je hotel to lepo in koristno obrt tudi na veliko v svoji domovini razširiti. Žalosten dogodjaj mu je pomagal, da je svojo lepo osnovo izvedel. L. 1841. je vladala v saskem Rudogorju, ki je jako gosto naseljeno, prav huda lakota. O strašnih stiskah teh prebivalcev je slišal tudi Lange, kar ga je hudo ganilo; saj je tudi on še pred kratkim veliko trpel kot reven delavec, dokler mu niso dobri ljudje pomagali, da se je izučil koristnega rokodelstva, ki ga zdaj pošteno hrani. Ne bi li utegnila ta umetnost, ktera je njemu pomagala, tudi jeden del tega nesrečnega prebivalstva rešiti silne bede, ktera ga je zadela kljubu tkanju in pletenju; kajti te dve stroki obrtni niste v stanu tako mnogobrojno prebivalstvo prehraniti, a kamo li premožne storiti, ker je zaslužek pri delu premajhen. In čim bolj je naš urar o tem razmišljeval, tem očitvidneje se mu je zdelo, da bi mogla čvrsta in podvzetna volja razširiti izdelovanje žepnih ur v Rudogorju ter tako to prebivalstvo revščine rešiti. In kar je mladi urar mislil, to je tudi srečno storil.

Ker pa sam ni imel za tako podvzetje dosti sredstev, obrnil se je s svojimi osnovami najpoprej do vlade, in leta je privolila, da se odpre na deželne stroške šola za urarje. L. 1845. je bila zarés utemeljena taka šola v Glažuti, v naj-

siromašnejši vasi celega Rudogorja. V ti šoli se je izučilo v kratkem trideset učencev in dve učenki. Početek je bil strašno težak, in mnogi so majali z glavami, da bi bilo kaj iz tega, češ da s tako zanemarjenimi in nevednimi ljudmi se ne dá tako delo začeti. Ali podvzetni Lange se ni dal pregovoriti, in on je imel prav. Ravno s temi mladimi ljudmi je dosegel najlepši uspeh. Kako dobri in podvzetni mojstri so iz njih postali! Oni pa so tudi dobri mestjani ter prvi člani tovarne, ki ima po celem mesticu več delavnic, v katerih posluje čez dve sto delavcev. Lange je bil vedno teh mislij, da se mora zmirom kaj novega, prvotnega ali izvrstnega izdelati; pa ker je bil sam jako naobražen ter s časom napredoval v umetnosti in znanosti, bilo mu je to tudi mogoče. Kar koli je izumil sam, precej se je tudi v njegovi šoli poučevalo ter v delavnici izvedlo. Da se morejo vsi deli za sestavljanje ur domá izdelovati, a ne naročevati iz Švice, kakor je še dandanes večjidel navada pri naših urarjih, omislil je stroje za to ter izučil svoje učence tudi v tem, kako jih imajo rabiti. S početka so se učili vsi učenci, kako se izdelujejo vsi deli ure, in le-ti učenci so kasneje mogli odpreti svoje lastne delavnice, v katerih so mogli zopet druge poučevati. Tako so se poleg Langejeve velike tovarne odprle še mnoge druge manjše urarnice, in Glažuta je dandanes pravo urarsko mesto.

Dolgo se je Lange trudil in mučil, dokler ni s svojo veliko spretnostjo, vztrajnostjo in znanostjo svoje ure tako dovršil, da so bile na vseh razstavah s prvimi nagradami obdarjene. Langejeve ure se ne cenijo samo na Nemškem, nego so na glasu po celem svetu, ter jih celó v Ameriki prav radi kupujejo. V Glažuti se izdelava dandanes na leto do dvajset tisoč ur, in od teh ste dve tretjini iz tovarne Langejeve. Ondi je tudi ostala šola za urarje, katero vzdržuje urarsko društvo s pomočjo saske vlade.

Kako je bilo v Glažuti pred nekoliko leti vse prazno, žalostno in siromašno, in kako veselo, živahno in blagoslovljeno je zdaj ondoto življenje! In vse to je delo jednega samega možá, ki je znal s svojim talentom in s svojo odvažnostjo iz siromašne vasi storiti bogato mestice.

S pravim ponosom je mogel Lange na svoje stare dni gledati na to svoje delo, kajti za celo bodočnost je ono postalo bogat izvor blagostanju tamošnjega prebivalstva, a Glažuta je zdaj bogato mestice. Zatorej so pa tudi prebivalci tega kraja ljubili in spoštovali moža, ki je bil njihov naj-

večji dobrotnik. Bil pa je tudi splošnega spoštovanja vreden, kajti on ni bil samo natančen delavec in trgovec, nego tudi dober, plemenit in pobožen človek ter podvzeten mestjan. Lange je umrl dne 5. decembra l. 1875., in za njim niso žalovali samo prebivalci Glažute, temveč vse sasko Rudogorje.

Pravljice.

Slovenski mladini spisal J. Fr. Rádinski.

1. Živa voda.

Poletnega popoldne ste pod košato lipo sedeli dve deklici. Bili ste sestri. Mlajša je bila že od svojega rojstnega dne slepa, in ker je bila tako velika revica, da ni mogla gledati žarnega solnca, ne zvezdic, ne lepih rožic, tem bolj jo je ljubila njena sestra. Vodila jo je po polju in gozdu ter ji pravila o vseh rečéh, ktere je videla.

Solnce je vroče pripekalo na zemljo. Mlajši deklici se je začelo zehati in črez nekoliko je sladko zadremala. Starejša pa je zrla proti sinjim goram, izza kterih je v tem hipu priplaval bel oblaček. Dvigal se je vedno više in više. Radovedno ga je opazovala deklica, kako je hitel po nebesnem oboku. Ni še minilo pol ure, plaval je že nad deklico. Bil je bel ko sneg.

„Oj beli oblaček!“ izpregovori dekletce polglasno, „kako rada bi jaz plavala s teboj črez goré in doline, da bi mogla pripovedovati svoji sestri o lepih tujih krajih!“

Komaj izpregovori te besede, vidi, kako se ji približava beli oblaček iz visočine. Legel je pred njo na zemljo.

„Dekletce nedolžno!“ rekel je oblaček. „Slišal sem tvoje besede. Ker je tvoje srčice tako čisto in usmiljenja polno, hočem ti izpolniti gorečo željo. Vsedi se ná-me in plaval bom s teboj po zračnem morju črez goré in doline, kažóč ti njih krasote, da moreš pripovedovati o njih svoji sestri.“

V prvem hipu se je ustrašilo dekletje oblačka, toda ko ga je slišala tako prijazno govoriti, minil jo je strah.

„Rada bi šla“, odgovori mu sedaj, „a glej, tukaj spava moja uboga sestrica. Ko bi se vzbudila in bi mene ne bilo tukaj, bridko bi se jokala; nikamor bi ne mogla iti.“

„Tvoja sestra se prej ne bo vzbudila, dokler se ti ne vrneš. Pojdi z menoj, hočem te zanesti do studenca, v katerem izvira živa voda. Glej, tukaj ravno imaš majhno steklenico. Ako samo enkrat umiješ sestri oči z živo vodo, izpregledala bo zopet. Pred solničnim zahodom že bova drugič tukaj!“

„Moja ljuba sestra bo zopet videla!“ Ta misel je prešinila deklici dušo; za svojo sestro bi vse storila. Enkrat se je še ozrla po speči, potem pa se je vsedla na oblaček. Zdelo se ji je, kakor bi sedela na mehkem mahu. Oblaček se je zopet dvigal više in više. Med tem pa je gledala deklica dol na zemljo ter se čudila, kako je drevje zmirom postajalo manjše in manjše. Kmalu ji je izginila domača vas izpred očí; videla je čisto druge, neznane kraje.

Oblaček ji je potoma pravil:

„Ali vidiš tu spodaj nekaj blestečega, dolgo je in ozko ko črta vijoča se sem ter tja? To je globoka reka. Solnce upira svoje žarke v njo in zategavoljo se blišči. Napaja to zeleno dolinico, da more rasti trava in cvetličice. — Ali vidiš tam nekaj belega? Glej, to je veliko mesto. Hiša stoji tik hiše; večje so in mnogo lepše od onih po vaséh. Mnogo bogastva, pa tudi mnogo siromaštva najdeš v teh zidinah. — Čakaj le! Sedaj pojdiva malo niže. Vidiš li ondi vozove, ki driče tako urno jeden za drugim po železnem tiru? To je železnični vlak, ki prenaša ljudi in blago iz kraja v kraj. — Pojdiva sedaj zopet više. — Sedaj poglej! To so visoke gore, na katerih leži po letu in po zimi sneg. Solnični žarki ga ne morejo nikdar popolnoma otaliti z vrhuncev. — Kmalu boš videla nekaj čisto novega. Vidiš tukaj to neizmerno ravnino? Ni zelena, kakor so travniki naših ravnin; na njej ne pasejo pastirji živinice. To je morje. Vá-nj se zlivajo reke in potoki. Sedaj je mirno; toda kedar nastane morski vihar, počne se močno gibati in strašno burkati, da je groza. Tukaj vidiš ladije, ki hité po morskem ravnini ko železnice po kopnem.“ — —

Hitela sta vedno dalje in dalje. Oblaček je molčal nekaj časa.

„Zatisni sedaj oči in ne izpreglej, da ne bodeš videla groznega propada, do kterega bova prišla sedaj. Obšla bi te

omotica, in ti bi bila izgubljena, kajti jaz bi te potém ne mogel več vzdržati na sebi.“

Dekle uboga. Preteče nekoliko trenutkov.

„Sedaj odpri okó. Skoro boš pri viru.“ Deklica pogleda dol ter vidi gorovje. Obide jo groza. Niti jednega drevesa, niti jedne zeleneče travice ni videti na njem; vse pusto in golo. Samo kamenje in skalovje.

„To je mrtvo gorovje“, reče oblaček. „Imenuje se zagadelj tako, ker je tukaj vse mrtvo. Nobeno drevo ne poganja tukaj korenin, nobenega zelišča ne najdeš na teh golih tleh in nobena ptica ne živi v teh grozno nemih duplinah; celó veter se ogiblje tega kraja. Samó na jednom prostoru boš videla življenje.“

Sedaj se približava oblaček tlom.

„Stopi raz mene ter pojdi po ti stezici tako dolgo, dokler ne prideš do virčka. Zajmi si steklenico vodé ter se vrni tako hitro, ko le moreš. Solnce se že nagiba proti goram. Gorjé ti, ako te mrak dohiti na stezici.“

Deklica je hitela, kakor ji je ukazal oblaček. Črez nekoliko zagleda pred seboj tri zelena drevesa. Ko do njih pride, vidi, da so obdajala virček. Ostrmelo je dekle. Zamaknjena je gledala v čisto vodó; po vodici so plavale zlate ribice, in na dnu virčka je lesketalo brez števila najkrasnejših biserov. Nad dekletom je duhtelo mamljivo cvetje dreves in skrivnostno je šepetalo listje. Po vejah so skakali drobni ptiči ter gostoleli najmilejše pesmice, kakor bi hotele reči: „Ali ni lepo tukaj? Ostani pri nas, dekle!“

Jeden trenutek je stala očarana od divne lepote. — — Zdajci se je zganila. Hitro zajme v steklenico srebernočiste vodice ter se vrne po stezici. Oblaček jo je čakal. Zasedla ga je in zopet sta plavala po sinji visočini. Zopet je morala deklica zamížati nad groznim propadom, in ko sta bila črezenj, pravi oblaček: „Samo okrog vira si našla življenje. Blagor ti, da te taista čaroba ni omamila, sicer bi bila ti ostala ondi, pretvorjena v ptička, in tvoja sestra bi te čakala zamán.“

Utrujena je bila deklica. Zaprla je oči ter zadremala. Ni minilo četrť ure, ko se oblaček ustavi ter spečo dekle vzdrami, rekoč: „Deklica, domá sva. Stori, kakor sem ti rekel.“ Bliskoma je odplaval beli oblaček po teh besedah kvišku ter kmalu izginil dekletovim očém.

Pod košato lipo je še spavala njena sestra. Vzбудivši jo, umila ji je oči in — — dekle je izpregledalo.

2. Solnčni kamen.

Jasna luna seva na sinjem nebesnem oboku in brez števila zvezdic lesketa dol na zemljo. Glej, ondi po zeleni livadi hiti bister potok. Na njegovem obrežju raste potočnica, ki lahko pripogiba k vodici svojo glavico. Potok ji pripoveduje mično pravljico. Stopiva bliže, mladi čitatelj, tudi midva smeva poslušati!

Potok je žuboré pripovedoval:

„Zala cvetlica! mnogo, mnogo sem jaz že videl na zemlji. Tja po travnikih hitéč, vidim in slišim marsikaj zanimivega, toda pod zemljo se še godé vse čudnejše reči, o katerih se tebi niti ne sanja. Ker je danes tako lepa noč in se še tebi gotovo ne dremlje, povedal ti bom jedno dogodbico, katero sem sam videl.

„Nekega dne pride k meni deček, kateremu je bilo dvanajst let. Na obrežju je stal dolgo časa zroč v mojo vodo, od koder je odsevalo njegovo cvetoče in nedolžno obličje.

„„Potok, oj žuboréči potok!“ nagovori me sedaj. „Sinoči so mi pravili babica, da je v neki gori skrit solnčni kamen, ki se blesti kakor solnce. Povej mi, povej, žuboreči potok, kje je tista gora?““

„Idi zmirom kraj mene navzgor in našel boš goró. Tudi kamen bo tvoj, ako znaš molčati,“ odgovorim mu.

„Deček mi hvaležno pokima ter se takoj odpravi na pot. Hitro je korakal, in na njegovem obrazu se je videlo neizmerno veselje. Solnce je sijalo pekoče, in dečku so lile znojne kapljice raz čelo. Dve uri je že hodil, vedno zroč tja v daljine; a gore še ni bilo videti. Pogum še mu ni upadel, čvrsto je stopal. Dolgo še je moral iti skoz gozd in njega zapustivši, vidi pred seboj goró. Svoje korake pospeši.

„Tukaj je votlina in v njej solnčni kamen,“ rečem mu. Takoj hoče v votlino. Pri vhodu pa zagleda starega možá z dolgo osivelo brado. Deček se ustraši ter postoji.

„Le idi, idi, toda molči!“ pravi mu starček. Deček se ohrabri ter gre po dolgi votlini. Po tleh je ležalo vse polno bakrenega denarja; a zá-nj se ni zmenil deček, nego je hitel zmirom dalje. — Pride do druge votline. Pri vhodu vzre krasnega mladenča, pred katerim postoji zroč mu v njegove dolge kodre in premile oči.

„Le idi dalje, toda molči!“ pravi mu s svarečim glasom mladeneč, in deček res hiti po drugi votlini. Tukaj vidi po

tleh vse polno srebernjakov, ki so se mu nasproti blesteli. A tudi te pusti. — Pride do tretje votline. Pri vhodu vidi dečka, ki je še bil mnogo mlajši od njega. Ni se ga ustrašil, nego nasmejal se mu je prijazno, hotéč ga nagovoriti.

„Le idi dalje, toda molči!“ reče mu deček. Ubogal je dečka ter je hitel molcé po tretji votlini. Na tleh je bilo vse polno lesketajočih rumenjakov. Dopadali so se dečku. Kakih deset jih pobere in dene v žep. Sedaj je bil na koncu tretje votline. Glej, kaka svetloba mu je blestela nasproti. Deček stopi k četrti votlini.

Kakov čudež!

Vsa votlina je bila razsvetljena, kakor bi solnce sijalo v njo. Tla so bila narejena od čistega belega mramorja, strop je bil sinji ko nebo in na njem je blestelo tisoč in tisoč majhnih zvezdic. Ob stenah so rastle najlepše cvetlice, kakoršnih še nikdar ni videl deček. Kako je vse to zrl! Mislil si je, da je v nebesih.

Sedaj pa zazre svetel kamen, ki je visel sredi stropa ob zlati verižici. Velik je bil ko oreh, a bliščal se je ko jutranje solnce. Bil je solnčni kamen. Od velike radosti strepeče deček. Pozabivši na svarjenja, vzklikne glasno, da se je tja po votlinah razlegalo: „Solnčni kamen, oj prelepi solnčni kamen!“ ter skoči proti njemu, da bi ga prijel. Komaj, komaj pa mu je ušla osodepolna beseda, zagrne ga že črna tema. Nič več ni videl niti slišal. — — — — —

Solnce je vzhajalo, ko se deček vzbudi iz trdega spanja. Ozre se okoli sebe in čudno se mu dozdeva. Videl je pred seboj strmo skalo, izpod ktere sem jaz izviral s tihotnim žuborenjem. Votline ni bilo več nikjer.

„Molčal nisem, molčal nisem!“ pravi sam sebi ter se napravi na pot proti domu. Šel je po isti poti kakor poprej. Njegov obraz je bil sedaj bleđ in solze so se mu svetile v očéh.

Črez nekoliko mu rečem: „Ko bi bil molčal, bil bi sedaj najbogatejši človek na svetu; zakaj ti bi ne bil dobil samo zlate verižice in solnčnega kamena, ki je neprecenljive vrednosti, nego tudi vse bogastvo, vse zaklade, ki so v isti votlini zakopani. Toda Bog vé, ali bi bil potem še tako zadovoljen, kakor si bil doslej. Saj veš, da bogatini največkrat niso zadovoljni in zategadelj tudi nesrečni. Nekaj pa imaš vendar; sezi v svoj žep!“

Deček stori po mojih besedah. Kako se začudi, ko najde same jasno bliščeče cekine.

„Oj, hvala Bogu!“ vzklikne od radosti. „Kako bodo veseli moji roditelji! Danes še si bomo kupili moke; saj že tri dni nismo imeli kruha. Kaj pa bodo rekli babica?“

Sami si lahko mislite, kako veseli so bili roditelji in babica, ko so videli dečka zdravega in čvrstega.

3. Sveti vir.

Nekemu dečku je bilo ime Milován. Dvanajst spomladij je komaj videl. Samo ljubo mater je še imel; očeta je že krival temni grob. Nemudoma pa še mu mati umró. Odnesli so jo na samotno pokopališče. Za krsto ali trugo je šel tudi deček. Glasno je jokal in stokal, ko so možje zagrebli truplo zlate matere. Ondi na grobu je še stal ter ni hotel oditi. Klical je tožno, a mati ga ni slišala.

Solnce se je nagnilo za goré in mrak je legel na zemljo. Milovan je še vedno bil na pokopališču. Zdajci vidi po zraku leteti krasnega mladenča. Imel je peroti in snežnobelo haljo. Bil je angelj. Z njegovega milega obraza je odsevala nebeška milina.

„Ne žaluj preveč“, pravi tolažilno angelj dečku. „Mater ne moreš več vzbuditi k življenju in k njej ti tudi ni mogoče takoj priti. Jaz bi te rad vzel seboj, a ne smem. Ako pa najdeš sveti vir, prišel bom po tebe in te nesel k ljubljeni materi.“ Po teh besedah se vzdigne angelj kvišku ter izgine dečkovim očém.

„Sveti vir!“ ponavlja Milovan. „Enkrat so mi pravili mati, da človek, prišedši do svetega vira, more si želeti, kar si le hoče, in vse se mu izpolni, in jaz ga tudi moram najti!“

Pozno je že bilo. Truden leže deček zraven materinega groba ter glavo ná-nj položivši zaspi.

Solnce je bilo že visoko na nebesnem oboku, ko se vzbudi. Odmolivši kratko molitev, odpravi se na pot iskat svetega vira. Potoval je iz kraja v kraj, iz vasi v vas. Pri vsakem viru je postal ter ga vprašal, rekóč: „Virček hladni, povej mi, si li ti sveti vir?“ Doslej še mu je vsak odgovoril: „Nisem, nisem, deček mili; le dalje potuj!“

Nekega večera pride pod velik, košat hrast. Daleč okoli ni bilo nijedne hiše. Pod drevo je legel počivat. Tu zasliši glasno frfotanje. Ozre se kvišku in ker je mesec jasno sijal, zagleda dva velika orla, ko sta se vsedla na hrast. Jela sta se pogovarjati ptiča; deček pa je vlekel na uho.

„Priletel sem ravno prek jezera“, pravi orel, ki je bil mnogo večji od drugega, „jutri zgodaj pa se vrnem. Blizu svetega vira imam na strmi skali gnezdo in v njem dva krepka mladiča.“

Začuvši o svetem viru, strepetal je Milovan od radosti. „Jutri zgodaj se hočem vzbuditi ter orla vprašati, kako je mogoče priti k svetemu viru; saj orel tako ne bo odletel pred solničnim vzhodom.“ Tako si je mislil deček.

Črez nekoliko sta utihnila orla, in tudi Milovan je zaspal.

Sreča mu je bila mila; zgodaj se je vzbudil. Solnce še ni prišlo izza gore. Jutranji mrak je še pokrival zemljo. Pogledal je na hrast in ptiča sta še dremala. Zdajci čuje iz daljine tanek šum. Ozre se v tisto stran ter vidi lovca s puško v roki; opazoval je speča orla ter se previdno bližal drevesu.

„Orel, orel!“ zakliče Milovan tiho, da ga je čulo samo tanko uho ptičevo. „Nevarnost vama preti, takoj odletita!“

Bistro oko orlovo je zagledalo prežečega lovca.

„Hvala ti, dečko“, pravi ravno isti orel, ki je sinoči priletel prek jezera. „Ostani tukaj, črez jedno uro se vrneva.“ Bliskoma odletita po teh besedah. Lovec je sicer vstrelil, toda zadel ni nobenega, ker sta bila predaleč. Milovan je čakal pod hrastom. Črez jedno uro se vrneti ptiča.

„Rešil si nama življenje, vrli deček,“ reče zopet prejšnji orel. „Povej, s čim ti moreva to poplačati? Izreci jedno željo!“

„K svetemu viru bi rad!“ odgovori proseče deček.

„K svetemu viru bi ti rad, ktereга še doslej nijeden umrjoč človek ni videl? Kdo ti je povedal o tem viru?“ Sedaj deček vse pové o smrti svoje matere ter o angelju.

„Obljubil sem ti“, pravi po pripovedovanju dečkovem orel. „Obljubil sem ti, da ti izpolnim tvojo željo. Toda ti si težek; ne bi te mogel nesti tako daleč. Ná ta prstan ter si ga deni na prst! — Sedaj pa le čvrsto ná-me!“

Komaj je deček sedel na ptiča, vzdigne se ta kvišku ter leti bliskoma po zraku. Črez nekoliko prideta do jezera.

„To je sveto jezero, do ktereга še ni doslej prišla človeška noga, in po katerem tudi še ni jadrala nijedna barka,“ pravi orel.

Dolgo časa sta letela prek svetega jezera. Sedaj dospeta na kopno. Kako je tukaj vse zelenelo in cvetelo! Vsaka cvetka je bila lepša in je milejše duhtela ko one onkraj jezera.

Orel se spušča proti tlom. Z visočine zagleda Milovan majhen vir pod seboj. Orel je sedel ob viru na zemljo.

„Izpolnil sem ti željo,“ reče orel ter odleti. Sam je bil Milovan. Čudno je žuborel sveti vir. K njemu nagne glavo ter mu pravi: „Virček hladni, saj si ti sveti vir!“

„Sem, sem!“ odgovori mu žuboreči vir. Dečku je srce hotelo počiti od veselja. Nagnil se je še bolje k vodici.

Zdajci se prestraši. Na vodi zazrè bled, upadel obraz; bil je njegov. Kako se je izpremenil na svojem potovanju. Zmirom je še gledal v vodo. Tú je izginila njegova podoba, in namesto nje vidi kakor v daljini neki znan obraz. Bližal se mu je, in sedaj ga spozna. Bil je obraz ljubljene matere.

„Mati, mati! k vam bi rad!“ vzklikne deček. Zgibala je svoja ustna mati in dečku se je zdelo, da je rekla: „Moj sin, skoro boš pri meni!“ V tem trenutju že je izginil materin obraz in zopet se je prikazalo blede, upadlo obličje dečkovo. Ves utrujen je ležal deček ob viru. Zlato solnce je ravno zahajalo ter se poslavljaljo od zemlje. Deček je zaprl oči.

„Sedaj sem dospel do svetega vira, toda angelja vendar ni!“ šepetal si je polglasno. Komaj pa je te besede izrekel, stal je že pred njim angelj v snežnobeli halji.

„Prišel sem po tebe, kakor si si želel; tvoja mati te pričakuje.“ Tako je rekel angelj ter objel dečka okrog pasú. Dvignil se je z njim v višino. Priletela sta do belih oblakov, presrčno jih pozdravlja. Letela sta vedno više in više. Naproti so se njima blestele zvezdice, pa tudi nje sta pustila pod seboj. Črez nekoliko sta prišla v sveto nebo. Oj, kako se je tukaj vse lesketalo! Prihitela je njima naproti mati. Gorko je objela Milovana ter ga poljubila na nedolžno ličice.

„Dolgo te ni bilo, dete moje“, pravila mu je. „Sedaj pa sva združena na vse veke.“

Potém pa je šla z njim k ljubemu Bogu. Dotaknil se je s svojo mogočno roko obraza dečkovega, in Milovan je postal zal, krilat angelj.

In ondi v svetih nebesih se veselita zdaj mati in sin ter gledata obličje usmiljenega Boga.

4. Pogreznjeni grad.

Saj vam je znano temnozeleno Vrbsko jezero na Koroškem. O njem si ljudje pripovedujejo mnogo pravljic. Jedno sem tebi zapisal, predraga mi mladina slovenska.

Reven pastir je pasel živinico ob Vrbskem jezeru. Rad je zahajal k obrežju ter gledal v vodo, ki nikdar ni pokazala svojega dna. Včasih se mu je zdelo, da doneva iz jezera zamolklo zvonjenje, a mislil si je, da se vendar le moti.

Nekega popoldne je zopet sedel ob jezeru. Dolgo je že zrl v globoko vodo, iz katere mu je odsevalo modro nebo s svojimi snežnobelimi oblaki.

Zdajci pa izgine ta odsev. V vodi zazre veliko poslopje. Stalo je na strmem hribu. Imelo je tri nadstropja in tudi zvonik. Ob vznožju hriba so stale navadne kmetske hiše. Pastirček zopet čuje zvonjenje, vmes pa je donelo petje človeških glasov.

Strmé je vse to poslušal in gledal. Zdaj se je nekaj zablščalo pred njegovimi očmi. V vodi vidi pred seboj tri zlate ribe. Jedna je bila mnogo večja ter je milo gledala na dečka. Manjši ribici pa ste veselo švigali okrog večje. Pastirček še v svojem življenju ni videl takih rib. „Kaj vendar vse to pomeni?“ mislil si je.

Solnce je hitelo za visoke goré. V tem hipu, ko se je skrilo za gorovje, izginilo je tudi poslopje in z njim zlate ribe. Tudi zvonjenje in petje je utihnilo.

Nocoj ni žvižgal, ne prepeval, nego molčé je gnal svojo živino domú. Vedno je mislil na današnjo prikazen v jezeru.

Drugega dne je zopet sedel na ravno istem mestu. Zopet je vse videl kakor včeraj. Zamaknjeno je gledal to lepo poslopje ter poslušal tožno zvonjenje in petje. Zlate ribe so zopet bile pred njim v vodi.

Tretjega dne je bilo ravno isto. Toda zvonjenje je bilo glasnejše in petje otožnejše. Zdelo se mu je, da je slišal krik: „Reši nas, reši nas!“ Počasi je danes priplula zlata riba z ribicama. Njen mili pogled je segal dečku v srce. Ni vedel, kaj bi naj storil; slutil pa je vendar, da ga hoče riba nekaj prositi.

Tretjikrat je solnce hitelo za goré, odkar je dečko videl te čudne ribe. In glej! danes niso izginile; tudi zvonjenje in petje je še donevalo iz vode.

Zdajci je izpregovorila največja riba: „O deček, deček! zakaj nas nisi rešil? Glej, mi že trpimo tisoč let in rešitve

še vendar ni. Jaz sem grofinja in ti ribici sta moja otroka. To poslopje, ki ga vidiš v vodi, je moj grad. Stal je nekdanj na tem mestu, kjer ga sedaj vidiš. Zidan je bil na strm hrib, ob vznožju pa so stale kmetske hiše. Ker sem bila zelo bogata in lepa, postala sem prevzetna in trdosrčna. Prerano je smrt pokosila mojega preljubega moža, pa tudi ta nesreča me ni spravila na pravo pot.

Bila je ravno sveta noč. Sneg je pokrival doline in planine. Krog gradú je besnela ostra burja, da je bila groza. Odzvonilo je k polnočki, in ljudje so hiteli kljubu viharju v cerkev, ki je, kakor vidiš, tudi v mojem gradu. Glasno so prepevali večnemu Bogu čast in hvalo.

Samo jaz s svojima otrokoma sem ostala domá. Bilo je več mojih sorodnikov pri meni. Ko smo se najbolje veselili ter zabavljali, vstopi strežnik ter me pokliče iz sobe.

„Na dvoru je uboga žena z dvema otročičema ter vas prosi prenočišča, milostiva gospa,“ reče mi strežnik.

„In ravno sedaj!“ odgovorim jezno. „Take svojati ne potrebujemo nocoj pod streho. Odpodite jo!“

„Hotel sem jo, a noče iti; z vami hoče govoriti!“

Jeza je vzkipela v mojih prsih. Dol sem hitela po stopnicah. Na dvorišču res najdem ženo z otrokoma. Jednemu je bilo kakih pet let, drugega pa je še nosila na rokah. Moj Bog, kaki so bili! Njih obleka je bila raztrgana in drhteli so od mraza.

Proséc je sklenila uboga žena roki, rekoč: „Prosim, milostiva gospa, dajte nam vsaj nocoj prenočišča. Od daljnega pota, od mraza in glada sem utrujena in ne morem dalje.“

„Tako?“ kričala sem srdito. „Zakaj pa si nisi iskala prenočišča v vasi? Takih potepuhov ne potrebujem pod streho. Poberi se!“

„Oh milostiva!“ ihtela je bleda žena, „usmilite se nas vendar. Dajte nam nekoliko tople hrane; saj vidite sami, da trpimo glad.“

Pribežal je moj sinko, rekoč: „Mama, dajte jim vendar tople juhe, ki nam je od večerje ostala. Daj jim, mama, daj!“ Toda jaz nisem uslišala sinkove prošnje, nego vpila sem nad ubogo ženo: „Ves ljubi dan se potepaš s svojima otrokoma in vendar nisi nikjer dobila tople hrane? Kaka laž! Tudi pri meni tedaj ne dobiš ničesar!“

Bleda žena je padla na kolena pred mene. „Milostiva gospa, pogledjte naš život! Raztrgana obleka nas pokriva in

tu in tam molé izpod nje otrpli udje. Hudi mraz pretresa naše telo. V imenu Jezusa Kristusa, ki je danes zagledal beli svet, da bi odrešil človeštvo, prosim vas, dajte vsaj mojima otrokoma toliko obleke, da prevelikega mrazú ne končata!“

Tako je prosila žena z obupnim glasom, da se je zamolklo razlegalo po gradu. Sedaj je pribežala moja hčerka. Oklenila se je moje roke ter je milo prosila: „Mama, daj jim! Saj imam jaz mnogo take obleke. Ali naj prinesem, mama? Glej, kako jih zebe!“

Tudi te besede nedolžnega otroka me niso omečile, in zapovem jim, naj se poberó iz mojega gradú!“

„Tedaj zaman, zaman sem te klečé prosila, prevzetnica!“ vzkliknila je bolestno bleda žena. Toda v tem trenutju se ji zablisne oko, glas ji je trepetal, ko je vpila: „Da bi se ti z vsem svojim bogastvom pogreznila v zemljo in da bi nad teboj bučalo jezero!“

Zamolklo so donele njene besede in burja jih je dalje nesla. V cerkvi so jeli pevati in zvonovi so zvonili. Pod nami pa je zemlja padala. Zdelo se nam je, kakor da bi leteli v neizmerno globočino. Zdajci začujemo votlo šumenje valov, in nad našimi glavami je že šumela temnozelená voda. Ljudje so bili izpremenjeni v ribe. Tako je zadela strašna kazen moja otroka in vso vas ob vznožju mojega gradú, in to samo zaradi mene.

Še le ta kazen je omečila moje srce; pa bilo je že prepozno. Sedaj prosim noč in dan usmiljenega Boga, da bi nam skoro odvzel grozno kazen. Vsakih sto let prikaže se na površju vode moj grad, zvonovi zvonijo in pobožno petje se razlega iz jezera kakor iz velike daljine. Tudi jaz s svojima otrokoma priplavam na površino jezersko. Tri dni je časa. Ako pride takrat na to obrežje otrok nedolžnega in usmiljenega srca ter mene vpraša, kaj vse to pomeni, v istem hipu smo vsi rešeni.

In ravno pred tremi dnevi je preteklo tisoč let, odkar čakamo rešitve. Desetkrat se je že prikazal grad, pa zaman. Sedaj pa moramo zopet sto let čakati in Bog vé, bo li takrat prišel rešitelj?“

Po teh besedah je izginila riba. Z njo je preminil grad in utihnilo je petje in zvonjenje. Vse je bilo tiho.

Deček se je vzdramil. Ozrl se je proti nebu. Bleda luna je sevala in zvezdice so se blestele. Ondi izza gorá pa so vzhajali temni, hudourni oblaki.

To noč je nastala strašna burja, kakoršne ne pomnijo niti najstarejši ljudje. Valovi so grozno šumeli. Vmes se je bliskalo in grom je bučal. Ljudje so si pripovedovali, da so čuli v burji človeške glasove: „Sto let, sto let!“

Nikdo ni vedel, kaj pomenijo te besede, jedini pastirček jih je umeval.

5. Zdravilno jabelko.

Svoje dni je živel kralj, ki je imel tri sinove. Doživel je že šestdeset let in moči so ga jele zapuščati. Nekega dne naglo zboli. Poklicali so najboljše zdravnike vsega kraljestva, da bi vrnili kralju zdravje, vendar zamán. Odkritosrčno so mu rekli, da se mu bliža konec življenja.

Kralj se je udal v voljo božjo. Sprejel je sv. zakramente ter se pripravljaj za daljno, zadnjo pot.

Ko ravno nikogar ni bilo v sobi, odpró se duri in v sobo stopi prosjak. Nevolja se je prikazala kralju na lice.

Prosjak to opazivši reče: „Kralj, ne bodi nevoljen nikar. Nisem prišel k tebi prosjačit, nego povedal bi ti rad nekaj važnega, če mi le bodeš verjel.“

„Hitro mi povej! saj vidiš, da se mi bliža zadnja ura,“ odgovori kralj s slabotnim glasom.

„Ni še prišla smrtna ura, o kralj. Jedno zdravilo še je na svetu, katero ti more vrniti ljubo zdravje.“

„Tega skoro ne morem verjeti,“ pravi bridko kralj. „Povej pa vendar!“

„Jaz predobro vem, da boš neverjetno z glavo majal; kar ti jaz povém, to je gola resnica tako gotovo, kakor sedaj pred teboj stojim. Tebe ozdravi samo zdravilno jabelko. Ko ga boš použil, boš zdrav ko riba v vodi. Pošlji tedaj svoje tri sinove po svetu, da ti prinesó zdravilno jabelko. Jednemu se bo gotovo posrečilo. Ako ne storiš po mojih besedah, odbila ti je slednja ura. — Z Bogom, kralj!“ S temi besedami zapusti sobo. Kralj ga kliče nazaj, ker bi rad vedel, kje je tisti vrt, na katerem raste zdravilno jabelko. Toda na njegov klic pride služabnik. Temu reče, naj takoj pokliče prosjaka, ki je ravnokar odšel. Začudjen pravi služabnik, da ni videl nikogar iti iz sobe, akoravno je stal blizu kraljevih durij.

Kralj se zamisli. — Črez nekoliko pokliče svoje sinove ter jim reče: „Sinovi! Moje življenje še ni končano. Ozdraviti pa me more samo zdravilno jabelko. Podajte se

tedaj na pot po svetu. Kteri izmed vas mi je prinese, bo naslednik mojega kraljestva.“

Starejšima sinovoma to ni bilo po volji, kajti potovanja nista bila vajena; rajši sta se brez dela na pustih in praznih veselicah zabavljala. Najmlajši sin pa se je zveselil, začuvši, da mu še ne bo umrl preljubi oče.

Vsi se istega dne odpravijo na pot, vsak na drugo stran.

Minilo je več tednov, ko najstarejši sin pride v deželo, kjer ni videl niti jedne človeške duše. Gledal je s hriba okrog, pa nobene hiše, nobene vasi ni zazrl. Ko tako čudeč se vsemu temu hodi po beli cesti, vidi, da mu kruljav človek gre naproti. Bil je prosjak. Kraljev sin hoče prevzetno mimo njega, a ta ga lepo poprosi: „Ponižno prosim, milostivi gospod, za mali dar!“ Na to mu oni vrže desetico; hromec pa še prosi: „Košček kruha, milostivi gospod, lačen sem, da ginem!“ Napuh kraljeviča ni pustil, da bi še dalje stal pri revnem možu. Ničesar mu ne odgovori, nego stopa ponosno dalje. Zdajci se ustavi ter se ozre, rekoč: „No ti prosjak, desetico si dobil od mene. Ali mi znaš povedati, na katerem vrtu je zdravilno jabelko?“

„Le idite po ti cesti, skoro bodeste dospeli do tega čudnega vrta. Urno utrgajte jabelko in idite z vrta!“

„Že prav, že prav!“ reče kraljevič ter se smeje nasvetu, ki mu ga je dal prosjak. Cesta je bila zeló dolga. Naposled pride vendar do velikih vrat, ktera odpre, ter stopi na vrt. Dreves ni bilo videti nobenih, samo ondi sredi vrta je zelenela samcata jablan. Gredica je stala pri gredici in na njih je rastlo na tisoče najmilejših cvetličic. Čarobna vonjava se je razširjala po vrtu. Počasi je stopal kraljev sin po poti, ki je vodila k drevesu. Ondi na zeleni tratici je stala jablan. Sadja ni bilo na njej, samo na jedni daleč k tlom pripognjeni veji je viselo lepo rudeče jabelko. Hitrim korakom gre kraljevič tja ter utrga to prečudno jabelko. Raveden ga ogledava od vseh strani, a bilo je kakor navadno jabelko. Komaj stoji nekoliko trenutkov pod drevesom, obda ga težka utrujenost. Ni dolgo premišljeval, nego legel je pod drevo na zeleno trato.

Ni dolgo ležal, ko se mu približa človek. Kraljeviču se je zdelo, da gleda skoz gosto mrežo. Sedaj ga spozna; bil je prosjak. Pripognil se je k ležečemu ter mu vzel iz roke jabelko. Dotaknil se je z njim veje, na kateri je poprej viselo, in jabelko je bilo zopet na njej. Utrgal je majhno vejo ter se z njo dotaknil kraljeviča, šepetajóč: „Ti nisi

vreden, da bi očetu prinesel zdravilno jabelko. Zakaj me nisi ubogal? Tako dolgo bodi vran, črn vran, dokler ne pride rešilni dan!“

In res, pretvorjen je bil v črnega vrana, ki je zletel k višku

Tri dni pozneje je šel po isti cesti drugi sin, kateremu se je ravno to pripetilo kot prvemu.

Zopet tri dni pozneje vidimo na isti cesti najmlajšega sina. Naproti mu pride prosjak, ki pa ni imel časa poprositi miloščine, kajti kraljevič mu že vrže rumen cekin v klobuk, rekoč: „Gotovo si lačen, reven mož. Ná ta kos kruha!“ in nato hoče iti dalje. Prosjak, lepo se mu zahvalivši, pa mu dé: „Kraljevič, jaz vém, kam ti greš. Ta pot je prava pot. Urno utrgaj jabelko ter odidi z vrta. Danes je zadnji dan. Prej ko bo luna vzhajala, moral bo imeti tvoj oče zdravilno jabelko, sicer je prepozno. Gorje pa tebi in bratoma, ako ne ubogaš!“

Te besede so dale kraljeviču novo moč. Kmalu dospe do vrta ter se vá-nj napoti. Cvetlice so mu mamljivo naproti duhte. Pogumno je hitel k jablani. Ko utrga rudeče jabelko, hoče takoj oditi, kakor mu je zapovedal prosjak. A glava mu je težka in noge utrujene. Leči hoče že pod drevó, ko zdajci nekaj nad njim zašumi. Ozre se kvišku ter vidi dva vrana. Grozna slutnja se ga polasti. „Kaj ko bi to moja brata bila?“ šine mu v glavo. Telo se mu strese in mine ga vsa utrujenost.

„Moj oče!“ vzklikne glasno ter hiti z jabelkom z vrta. Zvunaj mu pride naproti prosjak.

„Blagor ti, kraljevič! Trepetal sem že zá-te. Sedi pa semkaj na zeleno trato ter si odpočij.“ Nekoliko trenutij je molčal prosjak, potem pa zopet izpregovoril: „Ná to vejico, vzami jo s seboj! V tistem hipu, ko bo oče zdrav vstal iz postelje, idi iz grada na plano. Priletela bosta dva vrana ter se vsedla pred tebe na zemljo. Hitro se njiju dotakni s to vejico.“

In zopet se je kraljeviča polotila utrujenost. Ni se ji mogel ubraniti. Zaprl je trudne oči. Zdelo pa se mu je, da ga je prosjak prijel okrog pasú ter zletel z njim kvišku.

Siv mrak je ležal po zemlji, ko se kraljevič prebudi. Pred seboj zagleda grad svojega očeta. S prva je mislil, da je samo sanjal o zdravilnem jabelku, a ko ga v svoji roki zazre, spozna, da je bila resnica. Spomni se tudi, da mora pred luninim vzhodom biti pri očetu. Ko srna hitel je kraljevič v grad.

Kralj zauživši jabelko, bil je zdrav. Čvrst in krepek je skočil iz postelje, v kateri je že tako dolgo ležal. Kraljevič pa je hitel iz sobe. Prišedši na plano, priletita mu naproti dva vrana ter sedeta predenj na zemljo. Glej čudo! Komaj se njiju dotakne z vejico, katero mu je dal prosjak, stala sta že pred njim njegova brata.

Mislite si veselje, ki je bilo v gradu. Samo starejša kraljeviča sta bila nekako pobita, kajti njiju mlajši sin je postal naslednik očetov, če tudi sta mislila, da se to nikdar ne more zgoditi Tudi jaz sem bil ondi, sicer bi ne vedel, kako se je to godilo. Kaj li ne?

6. Morska roža.

Debel sneg pokriva doline in goré. Črez sneženo odejo tuli ledena burja. Mrak je pokrtil zemljo; kakor bi se stoprav sedaj začelo njeno pravo življenje, besnela je burja na vso moč. Oblake, ki so po dnevu zakrivali solnce, razpršila je ter razpodila na vse strani. Svetle zvezdice so brlele na nebu. Ondi izza gorá je vzplavala bleda luna.

Ljudje so sedeli pri topli peči razgovarjajoč se o tem in onem. Ni jim bilo mnogo mari besnečega viharja.

Pojdiva, blagi čitatelj, na Primorsko. Jedno uro od morja najdeva bolj na samoti hišo. Po zvanjani podobi takoj spoznava, da tukaj ni siromaštvo domá. So-li pa ti ljudje zraven svojega imetja tudi srečni? Stopiva v sobo!

Ob postelji sedi na stolu mati. Na svoje dete zre, ki leži v postelji. Kaj ti je vendar, zalo detece, da je tvoje lice tako blede? Oči ima zaprte, kakor da bi spavalo. Vendar to ni spanec, nego smrtonosna mrzlica. Mati nagiba svojo glavo k detetu. Sedaj pa sedaj dene svojo rokó na otrokovo čelo, ki pa je zmirom jednako vroče.

Polglasno jame govoriti mati: „Detece moje! Tri leta še komaj zreš beli svet, a že se je tvojega nežnega telesa polotila bolezen. Pol leta že ležiš v postelji. Bila sem poklicala zdravnike, a njih zdravila niso pomagala. Vse sem storila, da bi ti vrnila zlato zdravje; toda zamán. S strahom opazujem, da ti ličice od dne do dne blede. Vendar ti mi ne smeš umreti! Glej nikogar nimam na svetu. Tvoj oče že jedno leto spava v hladnem grobu, in ti si jedina moja tolažba!“

Tiho je bilo v sobi, le jednomerni tik-tak stenske ure se je slišal. Zvunaj pa burja ni mirovala. Zaganjala se je v hišico, kakor bi jo hotela podreti. Mati pa ni čula viharja.

Zdajci nekdo lahko potrka na okno. Mati se tja ozre ter vidi skoz šipo čisto neznan obraz.

„Lepo te prosim, odpri mi, da se v tvoji sobi segrejem,“ pravi neznana oseba. Usmiljenega srca je bila mati. Takoj je hitela odpirat. V sobi še le pogleda prišleca. Bila je stara žena. Njeno telo je bilo od starosti sključeno, lasje so bili beli in obraz je imel vse polno gub. Opirala se je ob palico.

„Na klop sedite; saj še je peč topla“, reče ji mati.

„Hvala ti, hvala“, odgovori ji hvaležno starka. Čuj, kako zvunaj buči vihar! Strašno me je zeblo. Pot sem bila izgredila. Dolgo sem bredla po snegu, dokler nisem zagledala tvoje luči. Kaj pa si ti tako žalostna? Saj imaš, kakor vidim, vsega dovolj; uboštvo ni pri tebi doma.“

„Pa zató žalost in bridkost“, pravi ji mati. „Glej, tukaj leži jedino moje dete že pol leta. Neznano bolezen ima sirotče; vsa zdravila so zastonj.“

Počasi je starka stopila k postelji ter uprla svoj pogled v blede obrazek otrokov. Svojo suho roko je dejala na vroče njegovo čelo.

„Da, da! vsa zdravila so zastonj!“ reče počasi neznana žena. „Noben človek ne more tvojega deteta ozdraviti.“

„Kaj mi pravite!“ vzklikne obupno mati. „Moje dete ne sme umreti.“

„Umiri se“, tolaži jo starka. „Hvali Boga, da sem prišla v pravem trenutju, sicer bi bilo prepozno. Ker si se mene, čisto neznanne žene, usmilila ter me rešila skelečega mrázú, hočem ti to povrniti. Ali si voljna, za svoje dete vse storiti?“

„Jaz storim vse za svoje dete“, odgovori odločno mati.

„Toda to bo težavna pot. Samo prava materina ljubezen more vse premagati. Danes še in takoj sedaj moraš se podati k morju. Najti moraš morsko rožo; samo ona bo ozdravila tvojo hčerko. Ne boj se mrzle burje, ne boj se daljnega pota, ne bolečin, ktere boš morala trpeti; naposled bo se vse dobro končalo. Jaz pa hočem med tem pri detetu ostati ter paziti ná-nj. Prej ko bo solnce enkrat zašlo za gore, boš ti zopet tukaj.“

Od kraja mati ni zaupala neznaní ženi, a neki notranji glas ji je pravil rekoč: „Stori to, kar ti pravi žena.“

Njen sklep je bil storjen. K postelji je stopila ter gorko poljubila bolno detece. Iz njenega očesa je kanila svetla solza.

„Pazi tedaj na srčice moje!“ rekla je še proseče starki ter zapustila potem sobo. Zvunaj je brila ostrá burja. Mati

ni čutila ledene sape, nego je hitela po poti proti morju. Čudno! saj je bila že več ko dve uri na poti, a do morja še vendar ni dospela. Dozdevalo se ji je, da je zašla. Ustavila se je ter se ozirala na vse strani; toda kraj okoli nje se ji je zdel čisto neznan in tuj. Pred seboj je videla gozd. Obrnila se je že, da bi hitela nazaj, a notranji glas ji veli: „Le hiti po ti poti!“ in revna mati ga je ubogala. Dospela je do gozda ter brez strahú stopila vá-nj. Nad njo je šumevalo drevje. Dolgo je že hodila po gozdu, pa konca še mu vendar ni bilo. Tu pride do razpotja. Reva sedaj ni vedela, katero pot bi volila. Na bližnjem drevesu je sedel krokar, ki je glasno vpil: kra, kra! K njemu se obrne mati ter ga vpraša: „Ljubi krokar, povej mi, katera pot vodi k morski roži?“

„K morski roži hočeš?“ vpraša jo ptič čudeč se. „Povem ti že, ako mi daš svojo desno roko. Glej, lovec mi je odstrelil desno perot, in zdaj ne morem letati.“

„Rada ti jo dam, rada“, odgovori mati. V tem hipu je občutila grozno bolečino, in — njene desne roke ni bilo več. Z veje pa je veselo vzletel krokar in rekel ženi: „Hvala ti, žena. Desna pot vodi k morski roži,“ ter se je dvignil kvišku v sinji zrak.

Hitela je dalje mati. Črez nekoliko je prišla iz gozda. Pred njo se je razprostirala brezkončna raván. Ondi izza gorá je počasi vzhajalo solnce. Vso noč je tedaj hodila po gozdu. Burja še ni nehala, materi je ravno v obraz brila.

Solnce se je vzdigavalo vedno više in više; a morja še ni bilo nikjer. Mati je zopet prišla do razpotja. Stresla se je uboga žena. „Kam mi je iti?“ vzdihnila je bridko. V bližini je zapazila potok, ki je bil z ledom pokrit. Stopila je k njemu ter ga vprašala: „Povej mi, potok, katera pot vodi k morski roži?“

„K morski roži hočeš?“ začudi se tudi potok. „Hu, kako me zebe! Takoj ti povem, ako nekoliko trenutij stopiš v mojo vodo.“

Mati je strla ob obrežju led, sezula svoje črevlje ter stopila z golimi nogami v ledeno vodo. In mrzla voda je žuborela okrog njenih nog, ko je ona trepetala prevelikega mrazú.

„Na desno idi!“ rekel ji je potok. Komaj se je obula uboga žena; otrple so bile njene noge in vendar je dalje hitela.

„Glej! ondi iz daljine se nekaj blišči. To je morje. Jutranje solnce upira vá-nj svoje žarke in zató se blesti. Pospešila je korake, da bi preje prišla.

Viharno je bilo morje. Visoko se je vzdigavalo ter je grozno bučalo. Valovi so kipeli kvišku, potem pa se zopet zaganjali proti obrežju, kakor bi hoteli poplaviti vso zemljo. K viharnemu morju je stopila mati.

„Sedaj sem dospela do morja, a morske rože vendar nikjer ni,“ pravi mati. Komaj te besede izgovori, vidi pred seboj v vodi veliko ribo. Pomolila je glavo iz vode, rekoč: „Morsko rožo bi rada? O jaz vem za njo; privedem te k njej, če tudi je danes morje tako viharo in tebi se ničesar hudega ne bo zgodilo. V plačilo mi daj svoje oči; glej, v boju s sovražno ribo sem izgubila obe očesi.“

„Saj ti jih rada dam“, odgovori mati. „Od samega joka so mi že skoro otemnele.“

Izgovorivši zadnje besede, postala je trda tema okoli nje. Uboga žena ni imela več očíj.

„Sedi ná-me“, reče ji sedaj riba. Počasi in tipaje je to storila mati. Morje je jelo še hujše rohneti. Mati pa ni trepetala. V duhu je že videla svoje zlato detece zdravo in cvetočega lica. Riba je zmirom dalje in dalje plavala. Zdajci se ustavi ter pravi materi: „Skoro bove pri morski roži. Bog ne daj, da bi se ti ustrašila; kajti od tega obvisi življenje tvojega otroka. Kedar ti bom rekla: „Pripogni se! takoj stori ter sezi z levico v morje.“

Dalje je plula riba. Čudno šumenje in vršenje počí materi na uho. V velikem krogu so se dvigali visoki valovi. Od teh je prihajalo to šumenje. Neustrašeno je plavala riba z materjo skoz te valove. V krogu pa je bilo morje čisto mirno. Niti najmanjšega valčka nisi videl. Ondi na sredini kroga je plavala rudeča cvetlica — morska roža. Počasi je plula riba proti njej. Vršenje v krogu stoječih valov je naraščalo. Riba je že bila blizu rože.

Zdajci se začuje močan glas: „Morske rože ne damo, ne damo!“ Valovi so tako hrumeli, ker so se bali za svojo rožo. Drug glas jim je odgovoril: „Hrumeči valovi, kipeči valovi, pustite rožo ubogi materi!“ V tem je riba priplavala do rože, ki se je zibala sem ter tja na površini sinje vode.

„Pripogni se!“ rekla je zdajci riba. Hitro in neustrašeno je to storila mati ter skrila rožo v svoje nedrije. Vrnila se je riba. Kakor blisk je sedaj plula proti obrežju. Vsa srečna je stala mati na kopnem. Niti mislila ni, da brez vodje ne more priti domú. Sedaj začuje korake. „Srečno si jo dobila. Ali to rožo ti je priborila samo tvoja neskončna ljubezen do svojega deteta,“ začuje mati v bližini ter spozna po glasu

starko, ktero je pustila domá pri svojem otroku. „Sedaj pa le hitive; detece še spi. Hitive, da ne bo prepozno!“

Starka je prijela mater za roko in čudno hitro ste bili domá. Solnce je ravno zatonilo za gore.

„Deni morsko rožo detetu na prsi ter se vlezi zraven njega!“ reče stara žena.

Mati je to tipaje storila. Črez nekoliko je tudi ona zaspala. Sanjala je čudne sanje. Duri so se odprle in nekdo je stopil v sobo. „Materina ljubezen vse premore,“ čula je ter spoznala po glasu neznano ženo. „Ko boš jutri vstala, našla boš svoje dete rudečega in cvetočega lica. Tukaj pa sem ti prinesla nekaj. Ná roko, ki si jo dala vranu; ná oči, ki si jih darovala ribi in ta kamen pošilja ti potok v spomin!“ Mati je zopet imela roko in oči. „Bodi srečna!“ rekla je starka ter izginila.

Vjutró se je vzbudila mati. Mela si je oči. Zdelo se ji je, da je samo sanjala o morskí roži. Prvi njen pogled je bil na svoje dete. In glej! spavalo je še mirno in sladko. Lice njegovo je bilo rudeče ko cvetoča roža vrtnica in okrog nežnih usten je seval sladek smehlaj. Sedaj se je ganilo. Odprlo je svoja modra očesca ter pogledalo na ljubo mater. Bele ročice je stegnilo proti njej ter z ljubim glasom vzkliknilo: „Mama, mama!“ Na svoje srce je pritiskala mati ljubljeno detece. Skoz okno pa je sevalo jutranje solnce. Na mizi se je nekaj bliščalo. Bil je kamen, velik ko jabelko in prozoren ko vrelščina. V njem pa so bile vdolbene besede: „Materina ljubezen vse premore.“

Gospod Anton.

(Resnična povest. Spisal A. Koder.)

I.

kako je škoda našega gospoda Antona! Tako dobrotljivega in ponižnega gospoda še nismo imeli nikdar in ga ne bomo! Nikdar ga ne sme pozabiti naša vas in naša fara!“ Tako in jednako so govorili sivolasi možje in starčki sloneč in sedeč ob pokopališčnem zidu samotne slovenske zagorske vasi na Završju, kjer so izročili ravnokar svojega častitega župnika — materi zemlji.

Kaj pa vaške ženice, žené in otroci? Ločiti se niso mogli od novega groba, kamor so zagrebli svojega najboljšega svetovalca.

To je bila v resnici ista prava, odkritosrčna žalost, kateri da dušek srce človeško, ko se čuti zapuščeno v nepričakovani nesreči. Videlo se je tu isto spoštovanje, s katerim izpričuje slovensko ljudstvo vedno in povsod svojo ljubezen dušnemu pastirju.

V resnici daleč slovi slovenska pobožnost in udanost pravemu voditelju, častiti duhovščini, vendar ljubezen, ki je družila prebivalce gorskega zakotja na Završju z rajnkim župnikom, bila je skoro nenavadna.

Zaraditega je plakalo danes toliko src. Radi ti verujemo, zagorsko selo, da ne pozabiš dolgo, dolgo svojega rajncega gospoda Antona.

Kdo te bode tolažil v tvoji revščini sedaj, kdo bode hodil od hiše do hiše, kjer vzdihuje marsikteri bolnik, kdo ti svetoval v tvojem dejanju in nehanju, kdo se boril tako možgato za tvoje pravice, kakor so se borili pol svojega življenja, trideset let, rajnki gospod Anton?

Upati smeš, Završje, da se te usmilijo. Pošljejo ti novega dušnega pastirja, ki bode tudi delal in živel le za tvojo duševni in telesni blagor. Vendar kdo umé in pozna tvoje uboštvo tako, kakor so ga umeli rajnki župnik. Kdo bode živel tako zadovoljno pri tebi kakor ravno rajnki gospod Anton?

Taki pogovori in take tožbe so se čule v gorskem zakotju, ko so se spominjali Završčanje svojega duhovnega pastirja.

Rosilo je oko črez dolgo zopet tudi meni, ko sem stal tri leta pozneje ob vašem s cvetličjem okinčanem prezgodnjem grobu, rajnki gospod Anton, moj dobrotnik, moj prijatelj.

Osoda me je odvedla zgodaj iz vašega predragega mi obližja, osoda žala mi ni dovolila zatisniti vam trudnih očí, a mislil sem pogosto v tujini na vas. Hvaležnost narekuje mi to povest, ki naj bode kamen na grob vaš!

Gospod Anton, vi ste mi bili najboljši prijatelj, moj prvi prijatelj. Vaši roki so me izročili moja rajnka mati v prvi mladosti. Učili ste me vi spoznavati stvarnika in njegovo stvarjenje. Pri vas sem se učil prve svoje vede: čitanja in pisanja, pri vas sem spoznal prvič čut usmiljenja in hvaležnosti. Do konca svojih dnij ne pozabim istih ur zlate mladosti, ktere sem preživel v vaši družini. Hodila sva skupaj po dolih in planinah in po hladnem gozdu. Koliko ste mi

vedeli pripovedovati ob takih prilikah! Znan vam je bil vsak kamen, vsaka stezica, vsako drevo v našem gorskem zakotju. Ko sva trgala duhteče cvetlice, govorili ste tako vzvišeno o lepoti stvarjenja; ko sva obračala oči na snežene vrhove naših gorskih velikanov, občudovali ste z menoj naravne orjake v primeri s slabotnim človekom, in ko sva sedela ob šumečih gorskih studencih in potokih, hvalili ste milost Vsemogočnega, ki je razlila po širnem svetu svoje neusahljive darove v korist človeku.

Tako so mi minili dnevi, tedni in leta v vaši družini. Sprehajala sva se neko jesensko popoldne v hrastovem gozdu. Vrhovi so rumeneli in listje se je vrtelo v višavi in padalo šumeč na zemljo.

„Vse je minljivo“, dejali ste mi tedaj gospod Anton, ko sva sedla na zelen mah pod hrastovim deblom. „Pred petdesetimi leti mi je bilo ravno tako pri srcu, kakor je menda tebi danes, mladi prijatelj, ko se poslavljaš prvič od svojega domovja. Žeja po vedi in pravi modrosti te vabi v daljno mesto, kakor je gnala mene na tuje tedaj.

Preozek ti je zdaj ta skromni krog domači. Tvoj nenasitljivi duh hrepeni po tuji sreči.

Mnogo se bodeš učil, mnogo bodeš vedel. Voščim ti iz srca, da se ti izpolnijo tvoje želje!“

S posebnim naglasom so govorili gospod Anton poslednje besede. Molčala sva oba.

„Mnogo bi ti vedel pripovedovati o prečudni osodi iz lastnega življenja“, nadaljevali so gospod Anton, ko se je jelo mračiti pozneje in ko sva se napotila domú. „Vendar zdaj si še premlad, ne razumeš me,“ pristavili so potem. „Ko si voliš svoj bodoči stan, ko stojiš na križempotu življenja, povedati ti hočem povest iz svoje mladosti, ki ti je lahko svetovalec.“

Ločiva se kmalu potem z gospodom Antonom. Jaz odidem v težko pričakovane mestne šole, gospod Anton pa ostanejo, kakor doslej, v svojem gorskem zakotju.

II.

Srečna mladost! Veselim uram jednako minejo leta tvojega brezskrbnega življenja. Vendar kakor duhtečim cveticam na polju, izmerjena je tudi zlata doba tvoji sreči. Predno se zavéš, stojiš tudi ti na razpotju življenja, ko vprašaš samega sebe: „Kaj pa sedaj? Srečen oni, ki ima v tem trenutku izkušenega svetovalca! Trikrat srečen oni, ki čuti v

lastnih prsih moč, darovati svojo lastno srečo v blagor drugim, ki si izvoli izmed mnogih stanov istega, ktereга glavna zapoved se glasi: pozabi sebe, ljubi brata!“

Bilo je zopet otožno jesensko popoldne. Zopet sva se sprehajala z gospodom Antonom po hladnem domačem gozdu. A drugačne, bolj resne misli so pojile moje prsi, kakor nekđaj pred osmimi leti.

Stal sem na križempotu svojega življenja. Vedel nisem niti na levo, niti na desno.

Potreboval sem, bolj kakor kdaj prej, pravega prijatelja, izkušeneга svetovalca.

Prijatelj in svetovalca ste mi bili tudi tedaj, rajnki gospod Anton.

„Dobro poznam vaša čutila v tem resnem trenutku“, dejali so mi gospod Anton, ko sva sedla v mah pod hrastovo deblo. „Tudi jaz sem se popraševal nekđaj: Kaj pa sedaj? Bil sem mladeneč, kakor ste vi zdaj. Visokoleteče misli so mi polnile glavo. Mislil sem, da je svet in vse njegove časti last moja. Pozabljal sem pa med tem vedno bolj in bolj, kar so namerjavali moji ubogi stariši, ko so me poslali v mestne šole, in kar sem obljubil toliko potov svoji materi.

Trudili so se moji roditelji, odtrgovali so si moji bratje in sestre, da so plačevali moje stroške.

Vi umejete, zakaj so storili to. Veselili so se iste sreče, ko postane njihov Anton pravi gospod, mašnik Gospodov.

O koliko takega veselja se goji povsod, kjer biva veren narod; še več, mnogo več upov se zida leta in leta zastoj na steber prave svetne sreče! Koliko materi izgovorjenih obljub se prelomi lahkomiselno!

Tako je bilo tudi pri meni. Z besedami sem obljuboval še v zadnjem trenutku materi, ki je slonela s solznim očesom poleg mene, da ji izpolnim željo. Materino obljubo je govorilo ljubezni polno srce, a častiželjna glava je ugovarjala neprenehoma otroškim čutilom. „Svet je in častit duhovski stan“, govorilo mi je srce; „duhovnik pa je lahko tudi kdo drug, ki se ne more meriti s tvojo učenostjo,“ nasprotoval je moj pohlep po svetni časti, po imenitnem stanu, ktereга sem si domišljeval tedaj.

Bil sem skoro ob um v tem dušnem boju.

Naključje, nesrečno naključje, za katero me je zavidalo tedaj vse in ktereга ne pozabim do konca dnij, prihitelo je moji častiželjnosti na pomoč.“

Utihnil je gospod Anton pri teh besedah. Zrl je nepremakljivo v hrastovo vejevje, kakor da bi opazoval, kako rumení listje na njem in pada v vrtincih na zemljo. Ko si otrne solzo v očesu, nadaljuje: „Moja rajnka mati, kdaj ti poplačam bolesti, ktere sem ti pouzročil tedaj?

Prelomil sem dano ti obljubo. Vendar, povém naj vam, kdo je bil moj zapeljivec. Na potu v mesto se seznanim z imenitnim gospodom. Bil je milijonar. Njegova prijaznost mi je vzbudila sočutje do njega. Bila sva v kratkem času v živahnem razgovoru, kakor stara znanca, ki se nista videla že leta in leta.

Pripovedoval sem mu o svojem učenju, razkazoval mu svoja, ne zamerite mi, če trdim sam, v resnici izvrstna spričevala. Zamolčal mu nisem tudi svojega že izvoljenega poklica in storjene obljube.

Smehljaj se je gospod in majal z glavo pri mojem pripovedovanju.

„Škoda za vas, škoda za vaše talente, kterih ne zahteva vaš sicer častiti, izbrani poklic. Vam so odločene najvišje svetne časti, ako le hočete poseči po njih.“

Vročé mi prihaja pri teh besedah.

Nepopisljivo dobro dene tujčeva pohvala mojemu slavohlepju. Vendar materi storjena obljuba — in pa moje uboštvo, ki mi ne dopušča daljnega učenja na visokih šolah, vzdrami me jednako mrzli roki iz sladkih sanj.

„Berem vam na obrazu boj, ki mi pravi, da verujete moji sodbi o vaši bodočnosti“, ogovori me zopet gospod. „Jaz tudi vém, da vas vleče slavohlepnost po višji učenosti, ko bi se vam ne stavili dve oviri: vaša materina obljuba in pa revščina. Ne bojte se! Mati se utolaži, ko vas vidi imenitnega gospoda, če tudi v posvetnem stanu, a z denarjem vam pomagam jaz.“

Zopet mi šine gorečica v glavo. Drevesa plešejo kakor hudobec pred menoj ter mi šepečejo: učenost, učenost, svetna imenitnost je vir prave sreče. Dozdeva se mi tudi, da čujem glas: „Mati se utolaži, dana obljuba se prekličé brez težave.“

Razumel je tujec mojo bolestno vročino. Okoristiti se je hotel z menoj, kajti nadaljeval je:

„Jaz imam domá jedinega nedorastlega sina, kteremu iščem domačega učitelja, in hčer, ktera hoče nadaljevati učenje v tujih jezikih, v kterih se posebno vi odlikujete. Ako hočete biti mojima otrokoma učitelj, preskrbljeni ste v moji hiši za uk na višjih šolah.“

Zopet je prenehal moj tovariš pri teh besedah. Končal ni svojega pripovedovanja v hrastovem hladu. Molčal je tudi ves čas med potom domú. Le pri odhodu, ko sva se poslavljala na holmu ob samotni kapelici, dejal je: „Znano mi je, da ste uganili izid mojega dušnega boja. Pohlep po svetni časti me je tedaj izpeljal z doma, iz duhovnišnice, kamor sem bil na potu, v boj za svetno srečo.“

III.

Bilo je nekaj dni pozneje. Jaz sem se poslavljaj od domovja. Osoda mi je odločila nenadoma delokrog daleč od domovine. Pri kupi rujnega vina pod širokovejato lipo na župnijskem vrtu sva sedela z gospodom Antonom. O mnogih stvareh se je sukal najin pogovor, in posebno o slovesu, ki ni obetal gotovega svidenja.

„Poglejte mojo sivo glavo, mladi prijatelj, in potém govorite, ali se vidiva gotovo še kdaj“, pravi gospod Anton, ko trčiva s kupama.

„Ne govoriva o tem! Meseci in leta niso večnost!“ zavrnem svojega tovariša.

„Ko bi se torej v resnici ne videla več, ostati vam nočem na dolgu povesti iz svojega življenja, ktere pričetek vam je gotovo še v spominu.“

Srečna mladost, pravim še jeden pot. Gradove si zida na pesek in oblake, ktere ji razruši lahna sapica. Tako sem koval med zvezde jaz svojo srečo, ko sem se vozil v kočiji poleg svojega novega dobrotnika na daljni Dunaj, ne pa da bi korakal peš po prašni cesti v skromno celico škofove duhovnišnice. V resnici, sreča me je obsipala tedaj s tako polnimi rokami, da si je ne more slikati lepše najbolj živa domišljija. V hiši velikega kupca in posestnika dunajskega, mojega dobrotnika, sprejeli so me kakor lastnega sina.

Moj učenec, dvanajstletni deček je bil marljiv, bistroumen in ubogljiv. Bila si nisva učitelj in učenec, temveč prijatelj.

Povrh sem nadaljeval svoje učenje na visokih šolah.

Gotovo si mislite, kaj pa mati, kteri ste prelomili tako brezmiselno dano prisego?

Prav imate. Spomin na svojo blago mater mi je grenil zlate ure.

Iznebiti sem se hotel tega neprijetnega spomina. Ali zastoj!

Da udušim to misel, trudim se, da ne zamudim niti trenutka v svojem učenju, da dosežem prej svetno slavo, da se prepriča mati, da se nisem pogubil v svetu. In povrh izkušam, da si prihranim nekaj denarja, ktereга pošiljam svoji materi v domovino.

Odgovarjajo mi od doma, da so prejeli novce, toda mati bolehalo.

Povedati vam ne morem, koliko sem trpel odslej spominjajoč se stare matere. Sicer najblažji spomin na domovino svojo mi je bil, odpustite mi, strašilo.

Tako mi mine leto za letom. Bliža se konec mojemu učenju in vrhunec moji nepričakovani sreči. Bivanje v hiši mojega učenca me udomači pri njegovih stariših. Bili smo si kakor jedna družina. Čujte, povrh sem čutil, da se ujema moje srce s čutili hišne hčerke in da stariši ne ugovarjajo najini bodoči zvezi. Kmalu potém se je praznoval spomin sreberne poroke mojega gospoda in njegove soproge. Velike priprave so se vršile za ta praznik. In praznovali smo sijajno in veličastno isti dan sreberno poroko in mojo zaroko s hčerjo milijonarja.“

Utihnil je gospod Anton pri teh besedah. Mrklo je zrl v pol izpraznjeno kupo, kakor da bi hotel utopiti ta spomin.

„In kaj pravite? Isti srečni ženin hčere milijonarke sem bil jaz, ubogi slovenski dijak,“ nadaljuje moj duhovni tovariš.

Najvišja sreča in najvišje gorje si podajata na svetu roke. Le en korak je mnogo potov od mramornatega praga krasne palače do borne koč, pristavil je potém.

Namenil sem se, da odpotujem še isto noč v svojo domovino naznanjat svoji stari materi, da njen sin ni izgubljen, da je srečen, da hoče videti srečno tudi njo.

Bogato obdarovan od svoje neveste, prestopim prag, ki me je nekdam sprejel tako gostoljubno, kjer sem užil toliko dobrot.“

Bil mi je gospod Anton prvič nerazumljiva uganka.

Potém nadaljuje zopet moj tovariš: „Kolikor bolj sem se bližal svoji domovini, toliko lažje je bilo moje srce. To bode veselo svidenje na očetovem domu! Od veselja bodo jokali stara mati, ko vidijo svojega sicer trmoglavega, a ne izgubljenega sina. V taki domišljiji mi je tekkel čas prepočasi. Brzonogi poštni konji so mi bili prekasni.

Da potujem hitreje, najamem si lasten voz, ki me vozi po krajših potih s podvojeno hitrostjo.

Opazil sem, da se čudijo ljudje moji naglici, da me opazujejo na vsaki postaji. Jaz, presrečen človek, mislil sem, da vé ves svet o moji sreči, da mi bere na obrazu, da sem našel zaklad, ki mi dovoljuje največje stroške, knežje potovanje.

Že tretji dan dospem v glavno mesto sosedne dežele. In ondi se je zgodilo, o čemur bi ne mogel misliti največji domišljevalec. V pozni noči me vzbudi trkanje na duri moje sobe. Ko odprem poznemu trkalcu, — zagledam orožnike, ki imenujejo z zaničljivim posmehom moje ime in naslov. In ko siloma odpirajo mojo prtljago, kako se začudim, ko vidim v njej mnogo meni tujih dragocenostij. Moči me zapuščajo, ko odpró moj drugi kovčeg, ktereга sem si izposodil od svoje neveste.

Prijatelj, če je izdal kdaj zločinec svojo pregreho s svojim strahom in osupnjenjem, dvomiti ni mogla roka pravice, da ji je v oblasti zasledovani hudodelec. V resnici smešno in predrzno se ji je morala dozdevati moja trditev, da sem nedolžen, da ne vé, kako so prišle bogate dragocenosti v mojo prtljago.

Ko se je daniło, odpotovati sem moral namesto v drago domovino — nazaj v glavno mesto kot zasačen zločinec.

Tolažila me je misel, da je moja sedanja nesreča le nerazumljivo naključje, da se kmalu razjasni moja nedolžnost. Vendar kolikor bliže je bila moja pot glavnemu mestu, toliko tesneje mi je bilo v prsih.

Bil mi je uganka svet, uganka sem bil jaz samemu sebi. Mislil sem, da sanjam strašne sanje, ko me izprašuje sodnik, ali priznavam, da sem hotel umoriti očeta svojega učenca in da sem mu oropal pri meni najdene dragocenosti in mnogo tisoč denarja.

Ne vé, ali sem odgovoril temu vprašanju. Samo tega se spominjam, da me je zapustil spomin in da sem se zavedel pozneje v ječi namenjeni — morilcu in roparju.

Govoriti nočem dalje o tem svojem položaju. Posebna milost božja, prijatelj, ohranila mi je življenje, da se izbriše madež mojemu imenu. Trajali so tedni in meseci v strašnih mukah sodnijskega preiskovanja.

Dokazala mi je naposled svetna pravica do pičice, da sem bil zveden v vseh domačih zadevah svojega gospoda, da se mi je skazovalo največje zaupanje, obljubila jedina hči, da

sem jaz nehvaležnež oropal v isti noči, ko sem praznoval svojo zaroko s hčerjo njegovo, svojega dobrotnika ter ga smrtno ranil. Oporekalo se mi je dosledno in natančno, kako sem ubežal še isto noč, kako sem pospeševal svoj beg po stranskih potih in kako sem premislil že prej svoj zločin, ker sem prosil za dopust v svoje domovje.

Brezkoristna in brezuspešna je bila moja trditev, da mi je zločin nerazumljiva uganka, strašno naključje; saj največji dokaz za mojo krivdo so bile obile dragocenosti, ktere so našli pri meni.

Prijatelj, pregovor pravi, da kdor se hoče učiti molitve, naj gre na viharo morje, jaz pa trdim, kogar hoče potrditi stvarnik v veri na njegovo vsemogočnost, pošlje mu tako izkušnjo, kakoršno je poslal meni.

In tedaj sem se spomnil zopet dane obljube stari materi in njene molitve za moj blagor. Pred kratkim časom na vrhuncu svoje sreče in svetne slave, ženin bogate neveste, a danes zapuščen od vsega sveta, zavržen od svoje lastne matere, v temnici, v katero mi ni sijal noben žarek upanja, da dokažem svojo nedolžnost, učil sem se moliti in upati le še v jedino pomoč Vsemogočnega.

Čutil sem povrh, da je moje gorje pravična kazen za prelomljeno obljubo. Bližali so se dnevi moje končne obsodbe.

Prijatelj, isto zadnjo noč pred sodnijsko obravnavo postaral sem se za pol življenja, potopil sem v svoje gorje svoje nekdanje visokoleteče misli, svojo slavohlepnost. Želel si nisem živeti dalje. Z radostjo sem pozdravljal smrt, jedino rešiteljico svojo.

Imel sem le jedno samo željo, da se dokaže moja nedolžnost, predno umrjem, da ne usmrtim s svojo nečastno smrtjo tudi najblažjega, kar more dati svet, svoje nesrečne matere.

In ako se me usmili Vsemogočni v zadnjem trenutku v svojem brezkončnem usmiljenju in mi podeli čudež svoje dobrote, saj le čudež me more obvarovati videzno pravične obsodbe, darovati hočem vse svoje življenje cerkvi.

Napočil je drugi dan. Angelju podoben se mi je dozdeval jetničar, ki me je peljal pred sodbo v večno sramoto, ali v življenje, posvečeno cerkvi.

Bila je napolnjena dvorana radovednega ljudstva, ko stopim pred sodnike.

Se nekaj trenutkov, in pričeti se mora isto mučno obdolženje, proti kateremu je brezuspešna vsa govorniška moč obtoženca.

Prijatelj, prečudna so pota previdnosti božje. Takov čudež se je zgodil tudi meni. V trenutku, ko ni pričakoval nihče, naznani prvomestnik sodišča, da mu je prišlo ravnokar poročilo, da se je oglasil pri sodnji človek, ki hoče izpovedati o pravem zločincu hudodelstva, katerega dolžé mene.

Nepopisen utis je napravilo to naznanilo na zbrane sodnike in na obilo množico. V mnogem očesu je lesketala solza pomilovanja. Prijatelj, moje srce se ni veselilo pričakovane svobode med svetom. Umrlo mi je že davno za svet. Spomnil sem se le matere svoje, kateri se hočem okleniti okoli vratú. Povedati ji hočem: Mati, tvoj sin ni izgubljen, njegova dana ti obljuba ni pozabljena.

Z bliskovo hitrostjo se razširi še isti dan po vsem mestu novica o moji osodi in o zločincu, zaradi katerega sem pretrpel toliko muk.

Malo dnij pozneje je stal pred sodbo — moj nekdanji znanec, služabnik v hiši mojega nekdanjega gospoda. Izpovedal je, da je namerjaval že mnogo prej oropati svojega gospoda, a da mu je dala rodbinska slovesnost in moj napovedani odhod za zločin najboljšo priložnost.

Razjasnil je dalje do sedaj nerazumljivo uganko, kako se mu je posrečilo odvrniti najmanjši sum od lastne osebe. Preoblečen v mojo obleko izvršil je rop in ranil smrtno gospodarja, ki ga je bil zasačil pri zločinu. Ko je videl, da ne more ubežati z roparskim blagom, zamenil je moj za potovanje pripravljeni kovčeg z ukradenimi dragocenostmi.

„Posrečilo se mi je zakriti najmanjši sled in sum“, pripovedoval je zločinec. „Ostal sem doslej“, nadaljeval je potem, „v gospodarjevi hiši, obdaroval me je celó blagi gospod, ker sem pripomogel, da je prišel pravi zločinec . . . domači učitelj v roke pravici. Živel bi bil lahko do smrti pri blagi rodbini“, končal je hudobnik svojo obtožbo, „ko bi se mi ne bila oglasila nenadoma vest s tako silo, da mi ni bilo živeti dalje. Podoba nedolžnega znanca me je preganjala od zore do mraka, od mraka do dne. Le zaslužena kazen, katero pričakujem z veseljem, umiri morda zopet moje sedanje nesrečno življenje.“

Zopet je utihnil gospod Anton pri teh besedah. Videl sem, kako se mu je utrnila solza v očesu in kako je padla na velo lice.

„Prijatelj, zapomnite si: krivica ne ostane brez kazni, pravica ne brez plačila.

Bodi mož-beseda, izpolni dano obljubo! te besede so bile moj vodnik vse bodoče življenje. Žapustil sem blago hišo, v kateri sem užival toliko dobrot, zaradi ktere sem trpel toliko muk, ako ravno me je prosila odpuščenja ter mi ponujala polovico premoženja za odškodnino. Ločil sem se z lahkim srcem od svoje neveste ter si izvolil — drugo nevesto: delo, trpljenje in trud za človeštvo. Izpolnila se je stari materi presrčna želja. Videla je svojega sina v zlatem plašču pred oltarjem.

In tako sem prišel v to gorsko zakotje. Prosil sem, naj me pusté tu do smrti. Spoznal sem širni svet. Mikale me niso svetne časti in bogate službe.“

Mrak je legel med tem pripovedovanjem na goro in dolino. Molcé izprazniva z gospodom Antonom kupici. Še jeden pot mi stisne za slovo stari gospod desnico rekoč: „Prosim vas, ohranite mojo povest za se in učite se iz nje modrosti življenja, dokler ne zatisnem za vselej očij, kar se zgodi morda pred najinim svidenjem!“ — — —

Ko se vrnem tri leta pozneje v domovino, stal sem ob njegovem grobu brez spomenika; spomenik naj mu bode njegova lastna pričujoča povest!

Ošabni brodar.

(Štajerska narodna pesen. — Zapisal Anton Žagar.)

Marija z Ogerskega gre,
Za njoj gre žalostno sree.

Marija pride do morja,
Prav lepo prosi brodarja:

„Prepelji me za božji lon,
Prepelji za nebeški tron!“

„Ne vozim jaz za božji lon,
Pa tud' ne za nebeški tron;“

„Jaz vozim le za krajcarje
In tiste bele zeksarje.“

Marija prime krilice,
Naravnost gre érez jezerce.

Pred njoj se je odgrebalo,
Za njoj se je zagrebalo.

Brodarji začnejo vozit',
Začela ladja se topit'.

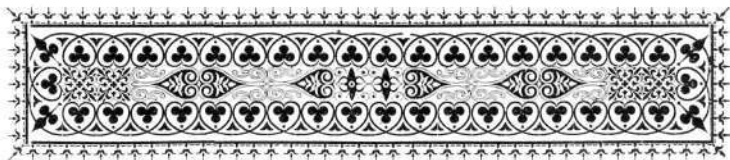
Brodar zdaj vpije na vso moč,
Marijo kliče na pomoč:

„Pomagaj nam Marija ti!
Marija sedem žalosti!“

„Jaz ti ne morem pomagat',
Ne morem ladje obdržat'.“

„Pomagajo naj krajcarji
In tisti beli zeksarji!“

Najoblastnejša vladarica na svetu.

(Šaljivo-poučen govor. — Spisal A. Kržič.)

Govorniki — posebno dobri govorniki — imajo navado, da vpeljavajo svoje govore z daljšim uvodom, da bi „zveste“ poslušalce že naprej pripravili na to, kar mislijo povedati. Tudi jaz, kakor veste, imel sem tako navado, da sem posnemal te „divne“ govornike; to pot pa nočem tako delati, kakor drugi delajo, ker že sploh nisem prijatelj predolgih uvodov.

Ko bi danes namesto mene kdo drug govoril, povedal bi morebiti najprej kako mično zgodbico, na pr. tako-le: „V starodavnih časih je živel bogat kupec, ki je vzlasti kupčeval z drobnico ali z ovcami. Ta kupec pa je imel hudega sovražnika, ki je že dolgo iskal ugodne prilike, kako bi se prav „pošteno“ znosil nad njim. Slednjič se ponudi zvitemu sovražniku prav ugodna prilika za maščevanje, in sicer taka-le. Oni kupec si je bil nakupil veliko čredo ovac ter jih je spravil na barko, da bi jih čez morje prepeljal v drugo deželo. Pretkani sovražnik se natihoma splazi k ovcam in vrže jedno izmed njih v morje. Ko druge ovce vidijo, da jim je tovaršica skočila v morje, zdaj vse po vrsti — kakor imajo neumne ovce tako nespametno navado — za njo poskačejo v morje in sevéda potonejo. Kupec je pa — kaj pak — ves žalosten pogledoval za njimi.

Tako povest bi povedal moj namestnik in potem bi na njo navezal nit svojega govora in vse lepo razsnoval. No, jaz sem pa že rekel, da danes ne maram delati uvoda in vpeljave svojemu govoru. Ko bi se mi pa vendar le pozneje v teku govora primerilo, da bi se utegnil spomniti te zgodbe, za tak slučaj vas prosim, da si jo ohranite vsaj še toliko časa v glavi, dokler govorim.

Zopet drugi moj „namestnik“ bi kako drugo struno napel; morebiti bi svoj „slovesni“ govor pričel s kako smeš-

nico, da bi svoje poslušalce precej v začetku v dobro voljo spravil; na pr. tako-le: „Nekega vojaškega novinca ali rekruta, ki se še ni znal spretno sukati, vpraša poveljnik: „Tepec hribovski, ki si, povej, zakaj ti je pa Bog glavo stvaril?“ Ponižno odgovori preplašeni rekrut: „Zato, častitljivi gospod kavfman, da imam kam čako postaviti.“ — Glejte, na tako kratko pa ljubko smešnico bi se dal tudi primeren govorček navezati. In malo manjka, da mi ne začenja žal biti, da tudi jaz nisem danes s tako smešnico pričel svojega govora; bili bi se vsaj malo smejali, ko se nekteri vendar tako radi. Zato vas bi zopet poprosil, da si tudi to stvarico za nekaj trenutkov v možganih ohranite; morebiti utegne še prav priti, če je ne pozabite takoj.

Naj vam še tretjega moža imenujem, ki bi utegnil danes tukaj namesto mene govoriti. Ta bi pa morebiti s kako zastavico pričel svoj zanimivi govor (kakor sem že tudi jaz kdaj storil), na pr. s tako-le: „Jaz pa poznam nekaj, kar ima sicer žensko ime, pa vendar ni ženska. Ni cesarica, pa tudi ne kraljica; a vendar tako mogočno in oblastno gospoduje, ne le v jedni deželi, marveč po vesoljnem svetu, da ji najslavnejša cesarica ni kos. V vsakem kraju se zna svojim podložnikom tako lepo prilizniti, da jo skoro vsi po vrsti radi ubogajo; nekteri od kraja, ko si zopet kaj novega izmisli, nekoliko godrnjajo, potlej utihnejo in naposled vse pohlevno storijo, kar jim ukaže, češ „saj si ne moremo pomagati“. Hude davke večkrat naklada ta mogočna oblastnica, pa ljudje jih vendar radovoljno dajejo; nekteri raje stradajo in neslano jedó, da le morejo ti mogočnici davek plačevati. Res čudno, kako si zna srca ljudij pridobivati: sužnost je že zdaj malo ne povsod odpravljena; a ta mogočnica še vedno težek jarem krute sužnosti naklada ljudem vsake vrste; in le-ti si ga nekako lahkotno na vrat denejo in nosijo, da bi se človek skoro smejal. Če tudi je ta gospa od sile čemerna in izpremenljiva ter vsak čas kaj drugega zahteva, in kar je lani zapovedovala, že letos preklicuje itd.; vendar ji je vse pokorno od najslavnejšega vladarja dol do neznatnega ovčarja in kozarja — skoro vse je v njeni sužnosti.“

Glejte, tako in jednako bi ta govornik dalje razvijal zastavico, da bi slednjič poslušalce primoral, da jo uganejo; potlej bi še le pričel svoj pravi govor.

Jaz pa ne grem za drugimi, — saj že veste, kako sodbo imam o dolgih uvodih — marveč bom kar brez vsake vpeljave naravnost pričel svoj govor, in sicer s tem, da

najprej rešim zastavico onega moža, o katerem sem na-
posled rekel, da bi bil z njo svoj govor začel, ko bi danes
namesto mene tukaj govoril.

Zastavica se tako-le ugame: „Tisto, kar ima žensko
ime, pa vendar ni ženska, je „moda“. Moda ni cesarica, pa
tudi ne kraljica, nima niti zlate krone niti vladarskega pre-
stola, pa vendar tako oblastno gospodari, da nihče drugi ne
tako, in tako na široko zapoveduje, kakor nobeden drugi ne:
ves svet je njeno kraljestvo, ki si ga je razdelila v posamezne
„modernije“, da ljudi laže v sužnosti ohrani. Pa povejte,
komu se ljudje tako radi uklanjajo, kakor modi? Kje je
kaka dežela na svetu, da bi se ne ravnala po tem, kar tam
vladajoča moda ukazuje! To pa tudi veste, da nihče tako hudih
davkov ne naklada, kakor ravno moda, in vendar jih nikomur
tako radovoljno in zvesto ne odpravljajo, kakor njej. In tega
mi tudi ne morete utajiti, da moda res večkrat težek jarem
naklada, pa si ga vendar vse poprek pohlevno na zatilnik
devlje! Povejte: ali je že kdaj nečimerna žena rekla: „Ljuba
moda, potrpi vsaj za letos; jaz in moji otroci imamo še
trdno obleko, bo že še za jedno leto, če tudi je po starem
kroju: moj mož je rekel, da je letos trda za denar.“ O,
tako ne govori nečimernost, marveč osorno kriči: „Trda gor,
trda dol — moda tako zahteva, — mora se zgoditi!“

Pa oglejmo si nekoliko natančneje to mogočnico.

Najprej se mi čudno zdi, kdaj in zakaj je ta zvijačnica
svoje ime izpremenila; saj nekdam ni imela ženskega imena,
marveč moško. Tako so me učili že v prvi latinski šoli, že
pred 30 leti. Stari latinci so namreč še rekali „modus“,
ne pa kakor sedanji svet „moda“. In ta beseda je pome-
nila, kako ali po kakošnem načinu se kaj godi. Če je pri-
jatelj prijatelja srečal, vprašal ga je: „Quo modo — kako?“
in oni je odgovoril: „Hoc modo — tako!“

To sem pa le tako mimogredé omenil in sicer zato, da
veste, kaj prav za prav pomeni beseda moda. Ona pomenja
način, kako se kaj godi ali dela. Ta pomen se sevéda potlej
ravna po tem, na kar se obrača. Moda pa se v vsako reč
vtika; največ ima opraviti z obleko. — Tu ti moda vse do naj-
manjšega razkazuje in ukazuje, kako naj se oblačimo po letu,
kako po zimi, kako v spomladi in v jeseni; kako naj se no-
sijo mali in veliki po mestih, kako po deželi. Vse to pa na-
vadno vsako leto kolikor toliko drugače. Vendar ne bi prišel
z lepa do konca, ko bi se hotel tu v posameznosti spuščati
in natančneje opisovati izmišljarije in spakarije oblastne mode;

tudi ne vem, če bi vse prav zadel. Zato poprašajte raje kako modistinjo (moderno šiviljo); pa saj že z lastnimi očmi preveč nepotrebnosti in pretiranosti vidite. Le samo glavo si nekoliko oglejmo, kako jo moda oskrbuje; znabiti se komu ob tem spomin ponovi na tistega vojaškega novinca, o katerem je bilo poprej le povedano, kako temeljito je vedel, zakaj ima glavo, češ zato, da ima kam pokrivalo devati. Ali imamo pa pravico samo temu priprostemu rekrutu se smežati? Ali mar ni takih rekrutov vse polno okrog in okrog, vzlasti med ženskami? Ali jih ni res veliko, ktere si z opravo glave dajejo toliko opraviti, kakor bi je za prav nič drugega ne imele, kakor za to, da jo pokrivajo? Kdo na svetu bi popisal, kako mnogovrstne klobuke in klobučke, kape in kapice, slamnike in slamničke, koliko vrst ogrinjal in olepšav, velikih in majhnih, rut in rutic . . . je moda že postavljala na glavo!!

In koliko si je že dala posebej z lasmi opraviti! Če pogledate kako podoba iz preteklega stoletja, boste se kar ustrašili; tako široka je glava, da obraz skoro izgine: kakor kodelja prediva so na široko in visoko razobešeni skrotovičeni in svedrasti lasje, domá pridelani ali pa kupljeni; navadno so beli, pa ne po naravi, ampak le z belim prahom naprašeni, in ker se v francoščini reče prahu „la poudre“, imenuje se taka glava polpreteklih časov — „napudrana“. — Kako pa sedaj? Sedaj pa nekaj las radi na čelo obešajo, da je čelo videti od daleč kakor tablica, na kateri so naslikane take kljukice, kakoršne se v abecedniku imenujejo „vprašaj“ in jih v pisavi takrat stavimo, kedar kaj vprašamo; morebiti ta znamenja na nečimernem čelu tudi hočejo vprašati, kaj in koliko je v glavi. Drugi pa ta šopek posebno odbranih in oskrbovanih las tako razobesijo, — no kako že? — tistega ne smem povedati, kar je nekdo rekel: „da se vidi kakor dlaka teličkova spredaj med rožički“ — ne jaz le pravim, da je čelo videti od daleč kakor — dež na pratiki! Mimogredé omenim, da ne mislim s tem nikogar žaliti, le povedati sem hotel po pravici in resnici, kako zeló gospodari moda.

Koliko je imela opraviti moda še z drugo obleko in opravo: zdaj je kaj predolgo, zdaj prekratko; zdaj preozko, zdaj zopet preširoko, o drugi priliki je od vzadi kakor hrib nakopičeno: da le ravno prav ni, pa je ustrezno. Le poglejte otroke, kakošni so sedaj: kakor one opice, ki jih mož svetu kaže za denar. In ko bi bilo tako oblačenje le smešno, potrpele bi se še, a že celó pri otrokih so taka oblačilca

pohujšljiva. Pa naj kdo govori, kolikor hoče, na pr. zoper prekratko krilice pri deklicah, — vse zastonj: moda mora imeti zadnjo besedo!

Po vsem tem postaja res zanimivo prorokovanje onega šaljivca, ki napoveduje, kakošne bodo črez nekaj let pratike, ko bodo še svetniki iz sedanjih časov med druge uvrščeni: s solnčnikom, s plêdom, s cvikarjem, na biciklju itd. itd.

Pa moda ni le v odbiranju in narejanju obleke tako izbirčna, marveč v vseh zadevah človeškega življenja. Ona zapoveduje, kako naj sedimo ali stojimo, kdaj naj spat gremo in kdaj naj vstajamo; kako naj jemo, kako naj pijemo; kako in kje naj se veselimo; še celó to nam zapoveduje — kako žalujmo! Ne utegnem vam vseh teh zadev pojasnjevati; samo na zadnje imenovano si nekoliko oglejmo.

Pred nekaj leti je v Parizu umrl mož, ki se je bil po posebni sreči povzpел do visoke službe. Bere se o njem ta posebnost, da je med vsemi prijatelji najraje imel svojega — kuharja, to pa zato, ker je znal ta dobro kuhati, mož pa je rad dobro jedel. Sicer so bili pa njegovi prijatelji taki, ki za Boga ne marajo; kateri pa še Kristusa in njegovo cerkev ljubijo, ti so ga milovali in se ga bali. Ta mož — Gambetta mu je bilo ime — tedaj umrje. Zdaj se prijatelji brezbožniki posvetujejo, kako bi po njem — žalovali. Da so vojaki imeli parado, da so stražniki delali „špalir“, da je brez števila radovednežev skupaj drlo itd., — vse to zamolčim; jedino to naj omenim, da so z njim za pogrebom peljali polne vozove vencev. Res čudno žalovanje! Ko bi bil takrat kdo srečal tiste voznike vencev, pa bi jih vprašal: „Možje, kaj pa hočete s temi venci, ali jih peljete na semenj?“ bili bi odgovorili: „Žalujemo, ali ne vidiš, da je pogreb?“ Vzlasti od tega časa se je v mojih očeh močno znižala cena pogrebnih vencev, če tudi sem sicer velik prijatelj cvetlicam.

To je moda in to moderno žalovanje gre zdaj iz mest že po vaseh. Na tihem sicer ljudje sploh pravijo: „Čemu ta potrata, mar bi se za svete maše ali za uboge dalo, bi rajnkemu vsaj kaj zaleglo.“ A ko pridejo na vrsto, le zopet radi kupijo venec, ker se tako zeló bojé zameriti se — gospej modi! Naj bi žalujoči raje več rožnih vencev rajnkemu darovali, ne da zavijajo svojo žalost v tako ogromno število orjaških vencev suhih cvetlic. Ali mar mislijo s tem zmanjšati smrti in mrliškim opraviлом presunljivo resnobo? Zastonj je trud, kajti poleg teh ljubeznivih krasotic se grenka moč blede smrti še nekako tužnejše kaže človeku, ki zna in hoče

— misliti! Mnogi bi tudi veliko lepše storili, ko bi svojecev v življenju s trnjem in koprivami ne obsipavali, katerim po smrti drage vence kupujejo. — Čuti se pa, da ta moda že pojema; vsaj to sem slišal, da v nekterih večjih mestih že mnogi v testamentu postavljajo prepoved, naj jih sorodniki, prijatelji in znanci po smrti nikar ne obsipljejo z nepotrebni in potratni venci. Pameten dogovor med pametnimi v ti zadevi bi tudi pri nas ne škodoval.

Nastane še vprašanje: od kod pa pride, da ima moda toliko moči in toliko uspeha? Uzrokov je več, vzlasti so pa ti-le trije jako uplivni: a) ljudje so radi imenitni, b) ljudje se bojé, da bi jim kdo kaj ne očital, c) ljudje radi druge posnemajo.

Da nagnjenost k imenitnosti modi cesto gladi, vidi se že iz tega, da se moda sploh od zgoraj dol pomika; ravno nasproti temu, kar se v naravi godi. V naravi najprej na spomlad sneg skopni v nižavah, in najprej začne zeleneti in cvesti v dolinah in planjavah, potlej se še le začinja zelenje in cvetje pomikati v gore in planine; moda pa dela ravno nasprotno: najprej gre k imenitnim v velika mesta, potlej se pomika iz večjih mest v manjše in iz teh večkrat celó na deželo med kmete in delavce. Kaj gostokrat opaziš na deželi kako modo kmalu potém, ko je v mestu obdelala. Svet je rad imeniten. Zato se tudi večkrat sliši: „To je nôbel“ namesto: „To je v modi ali modérno.“ Ne vem, ali bi verjel ali ne, pa pripovedovalo se mi je za istino, da zdaj že kmet-ske dekle, sem ter tja, kedar k maši gredó, drage rokavice natikajo in v žuljih z rokavicami pokritih držé dragocene v šagrinu vezane in potratno okovane molitvenike!

Drugi uzrok, da ima moda toliko veljave, to je strah pred ljudmi. Kolikrat se sliši: „Kaj pa ljudje porekó, če se bomo še po starem oblačili in po starem vedli?“ „Kaj bodo pa ljudje rekli, če bo naša, ki je zemljakova hči, v tistih starikastih cunjah hodila k maši, ko se zdaj že dekle tako in tako oblačijo.“ O, ta beseda: „kaj ljudje porekó“ pre-mnogim, sicer pametnim ljudem tako glavo zmeša, da začnejo, kakor tudi neradi, najbolj neslane šege in izmišljarije posnemati.

Ta slednja beseda „posnemati“ mi pa položi na jezik še najkrepkejšo naslombo in podporo oblastne mode. Človek bi ne verjel, kako ljudje radi posnemajo to, kar pri drugih vidijo, ko bi se sam sto in stokrat ne prepričal. Najraje pa posnemajo kaj nespametnega in slabega. Že precej v za-

četku so bili ljudje taki. Setovi otroci so bili tako pridni, da so se imenovali „otroci božji“; ko pa so videli hudobije Kajnovih otrok, ki so imeli nečastni pridevek „otroci sveta“, precej so jih začeli posnemati in hudobija je postala v kratkem tako „moderna“, da dobrega človeka že skoro najti ni bilo na vsem svetu. Koliko dobrega se še zdaj opušča in koliko slabega se zgodi na svetu, ker ljudje tako radi druge posnemajo! Marsikteri jé v petek meso zato, ker druge vidi; noče k izpovedi in k maši hoditi, zato ker tudi drugi ne hodijo; ima ob nedeljah in praznikih svojo prodajalnico odprto zato, ker tudi drugi svojih ne zapirajo. Zato se rad pridružim onemu, ki je nekdanj vzdihnil: „O da bi jaz kdaj doživel, da bi imenitna gospoda redno v cerkev hodili, svete zakramente pogosto prejemali, pridige poslušali, pa — slovensko govorili! To bi bilo modérno življenje!“ Mislim pa tudi, da me zdaj še le prav razumete, zakaj sem vas poprej prosil, da si vsaj toliko časa, dokler bom govoril, v glavi obdržite tiste neumne ovce, ki so vse po vrsti poskakale v morje zato, ker je bil zlobni sovražnik jedno vrgel v morske valove; ob jednem smem pa tudi prepričan biti, da si nauk iz one dogodbice lahko sami posnamete.

Kakošen nauk pa? I ta, da ne smemo biti kakor nespametne ovce, da bi kar vse slepo posnemali, kar svet za modérno razglasi. Če se kaj modrega in koristnega izmisli, naj se le sprejme; kar je pa nespametnega in škodljivega, naj pa norci sami imajo. Sploh je dobro, ne prehitro za modo hiteti, marveč tudi tukaj se ravnati po pregovoru: „V sredi je v zlati skledi!“ Zmirom starega se držati res ne kaže, a slepo za izpremenljivo modo letati, pa zopet ne hasne. Mnogokrat je pa vendar le jako dobro, kako staro modo pridržati, ker se prav rado zgodi, da moda sama kaj prav starega za novo razglasi. To sem jaz sam skusil; le poslušajte.

Moja rajnka mati so me marsikaj lepega in dobrega naučili, Bog jim poplačaj stoterno v nebesih njih trud. V jedni reči pa vendar le niso bili srečni in prave pogodili. Jaz sem bil sevéda otrok, pa kdo si vedi, kje sem to zvedel, da je pri otrokih modérno z levico jesti. Mati so me vedno opominjali: „z desnico se mora jesti, glej, da vsi jémo z desnico“; meni je pa le levica zmirom v skledico uhaljala. Da bi me tega levičanja odvadili, poslužijo se neke zvižjače, ki je skoro od daleč že nekoliko laži podobna; trdili so namreč, da je moja desnica — le pa, levica pa da je grda. Jaz sem jim verjel, če ravno nisem izprevidel, zakaj bi bila

jedna roka lepa, druga pa grda. Vendar pomagalo je; še nekolikokrat so me počili po „ti grdi“ in naučil sem se stalno jesti s „to lepo“. In ves čas mi je to povsod prav dobro hodilo. Ko pridem v Ljubljano, pritrčila mi je gospodinja, da je desnica lepa, in potlej v Alojzijevišču, v bogoslovju in še drugod se je obnesel ta materin nauk. Toda nemški pregovor pravi: „Ende gut, Alles gut“ — če je konec dober, potlej še le se sme reči, da je vse dobro! In ravno tega pri meni manjka. Zdaj, ko mi že sivi lasje v glavo silijo, no, — zdaj pa poredni svet razglasi, da desnica ni več lepa, marveč da z levico jesti to je imenitno, ker menda tam gori nekje proti severu — na Angleškem tako jedó. Oh mati! kaj ste storili, da ste me preučili! Ko bi se bil jaz držal svoje prvotne metode ali mode, kako bi mi bila še prav prišla na stara leta!

Zdaj sem pri kraju. Ker nisem današnjemu govoru hotel uvoda narediti, pa mu še „konca“ ne privoščim, marveč kar na celem ga prestrižem, rekoč: „Jaz nočem več; saj vem, da bo pri vas tudi še za naprej imela moda prvo in zadnjo besedo!“

Kratkočasnice in smešnice.

(Iz vsakdanjega življenja nabral *A. Benedik*.)

1. Izvrstni računar. — V šoli so se učili otroci računati. Neki precej trdoglav deček si ni mogel nikakor zapomniti, koliko je dvakrat dve. Na vse mogoče načine mu je učitelj vbijal to reč v glavo; toda brez uspeha. Dečka se ni ničesar prijelo. Slednjič mu še reče učitelj: „No ti buteljček! Če greš ti dvakrat v čumnato, kjer imate jabolka shranjena, in vsakokrat prineseš v obeh rokah po jedno jabolko; koliko jih imaš potlej?“ „Dve“, odgovori deček. „Kako da le dve? Kje pa drugi dve ostanete? vpraša začudjeno učitelj. „Drugi dve pa med potoma snem“, odgovori umni deček.

2. Veliki zajec. — Ruski kmet, ki še nikoli ni videl osla, pride na Francosko. Ko ondi nekoč zagleda osla, začudi se ter pravi: „Za Boga svetega! tukaj imajo pa hem-

brano velike zajce; ušesa imajo taka, da bi jih bilo dovolj dati enkrat v ješprejn kuhati!“

3. Premeteni kupec. — Mož pravi kupcu, pri katerem je kupil nekaj blaga: „Vi pa vendar preveč zahtevate za to blago; meni bi vendar smeli bolj po ceni dati kakor komu drugemu, ker sem že star hišni prijatelj.“ Kupec mu odgovori: „Ravno zaradi tega vam ne smem po ceni dati. Mi moramo pri svojih prijateljih dobička iskati, ker naši nasprotniki in neprijatelji ne kupujejo pri nas; rajši gredó drugam!“

4. Dve slabi vinski lastnosti. — Dva pijančka sta sedela v krčmi za mizo ter se razgovarjala o različnih rečeh. Slednjič pride govor tudi na vinsko kapljico. Drug drugemu jo hvalita ter razkladata njene dobre lastnosti; kako vendar vsakemu dobro stori, kedar ga vliva v razsušeno grlo, da se mu malo odmoči. Slednjič pa pridete jednemu izmed njiju še dve slabi vinski lastnosti na misel. Reče svojemu tovarišu: „Veš ti, vinski bratec! tudi dve slabi lastnosti ima vino. Ti dve: če ti vode vá-nj vliješ, zmešaš ga in pokvariš; če je pa ne, pa ono tebe zmeša in pokvari.“

5. Slaba očala. — Kmet, ki je večkrat videl, da so se stari ljudje posluževali očal, da so zamogli brati, gre v mesto v prodajalnico, kjer so očala prodajali, da bi jih kupil. Optikar mu prinese vseh vrst očala, od najboljših do najslabših. Kmet jih poskuša ter nasaja na nos po vrsti vsa očala. Vzame v roko knjigo, odpre jo ter poskuša brati; toda ni šlo. Nevoljen položi očala na mizo ter zahteva še boljših očal. Optikar mu prinese tedaj najboljša očala, kar jih je imel v prodajalnici. Ko pa kmet še ne more brati, če ravno je vsa očala poskusil, reče mu prodajalec: „Oče, vi morebiti še brati ne znate.“ „Ko bi pa jaz brati znal, pa bi jih ne bil prišel kupovat“, pravi kmet ter odide iz prodajalnice.

6. Pametni častnik. — Sedemletnega princa so vsi, ki so ga poznali, zaradi čreznaravnega razuma občudovali. Ko je bil nekdanj s starim častnikom v družbi in se je o princu govorilo, rekel je častnik, da, če so otroci že v mladih letih tako razumni, so potém, ko dorastejo, navadno skoro brez pameti. Ko je princ to slišal, rekel je: „Gospod častnik, vi ste bili gotovo v mladosti zeló pametni, ker ste zdaj v starosti tako brezumni.“

7. Začudjeni Anglež. — Ko je neki Anglež prišel prvokrat na Francosko, naletel je v Parizu na prav mladega otroka, ki je popolnoma gladko francoski govoril. Začudjen

pravi: „Veliki Bog! Kako je to mogoče: pri nas še malokteri odrasel človek zna francoski govoriti; tukaj pa tako majhen otrok, ki je komaj šest let star, tako gladko francoski govori, kakor bi kolovrat gonil.“

8. Postrežljivi hudodelnik. — Hudodelnik, ki je zaradi uboja stal pred sodnijo, izgovarjal se je na vse mogoče načine, da ni imel ničesar v roki, ko ga je ubil. „Kako bi bilo to mogoče, da bi vi ne bili imeli polena v roki?“ vpraša predsednik, „saj ga z golo roko vendar niste mogli ubiti.“ „Prosim, gospod predsednik, če hočete, vam pa pokažem, kako sem ga z golo pestjo ubil“, reče hudodelnik, približavši se predsedniku, kateri pa ponudbe ni hotel sprejeti.

9. Častizeljna mati. — Oče, ki je imel več brdkih hčera, prepiral se je s svojo zvesto tovaršico, z ženo, kako bi bilo bolje, ali bi naj šla mati s hčerami na izprehod, ali pa bi naj same šle. Mati se je izgovarjala, da bi bilo zato dobro, ko bi ona z njimi šla, da bi vsaj ljudje videli, kakošna je bila sama, ko je bila še mlada. Oče ji pa reče: „Vendar bi pa ne bilo dobro, ko bi ti šla z njimi, ker bi potem ljudje videli, kakošne bodo hčere, ko bodo toliko stare, kot si ti.“ To je častizeljno ženo pomirilo, da ni nikoli več silila, da bi hodila s hčerami na izprehajališča.

10. Bolnikov strežaj. — Bolnik, ki je ležal na smrtni postelji, prosi svojega prijatelja, ki je tik njegove postelje stal, da bi šel po bližnje sosede, naj bi prišli in njegovo zadnjo voljo ali oporoko zapisali. Ker je bilo že precej pozno v noči, brani se prijatelj iti ter pravi: „Oh, Tomaž, nikar nocoj še ne umri; kaj bodo sosedge rekli, če jih bom sedaj po noči že tako pozno šel buditi? Počakaj še nocoj! boš pa jutri po dnevu umrl; jutri bodo sosedge radi sami prišli. Le nocoj še nikar ne umri; Tomaž, lepo te prosim, nocoj le še počakaj!“

11. Neverjetni Gašper. — „Gašper, ali ti res ničesar ne verjameš, kar je oni popotni človek pripovedoval o vojski in boleznih?“ vpraša gospodar svojega precej neverjetnega, pa pridnega hlapca. „Jaz ničesar drugega ne verjamem kot to, da je cent mesa precej velik kos; ko bi ga snedel, bil bi vendar sit“, odgovori hlapec ter odide po svojem opravku.

12. Pri dvanajsterih aposteljnih. — V nekem mestu je bila gostilna, ki se ji je reklo „pri dvanajsterih aposteljnih“. Lastnik te hiše je bil pa skopuh v pravem pomenu besede. Neki šaljivec, ki je tega skopuha dobro poznal, gre

neko noč pred njegovo hišo. Ker je bilo že čez deseto uro in ni bilo več luči v hiši, pozvoni ta z zvončkom, ki je bil napeljan v sobo, kjer je gostilničar spaval. Hitro se prikaže skopuh na oknu, odpre ga, ker je mislil, da je prišel gotovo kak popotni človek, ki želi prenočišča; vpraša ga, česa bi rad. „Nič posebnega“, odgovori šaljivec, „jaz sem le hotel vprašati, ali je Judež Iškarijot domá; zdaj pa vidim, da je, ker se mi je na oknu oglasil.“ Skopuh jezno zapre okno ter godrnjaje gre k počitku.

13. Prošnja. — Dva fanta sta se stepla. Ko jeden izmed njiju spravi drugega na tla ter ga začne s pestjo nabijati, prosi ga na tleh ležeči Janez, da bi ga pustil, rekoč: „Lepo te prosim, Tomaž, pusti me pri miru! Če me boš ubil, pa te bom šel tožit in moral me boš rediti.“

14. Vražji pastir. — Pastir je pasel čredo na travniku. Mimo pride ciganka ter začne pastirju na dlani razkladati njegovo bodočo srečo in nesrečo. Na zadnje mu še pravi: „To si še dobro zapomni; kedar boš črez kak jarek skočil, potem boš pa umrl.“ Pastir si dobro zapomni te besede. Nekoč nese v mlin meh poln koruze. Blizu mlina je bil pa jarek. Ko pastir pride k jarku, lahkomiselno poskoči z mehóm črezenj; toda oj! izpodletelo mu je, padel je vznak. Zdaj se spomni besed cigankinih. Za gotovo misli sedaj, da je mrtev. Pusti tedaj meh ležati ob jarku, sam se pa tudi nikamor ne gane. Pride pa v tem trenutku mlinarjeva svinja ter začne pastirjev meh sem ter tja premetavati in trgati. Pastirju se je meh smilil, še bolj pa koruza, ki jo je svinja samogoltno požirala. Pomagati si pa ni mogel, ker je bil mrtev. Nevoljen tedaj reče: „Svinja, jaz bi tebi že pokazal, ko bi ne bil mrtev; ti bi se ne mršila tako grdo z mehóm. Pa kaj si hočem pomagati; saj je ciganka rekla, da bom umrl, če bom črez jarek skočil.“

15. Premeteni Ribničan. — Ribničan, ki je že komaj čakal, da bi se bila prikazala spomlad, da bi bil zopet nesel svojo suho robo po svetu, gre h gospodu župniku ter jim pravi: „Slišijo, gospod fajmošter! svetega Jurija naj oznanijo, da bo vendar enkrat zima minila; že tako težko čakam spomladi, da bi bilo zopet toplo, da bi zamogel iti po svetu. Naj ga oznanijo, gospod, saj jim rad plačam, kar bodo zahtevali.“

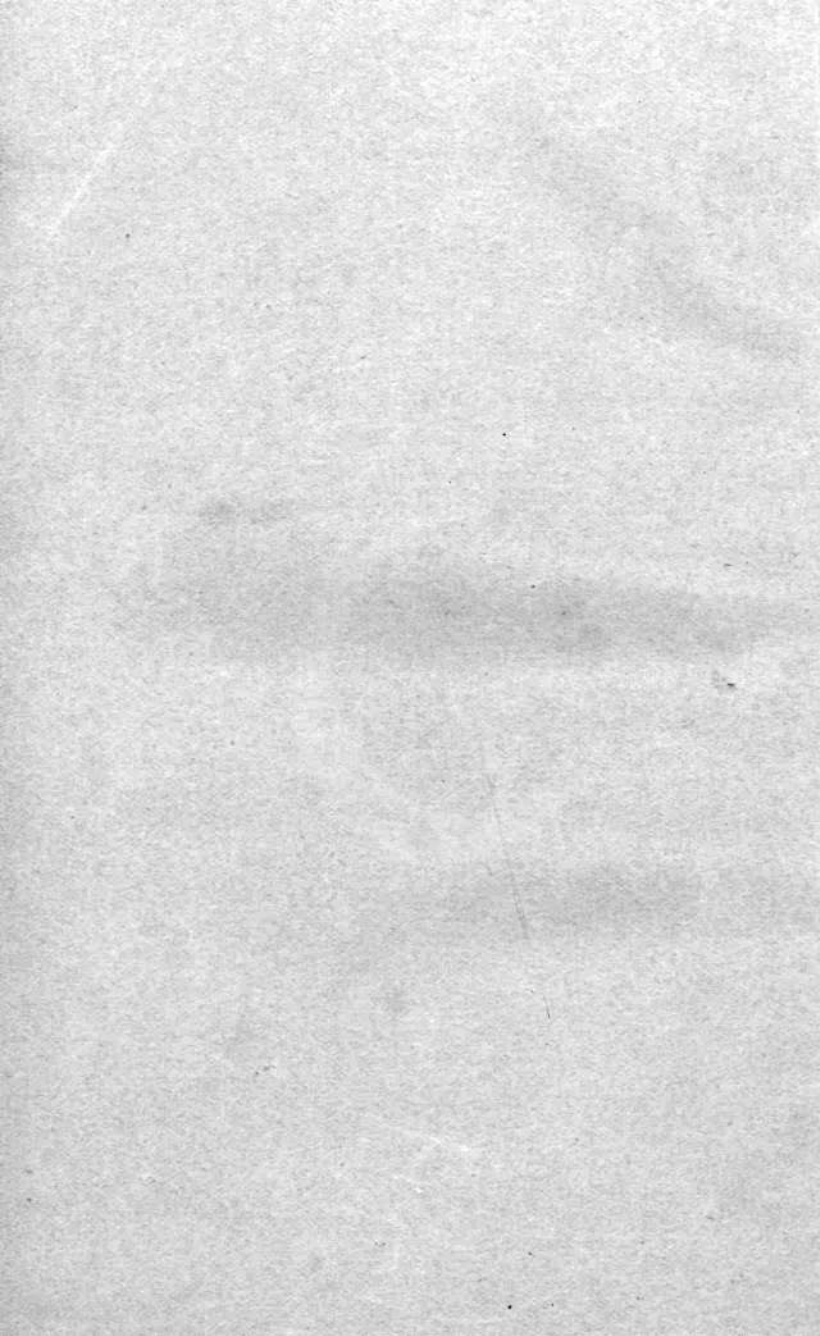

Kazalo.

	Stran
Domačija nad vse (Povest)	2
Bajka o ribiču in ribici (Pesen)	66
Pošta	71
Otročja pesen	80
Drevesce (Pesen)	81
Birič Juri (Humoreska)	81
Pet zglédov pridnosti, varčnosti in podvzetnosti	88
1. Janez Slavič, bogat sodar	89
2. Karol Žakvard, glasovit tkalec	91
3. Jakob Gutman, glasovit podobar	95
4. Anton Dreher, podvzeten pivovar	98
5. Ferdinand Lange, spreten urar	101
Pravljice: 1. Živa voda	104
2. Solnčni kamen	107
3. Sveti vir	109
4. Pogreznjeni grad	112
5. Zdravilno jabelko	115
6. Morska roža	118
Gospod Anton (Resnična povest)	122
Ošabni brodar (Národna pesen)	132
Najoblastnejša vladarica na svetu (Šaljivo-poučen govor)	133
Kratkočasnice in smešnice	140

MARČONA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS: N

00000075618

